

Him Yaaim Me Kraais Matyu

Kewisim Mau Tiwei

Menmen mekre tiwei ik

Hir mit ne weiwik miutip ne Jisas 1:1-17

Him me Maria wine Jisas 1:18-2:23

Him me Jon Baptais 3:1-12

Jon Baptais kikir Jisas 3:13-17

Seten kakri han ke Jisas 4:1-11

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:12-18:35

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 19:1-25:46

Mit nenep Jisas kaa 26:1-27:66

Jisas pike kekrit maain mit nirek 28:1-20

*Niuk me maamrer ne weiwik me Jisas
(Lu 3:23-38)*

¹ *Menmen im hi hewisim hiram niuk me maamrer yapirwe ne weiwik miutip me Jisas Kraais, kerek hirak nepenyek ke mitik iuwe Devit, hirak nepenyek hak ke maam nipu kiau Ebrahim.

² Ebrahim kine Aisak.

Aisak kine Jekop.

Jekop kine Juda ketike heiyuwerer narak, kikrek tirak.

³ *Juda kiwaai ketike Tema hire wine Peres ketike Sara.

Peres kine Hesron.

Hesron kine Ram.

⁴ Ram kine Aminadap.

---

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11   * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22

Aminadap kine Nason.

Nason kine Salmon.

⁵* Salmon keit Rehap hire wine nikan kire Boas.
Boas hirak keit Rut hire wine nikan kire Obet.
Obet kine Jesi.

⁶* Jesi kine Devit hirak mitik iuwe king.
Devit kine Solomon. Nipaa Solomon miye pirak
hire mite pe mitik Yuraia. Yuraia epei kaa,
Devit ketiwe hire mite pirak.

⁷* Solomon kine Riaboam.

Riaboam kine Abaisa.

Abaisa kine Esa.

⁸ Esa kine Jihosafat.

Jihosafat kine Joram.

Joram kine Usaia.

⁹ Usaia kine Jotam.

Jotam kine Ehas.

Ehas kine Hesekaia.

¹⁰ Hesekaia kine Manasa.

Manasa kine Emos.

Emos kine Josaia.

¹¹* Josaia kine Jekonaia ketike kikrek narak. Me
wi im, mit ne Babilon netike mit ne Isrel
nenapan, hir neriyei mit ne Isrel neri nen
wit kir.

¹²* Hir nari mit ne Isrel nen wit kir eik, Jekonaia
kine Sialtiel.

Sialtiel kine Serababel.

¹³ Serababel kine Abaiat.

Abaiat kine Elaiakim.

Elaiakim kine Eso.

¹⁴ Eso kine Sedok.

---

* **1:5** Rut 4:13-17   * **1:6** 2Sml 12:24   * **1:7** 1Kro 3:10-16   * **1:11**
2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20   * **1:12** Esr 3:2

Sedok kine Ekim.

Ekim kine Elaiat.

¹⁵ Elaiat kine Eliesa.

Eliesa kine Matan.

Matan kine Jekop.

¹⁶ Jekop kine Josep, mītik kerek keit mīte Maria kerek wine mītik Jisas, kerek mīt nenewek Mītik Iuwe ek Krai.

¹⁷ Nīpaa wī Ebrahim kepu ere mīte wine Devit, haiu mewenhis maamer hīr nar hiswiyen tekyaaait (14). Me wī Devit kepu ere mīte wine Jekonaia, wī kerek mīt ne Babilon neriyei mīt ne Isrel neri nen wit kīr, haiu mewenhis maamer hīr nar hiswiyen tekyaaait (14). Me wī im ere Maria wine Jisas kerek God kehimītanek hīrak kīkaap haiu mīt kaktaihis, haiu mewenhis maamer hīr nar hiswiyen tekyaaait (14).

Hīm me Maria hīre wine Jisas

(Lu 2:1-7)

¹⁸ *Menmen im hīram hīm me Jisas Krai miye pīrak winaak ek. Jisas miye pīrak Maria ap wetike Josep neitan wen au. Hīr nehīmīteni weinīm te hīre wertei hīre nepei wepītu wentar God Hīmīn Yaaik kau kekrerep kewis nīkan kekere tu kīre te hīre wawinaak.

¹⁹ Hīre wawine nīkan te mītik kīre Josep han kitet hīrak ap kīwaai ketikerep te hīre wepītu. Hīrak mītik yaaik ap hanhan kakwepyapīr hīrak han kitet hīre wīrīak enum kaknīpiye yīnk enuk te hīrak kare kakīpakīnep kaksīuwerep wauno.

²⁰ Josep han kitet mīte pīrak Maria kerek epei wetu, te hīrak kīwaai kītyak te mītik ensel ke

---

* **1:18** Lu 1:27, 35

Mitik Iuwe God kan ketp>wek, “Ti nepenyek hak ke maam nipu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiy+tan eiy+ntar nikan kekre tu ke m+te pit God Himin Yaaik kewisik kekrerep hire wep+tu.

21 *Hire sip newenep wawine nikan te ti ewis niuk m+rak Jisas entar hirak kak+kaap mit n+rak ne Isrel, hirak kak+sak menmen m+r enum.”

22 Menmen im mamnen mamises him kerek n+paa Mitik Iuwe God kat+p mit profet em. Hiram mat+p mar im:

23 *“Yi mit miyap+r eiy+mtau im em. Maain m+te nihan waw+tu wawine nikan te mit nan+newek niuk m+rak Emanyuel.” Haiu meweik+n niuk m+rak men him maiu haiu mat+p, ‘God kau ketikewai.’

24 Wanewik epei au, Josep kekrit hirak kises menmen kerek m+tik ensel nepei ketp>wek hirak k+waai k+tyak k+rem, te hirak keit Maria hir neitan.

25 *Hir neitan te hirak etikerep niran au ere hire sip newenep hire wine nikan. Hire winaak epei au, Josep hirak kewis niuk m+rak Jisas.

2

M+tik+it wikak te wit hak tertei iuwe hirak+it tan tat+r Jisas

¹ Jisas miye p+rak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain kike m+tik+it hak+it t+r saur metike hir, wit k+rak+it keit yan+m+n kerek wepni kokai kan, hirak+it t+naaiw+r wit k+rak+it ten tiun wit Jerusalem, hirak+it titehi mit tar ik:

---

* 1:21 Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12   * 1:23 Ais 7:14   * 1:25 Lu 2:21

2*“Nikan kike kerek miye winaak maain hirak kakre Mitik Iuwe King kakinın naanmampre mit ne Isrel, hirak keik? Haiu mir saur kirak kerek keteiknai miye wine mitik maain hirak kakre Iuwe. Hiram mir meke wepni kokai kan, te haiu man mamwenipi niuk mirak.”

3 Mitik iuwe King Herot hirak kemtau him kerek mite wine nikan, hirak han enuk kentar hirak han kitet maain hirak kakikrehir kirak. Mit yapirwe ne wit Jerusalem hir nepirpir ninapen nentar Herot hirak han enuk.

4 Mitik Herot kenine mit iuwe ne pris netike mit ne Skraip kerek nertei him me Moses natip mit em, hirak kitorhi, “Mit profet natip mite wawine Mitik Kraiskerek God kehimitanek kaknen hire wawinaak wawit nein?”

5 Hir mit newenhi netpiwek, “Hire wawinaak kakit wit Betlehem ke provins Judia kentar im em nipaa mitik profet Maika kewis him me God mau tiwei mar im:

6*“Yi mit ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke mit ninın naanmipre mit ne Isrel. Yi yire iuwe yentar maain mitik hak kekere nimın ke yi mit, hirak kakre mitik iuwe kakinın naanmampre mit nai ne Isrel.’”

7 Hir netpiwek epei au, te mitik Herot kenine mitikit kerek tir saur hirak kisawın kitikewikithi me wi marmenum te hirakit tir saur kerekek kir keteikın mite wine nikan kerek maain hirak mitik iuwe.

8 Epei au, hirak keriuwetet ten Betlehem hirak ketpiwekit kar ik, “Yi eino eiyın eiyıneitniwek

* 2:2 Nam 24:17   * 2:6 Mai 5:2; Jo 7:42

ere yi einapinek, te yi pike einen eiyitpo te hi anen awen ninip ewenipi niuk m+rak.”

⁹ Hirakit temtau him me Herot epei werek, te hirakit ten. Te saur kerek n+paa hirakit tirek hirak kir kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak kiwaairi en.

¹⁰ Hirakit tir saur (o hir) kau kentar wit te hirakit han yaaik iuwe.

¹¹ *Hirakit tinik ten winak ninin ein tir nikan Jisas ketike miye pirak Maria. Epei au, hirakit tewen ninip tine han kirakit yaaik teri-uwerek tatip hirak nikan yaaik. Epei au, hirakit tewep tanik mirakit tewetiwek menmen weinim. Hirakit tewetiwek menmen yaaim gol, metike frankinsens (hiram menmen mire smok smel), hiram metike mir (hiram menmen minin yaaim mire yeirep, semi o kipna).

¹² Maain hirakit tityak tir God Haai hirak ketpiwekit, “Yi ap pike eino eitip Herot menmen yi epei yirem.” Te maain hirakit tinaaiwir wit Betlehem hirakit pike titet yayiwe hak hirakit pike ten wit kirakit eik.

Josep ketike mite nikan nirir nen Isip

¹³ Mitikit wikak epei ten, Josep kityak kir ensel hak ke God ke witaan kan ketpiwek, “Ti ekrit ehit nikan ketike miye pirak eri erir enaaiwir in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi inaaiwir wit ik e. Herot kinkatin nikan kakikip kaki.”

¹⁴ Josep kiwaai kir ensel epei au, hirak kekrit ke witaan ketike miye nikan hir ninaaiwir wit ik nen Isip.

---

* **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6

15 *Hir nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke Mitik Iuwe God ketpim te mitik profet Hosia kewisim mau tiwei. Hiram matip, “Hi epei enine Nikan kai kan kinaaiwir Isip.”

Herot katip mit narak hir naninsep nikerek hirakit teit wit Betlehem

16 Maain Herot kertei mitikit wikak te wit wepni kokai kan en hirakit epei temitiwekpin, hirakit ap pike tan au, hirak han enuk wisenuk. Hirak nipaa ketpiwekit te hirakit pike tatnen tatpiwek, te hirakit ap pike tan au. Te hirak kesiuwe mit nanino wit Betlehem naninsep nikerek hirakit wen kike tar tito mar wiketerem mar ke nipaa mitikit kerek tises saur tan tetpiwekem me wi saur hirak kinin kir keteiknor mite wine nikan ik.

17 Mar im him nipaa profet Jeremaia kewisim mau tiwei hiram epei man. Hiram matip mar im:

18 * “Hir mit nemtau him me miyapir nikit neit wit Rama. Hir nemtau hir nikit him iuwe him iuwe. Nepenyerer ne Resel nikit nikerek nir. Hir mit miyapir nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar nikerek nir ap nau en au. Hir naa.”

Josep ketike mite nikan ninaaiwir Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. Witaan ham Josep kiwaai kityak kir mitik ensel hak kiutip ke God kan kirek kewepyapir hirekes.

20 *Hirak kewepyapir hirekes ketpiwek kar ik: “Ti ekrit pike ehit nikan ketike miye pike eri eno

* 2:15 Hos 11:1 * 2:18 Jen 35:19; Jer 31:15 * 2:20 Eks 4:19

wit ke Isrel. Mitik Herot nepei kaa te mit narak ap te nan+nep nikan ik au.”

²¹ Ensel ketp+wek epei au, hirak kekrit keit nikan ketike miye p+arak keru ken Isrel.

²² Hirak keru ken Isrel, hirak kemtau Herot nikan kirak Akeleas kekreh+u ke haai kirak kirak menmen m+arak naanm+pre mit ne Judia, te hirak kinapen p+ike kaknen kaku wit Betlehem. Hirak kiwaai kityak ke witaan kir ensel ke God ketp+wek hirak kakno wit hak kaku en. Te Josep kinaaiw+u Judia ken provins Galili.

²³ *Hirak ken provins Galili ken kau wit hak kike mit nenewek Nasaret. Mar im him nipaa mit profet newisim mau tiwei me Mitik Kraus hiram epei man. Him matip, “Hir mit nan+newek mitik ke wit Nasaret.”

3

Jon Baptais kerek kikir mit nekre tipar hirak katip mit him me God

(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

¹⁻⁴ ***Tito yapirwe epei men, hir wen nepu wit Nasaret. Me wi im mitik John kerek kikir mit nekre tipar hirak kan kau wit weinik ke Isrel kerek mit ap newi en. Hirak keruwet kamel tepnek m+arak mau yink kirak, hirak keit yink m+ram kamir mire waai keiyim ketepenem mau mam+n kirak. Hirak kaam wise metike manu nikim m+ram me yaank weinim. Menmen meiyam au. Hirak kire mitik enuk kerp weinim.

* **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15

* **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8

Hirak katip mit him me God. Hirak ketpor kar ik: “Yi eiweik’in sip eiwet menmen enum, hi akiri eikre tipar yi eiyises him yaaim me God eiy’ntar menep te haiu mamir God kakirkeik hirak kakin’inai naanmamrai.” John hirak mitik ik kerek nipaa profet Aisaia katip maain hirak kaknen. Hirak katip kar ik:

“Ti ik ek ap mit nei newik, mitik hak kinap katip kar ik: ‘Yi einetit yayiwe me Mitik Iuwe, yi eir’akek yaaik akirek te hirak kakisesim werek.’”

⁵ Me wi im hir mit ne Jerusalem netike mit han nau nerer wit wit me provins Judia netike mit wit kir menep mani Jodan, hir nan nanir Jon.

⁶ Hir newepyapir menmen enum nipaa hir nir’akem epei au, te Jon ken kikirri nekre mani Jodan.

⁷ *John kir mit iuwe yapirwe nises him me Farisi netike him me Sadyusi. Mit in hir mit iuwe natip mit han hir enises him me Moses markeik. Hir nan te John kakikirri te hirak kin’in ketpor, “Yi enun yire nikerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akiri te yi yairir yainopin yaikeipin menmen enum God maain kakriakem skelim mit enun kak’waanki kakriuwere a?”

⁸ Yi eiyin’in eiweik’in sip eiwet menmen enum yi eir’ak menmen yaaim eiteiknaiyem, haiu mamirtei yi yaain te maain hi akiri eiy’riuwe tipar.

---

* 3:7 Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17

⁹*Yi ap han ekitet yi ap eiweik'in sip eiwet menmen enum eiy'ntar yi nepenyerer ne Ebrahim, te God kaktip yi n'ikerek n'irak au! Hi hetpi God yaaik te kakweik'in his nan im mamre m'it h'iram mam'kre h'ir ke yi nepenyerer ne Ebrahim.

¹⁰*In ek God kewis h'ine me yerep'i m'awaai nu nun m'iram, te nu ap mamine n'ikim yaaim h'irak kakman kakw'irem mam'kre si.

¹¹*Hi h'ik'ir m'it neriuwe t'ipar hentar h'ir neweik'in sip newet menmen enum. M'it'ik hak kiut'ip kak'ikaru kaknen h'irak k'ire M'it'ik Iuwe kin'na hi au wein'ik. Maain h'irak kaknen h'irak kakweti yi m'it menmen wik. H'irak kakweti God H'im'in Yaaik kaktike si. H'irak kewet m'it menmen im h'iram mar ke

¹²*h'irak keses rais mekre sar. H'irak kesesim epei au, h'irak kaktewewim h'iram haas m'iram mamno p'in, h'irak kak'it rais kakwis'im mam'kre w'inak. Te h'irak kakripep haas wein'im kakw'irem kak'siyem."

Jon k'ik'ir Jisas kekre mani

(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

¹³Maain w'i ham, Jisas k'inaaiw'ir provins Galili ken mani Jodan kewepyap'ir h'irekes kitehi Jon te h'irak kak'ik'irek.

¹⁴Te Jon hanhan kewenek h'irak ketp'iw'ek kar ik: "Ti henmak te ti han hitauhi te hi ak'irit? Ti iuwe hi au wein'ik. H'iram yaaaim te ti ek'ira."

¹⁵Jisas keremir'iw'ekem ketp'iw'ek, "Me in ek ti h'ir'akem em'ir ke hi hituthiyem hentar haw'ir

---

* **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12   * **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6   * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25   * **3:12** Mt 13:30

ewises menmen him me God mau tiwei hiram matip menmen.” Hirak katip epei au, Jon kewenhi kikirek.

¹⁶ *Hirak kikirek epei au, Jisas kinaairwir tipar kehin kiniu ken pin eik, te nepni hiremes mewep mire weipir hirak kir God Himin Yaaik kekiuwe kan main main kire hore tapir hirak kenterik.

¹⁷ *Epei au, God katip him hiram meke nepni man matip mar im: “Ik ek hirak Nikan kai hi hanhan heriuwerek. Hirak kenipa hi han yaaik.”

4

Seten kari han ke Jisas te hirak kises him mirak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

¹ *Jon kikir Jisas epei au, God Himin Yaaik keriyaak ken yaank weinik mit ap newi, te Seten kari han kirak.

² *Hirak kau en 40 witaan ere 40 wanewik, hirak ap kaam menmen au. Hirak ap kaam menmen au, te ninpi maak.

³ *Hirak ninpi maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han kirak. Hirak kan ketpiwek kar ik: “Ti Nikan ke God ti etip nan im emweikin emre bret te ti ehim.”

⁴ *Jisas ap kises him mirak au, hirak ketpiwek kar ik: “Hi ap ariakem antar him me God mau tiwei hiram matip, ‘Mit miyapir ap te nankaap hiras nanu nanriuwe menmen weinim

---

* **3:16** Jo 1:32   * **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35

* **4:1** Hi 2:18, 4:15   * **4:2** Eks 34:28   * **4:3** Jen 3:1-7   * **4:4** Diu 8:3

hír nanim au. Hír enises him me God te hír nanu werek.’ ”

⁵ Hírak katip epei au, Seten keriyaak keiyik ken wit Jerusalem kerek mit nehimitanek wit ke God. Hírak keiyik ken kewisik kerp kentir winak siup ke winak ke God.

⁶ *Hírak kerp kentir winak siup ke winak ke God, Seten ketpíwek kar ik: “Ti Níkan ke God ti ehítikír ehiun tí. Ti ap te hahi au ehíntar him me God nípaa mit newisim mau tíwei matip, ‘God kaktip mit nírak ensel me ti. Hír hismamrut te ti ap enamu hit mit ewenem mamniu nan taau.’ ”

⁷ *Jisas ketpíwek, “Hi ap aríakem antar him me God mau tíwei matip mar im: ‘Yi mit miyapír ap eiri han ke Mítik Iuwe God ki te hírak kakíkepi au emít!’ ”

⁸ Hírak katip epei au, Seten keriyaak keiyik ken miniu (o neiyip) kau niu keteikníwek wit yapírwe me mit newi metike menmen míram yaaim.

⁹ Hírak keteikníwekem, hírak ketpíwek, “Ti ewen ninip ewenípi niuk mai hi iuwe te hi ewetit menmen yapírwe im te ti ehín naan-mamprewem.”

¹⁰ *Jisas píke ketpíwek, “Ti enopin ekeipno. Hi ap aríakem au antar him me God au tíwei matip mar im: ‘Yi mit miyapír eiwenípi niuk me Mítik Iuwe ki God kerekek, eiríak menmen mírak. Menmen ham em au emít.’ ”

¹¹ *Jisas katip epei au, Seten kírir kínaiwírek. Te Ensel hír nan nekepi.

---

* **4:6** Sam 91:11-12   * **4:7** Diu 6:16   * **4:10** Diu 6:13   * **4:11**
Hi 1:6, 14

*Jisas kinin kiriak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)*

12 *Maain Jisas kemtau mit natip mit han nari Jon neiyik nen newisik kekre winak enuk kentar hirak kene mitik iuwe King Herot. Hirak kemtewek nepei au, hirak kinaaiwir wit ik pike ken provins Galili.

13 *Hirak ap kau wit Nasaret au. Hirak kinaiwerek ken kau wit Kapaneam kerek kirapit menep wan ke Galili, nipaa mit ne weiwik me Sebyulan ketike Naftalai hir newi.

14 Hirak kau in te him me God nipaa profet Aisaia kewisim mau tiwei hiram mamnen. Nipaa hirak kewis him im:

15 **“Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit pinak ke mani Jodan, ti mau provins Galili mit ap ne weiwik me Isrel newi.*

16 Mit miyapir kerek newi en hir nire mit kerek nau ne witaan toto, te in ek hir nir si iuwe merhe. Mit kerek nau enum ninaain hir nani hir nar ke mit kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan.”

17 *Me wi im Jisas katip mit him mirak, hirak katip, “Yi mit miyapir eiweikin sip eiwet menmen enum eiyintar menep haiu mamir mamirkeik te God kakinin naanmamprai haiu mit.”

*Jisas kenine mitikit tekyaaat (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)*

---

* **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20   * **4:13** Jo 2:12   * **4:15** Ais 9:1-2   * **4:17** Mt 3:2

18 Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, h̄irak k̄ir m̄it̄ik̄it wik tariyak̄it ten tew̄ir hepin iuwe tekin saauk. Niuk m̄irak̄it Saimon (niuk ham Pita) ketike n̄ik̄ik k̄irak Endru.

19 *Jisas k̄iret te h̄irak ketp̄iw̄ek̄it, “Yi wiketeret yi eiysis̄isa. N̄ipaa yi yari saauk. Te in ek hi ateikni yi yärkeik te yi eiri han ke m̄it h̄ir nanises God.”

20 *H̄irak ketp̄iw̄ek̄it epei au, in ek h̄irak̄it t̄inaaiw̄ir menmen m̄irak̄it te h̄irak̄it tisesik.

21 H̄irak kepno kike k̄ir m̄it̄ik̄it wiketeret hak̄it Jems ketike n̄ik̄ik k̄irak Jon, h̄irak̄it n̄ikerek h̄irak̄it te m̄it̄ik̄it niuk m̄irak Sebedi. H̄irak̄it tetike haai tau bot k̄irak̄it tekerwo hepin. Jisas ken̄inewek̄it,

22 te h̄irak̄it wasenum t̄inaaiw̄ir haai k̄irak̄it ketike menmen m̄irak̄it h̄irak̄it tisesik.

Jisas kepno kewepyap̄ir h̄im m̄irak k̄ikaap m̄it miyap̄ir yap̄irwe n̄inap te h̄ir n̄ire yaain

(Lu 6:17-19)

23 *H̄irak ken̄inewek̄it epei au, h̄irak ken kerer wit wit me provins Galili kewepyap̄ir h̄im m̄irak kekere w̄inak m̄it nererik nekine h̄im me Moses h̄irak kat̄ip h̄im yaaim me God kin̄n naanm̄ipre m̄it, h̄irak k̄ikaap m̄it miyap̄ir kerek n̄inap o ȳink k̄ir enuk, h̄ir n̄ire yaain.

24 *H̄irak k̄ikaap m̄it miyap̄ir h̄ir n̄ire yaain te h̄im me menmen Jisas k̄ir̄akem men merer wit wit me provins Siria. Te h̄ir yap̄irwe newi nari m̄it miyap̄ir n̄inap o ȳink k̄ir enuk h̄ir neriyei neri nen Jisas. M̄it miyap̄ir han h̄ir n̄inap his h̄it

---

* 4:19 Mt 13:47   * 4:20 Mt 19:27   * 4:23 Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38   * 4:24 Mk 6:55

enum, han en h̄r neperper nani, han en herwe mers̄isi te Jisas kekepi h̄r n̄re yaain.

²⁵ *H̄r m̄it yap̄rwe nisesik. M̄it in h̄r ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit Dikapolis ketike t̄i me mani Jodan p̄inak ein.

5

Jisas kerp m̄iniu (o neiȳp) kat̄ip m̄it miyap̄r h̄m m̄irak

¹ Jisas k̄r m̄it miyap̄r nisesik, h̄rak k̄niu m̄iniu (o neiȳp) ken kau ke n̄m̄n. M̄it n̄rak disaipel h̄r nan nau netikerek.

² H̄r nau netikerek, h̄rak kewep h̄m ketpor h̄m im:

Jisas kat̄ip nenmak te m̄it h̄r han yaaik nanu (Lu 6:20-23)

³ **“Eiȳmtau. M̄it miyap̄r kerek h̄r nertei h̄r ap nises God werek werek h̄r han yaaik nanu nan̄ntar God kaknen kakin̄ni naanmampror.*

⁴ *God kenip m̄it miyap̄r kerek in ek h̄r n̄k̄t h̄r nanu werek nentar God kak̄kepi.

⁵ *M̄it miyap̄r kerek h̄r newen̄n han k̄r ke menmen, h̄r han yaaik nanu nan̄ntar h̄r nan̄t menmen God n̄paa ketpor h̄rak kakwet̄rem.

⁶ **“M̄it miyap̄r kerek h̄r hanhan iuwe nises menmen God han yaaik h̄r nanisesim, h̄r han yaaik nanu. God kak̄kepi h̄r nanu werek nanisesik.*

* 4:25 Mk 3:7-8

* 5:3 Ais 57:15

* 5:4 Ais 61:2-3; Rev 7:17

* 5:5 Sam 37:11

* 5:6 Ais 55:1-2

7 **“Mıt miyapır kerek hır hanhan neriuwe mıt nekepi hır han yaaik nanu nanıntar maain God hanhan kakriuweri kakıkepi.*

8 **“Mıt miyapır kerek hır han kır yaaik ap nırıak menmen enum, hır han yaaik nanu nanıntar maain hır nantike God nanu nanıt.*

9 **“Mıt miyapır kerek hır newen mıt han kır te hır nankiyan nanu nanıt hır han yaaik nanu nanıntar God kaktıp hır nıkerek nırak.*

10 **“Mıt miyapır kerek mıt han nanıp nentar hır nises menmen God ketpor hır enisesim, hır han yaaik nanu. Maain hır nantike God naan-mampre menmen yapırwe.*

11 **“Mıt hır netpi enum nerekyi enum naniwep newenini hım menmen nanıntar yi yises hım mai, yi han yaaik yayu.*

12 **Yi han yaaik yayu yayıntar maain God kakweti menmen yaaım iuwe kakıt wit kırak. Yi yayıt menmen im yayıntar nıpaa mıt nırıak enum nenep mıt profet nıpaa newepyapır hım me God, te hırak kakwetır menmen yaaım iuwe mamıt wit kırak.*

*Mıt nises God hır nıre sol metike si
(Mk 9:50; Lu 14:34-35)*

13 **“Yi mıt yi yıkaap mıt ne tı ap nises menmen enum mıre sol mıkaap sak naan hırak ap mamnın waswas. Te sol meweikın mıre tıpar ap mamtın hım yi eırıak mekam te hıram pıke*

---

* 5:7 Je 2:13   * 5:8 Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3   * 5:9 Hi 12:14; Je 3:18   * 5:10 1Pi 3:14   * 5:11 1Pi 4:14; Je 1:2   * 5:12 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10

tokim? Taauye! Yi eiwirem mamno witeik te mıt miyapır nanıntıram, hıram enum.

14*“Yi yıkaap mıt ne tı nises God yıre si mekepi me wıtaan yitet yayiwe. Yi yıre wit kerek mıt nau niu. Hırak ap te kısawın taau, kau yaain mıt miyapır nırek yanımın.

15* Mıt miyapır ap neksiu si nısawınek kınık tıkenup o newisik kınık yeno au. Hır newisik kentar yeno te hırak kırıyor kekre wınak te hır kerek nau nekrerek nır menmen.

16* Mar im menmen yi yıriakem hıram mıre si. Mıt nırem hıram yaaim te hır nanwenıpi niuk me Haai kiau God kerek kau keit wit kırak.

Jisas katıp me hım lo me God

17*“Yi ap han ekitet hi han ehıwaank hım me God Moses ketike mıt profet nıpaa newisım mau tıwei. Hi ap han ehıwaankem au. Hi han ariak menmen nıpaa hır netpim hıram mamnen.

18* Hi etpi werek. Hım mei kike me Moses o me mıt profet hıram ap te mamıwaank mamıt ere tı mamtike nepni hıram mamwep mamıwaank mamıt. Me wı im menmen yapırwe hıram epei au mamısi mamıt.

19* Mıt kerek neweikın sip newet hım mei kike me hım me Moses metike hım me mıt profet, hır nanri han ke mıt te hır nanisesi, mıt in niuk mır meit wit ke God hıram weinım. Te mıt kerek hır nises hım me God werek werek neteikın mıt han

---

* 5:14 Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * 5:15 Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * 5:16 Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17 Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * 5:18 Lu 16:17, 21:33 * 5:19 Je 2:10

h̄r enisesim, maain niuk m̄r meit wit ke God h̄ram iuwe.

²⁰ Hi hetpi werek. God katip menmen yaaim yi yisesim ȳriakem ap te mamin̄n menmen m̄t ne Farisi netike m̄t iuwe ne Skraip kerek nin̄n nertei h̄m me Moses natip m̄t em h̄r n̄riakem, yi ap eitike God eiyu h̄rak naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar m̄t ne Farisi netike m̄t ne Skraip h̄r ap te nanu nantike God taau!

*Jisas katip menmen me m̄t h̄r han enuk
(Lu 12:57-59)*

²¹ *“N̄ipaa ere in yi yemtau h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram matip, ‘Yi m̄t ap einep m̄t han te h̄r nani au em̄t! M̄tik kerek kenep m̄tik hak kaki, m̄t neiȳk nan̄no m̄tik iuwe gavman.’

²² *Te hi hetpi. M̄tik kerek han enuk keriuwe k̄rak yinak, m̄t neiȳk nan̄no nan̄r m̄t iuwe. M̄tik kerek katip k̄rak yinak enum ketaw̄nek, h̄r neiȳk nan̄no nan̄r m̄tik iuwe gavman. Keim̄n katip k̄rak yinak enum katip h̄rak m̄tik enuk keweik̄n sip kewet God, te h̄rak naanem-pre h̄rekes te God ap kakw̄rek kakno si.

²³⁻²⁴ *“W̄i ham ti eno w̄nak iuwe ke God ewen̄ipi niuk m̄rak ewet̄wek menmen m̄t enwis̄m em̄ntar k̄naan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti h̄riak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehin̄n eno etike kit yinak yi yewepnak yatip ere yi yekiyak̄t yau. Epei au, ti p̄ike enen eh̄t menmen mit

* **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17

* **5:22** 1Jo 3:15

* **5:23-24** Mk 11:25

ewepwarem ewet God em ewenipi niuk mirak heriuwerem.

25 **“Mitik hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mitik iuwe gavman kakitp+wek kakiswut him, ti etikerek eitipakit menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi y+nap+n mitik iuwe, hirak kakiswut him te mitik iuwe gavman kakriuwetit ti eno his me mit hir naanm+pre winak enuk, te hir nanwisit ekikrerek.*

26 *Ti ehu en ere ti p+ike ewetiwek pewek emrer mirak ere werek, o au en, ti ehu eh+.*

Jisas katip menmen me mit miyap+ nariyan his newen+nem

27 **“N+ipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau tiwei h+ram matip, ‘Yi ap eiriyen his eiwen+nem au em+!’*

28 **Te hi hetpi. Mitik kerek kir m+te naanm+rewe hirak hemkre menepam hanhanep, hirak epei kiwaai ketikerep kekere han kirak.*

29 **Menmen ti h+rem heriuwe nanam+ kit ke his yaaim mari han kit ti h+riak menmen enum, ti eketim ew+rem. Ti eket nanam+ kit te ti ehu werek eno wit ke God h+ram yaaim. H+ram enum te ti nanam+ kit hirak kepu werek te kakri han kit te God kakw+rit ti eno si.*

30 *His mit yaaim em h+ram mises han kit m+riak menmen enum, ti eh+ h+ne eremir ew+rem. Ti eremir his ew+rem te ti ehu werek eno wit ke God h+ram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti h+riak menmen enum ti eno si h+ram enum.*

---

* 5:25 Mt 6:14-15, 18:34-35   * 5:27 Eks 20:14; Diu 5:18   * 5:28
2Pi 2:14   * 5:29 Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5

*Jisas katip menmen me mitik kesiuwe mite piutip wauno hirak kakit peiyap
(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)*

31 **“Nipaa ere in yi nepei yemtau him me God Moses kewisim mau tiwei matip, ‘Mitik kerek kesiuwe mite pirak wauno waunaiwerek, hirak kakwetawe tiwei hiram matip nipaa hire mite pirak te in ek au hirak kepirep wen.’*

32 **Te in ek hi etpi. Mitik kerek kepir mite pirak winaiwerek, te hire ap wiriak menmen enum wetike mitik hak au, hirak kenipep weweikin sip wewet him me God, me wi hire pike wawit mitik keiyak. Mitik kerek ketikerep hir nanitan, hirak keweikin sip kewet him me God ketikerep.*

Jisas katip menmen me mit hir natip God hir nanises menmen

33 **“Nipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau tiwei matip, ‘Yi ap eiweikin sip eiwet him nipaa yi yatip God. Au, yi eiyisesim.’*

34-35 ***Te hi hetpi. Yi ap eitip him ham me menmen me God mamkaap him mi yi yatip mit em te yi eiyisesim au emit! Yi ap eitip “Tru antap’ au emit eiyintar hirak wit ke God. Yi ap eitip menmen me ti mamkaap him mi yi yatip mit em au emit eiyintar ti hiram mire yeno me God hirak kewis hit mentiram. Yi ap eitip menmen me wit Jerusalem mamkaap him mi yi yatip mit em au emit eiyintar hirak wit kerek Mitik Iuwe God kau*

---

* 5:31 Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4   * 5:32 1Ko 7:10-11   * 5:33 Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21   * 5:34-35 Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12   * 5:34-35 Sam 48:2

ketike mıt. Yi yatıp mar im yi yatıp niuk me God. Hıram enum emıt!

³⁶ Yi ap eitıp menmen me paan ki mamkaap hım yi yatıp mıt em au emıt eiyıntar yi ap te eiriak paan kei kiutıp o yapırwe mau hesnu ki mamre hike o nıpiak taau. God kerekek kakriakem te hıram mıre ti atıp niuk me God.

³⁷ *Yi yatıp mıt yi eiriak menmen yi eitıp, 'O, hi ariakem,' o 'Au, hi hınapen.' Yi eitıp hım meiyam mamkaap hım mi te hır nertei yi eiyisesim, hıram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum emıt!

*Jisas katıp menmen me mıt hır nanıp nerer mır
(Lu 6:29-30)*

³⁸ *'Nıpaa ere in yi yemtau hım me God Moses kewisım mau tiwei hıram matıp, 'Mıtık keketut nanamır kit ti eketıwek kırak. Mıtık kenektınut yeheh kit, ti enektınıwek kırak.'

³⁹ *Te in ek hi hetpi yi ap te einep mıt mamrer me menmen mi enum nıpaa hır nerekyiyem au emıt! Mıtık kitep ken tekep pınam, ti eteiknıwek pınam hırak ekıtep ekwım.

⁴⁰ *Mıtık kerek keryit kakno mıtık iuwe gavman kakmitetpın kakıtpıwek enum me menmen yaaim ti hıriakem, te hırak kakıt pewek mei mit ti ewetıwekem emriuwe tanık.

⁴¹ Mıt iuwe ne gavman nan nanıtihi yi einenor menmen mır eiyım eino menep in, yi ap han enuk eikepi eiyım eino menep in au emıt. Yi eiyım eino yanımın.

---

* **5:37** Je 5:12   * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21   * **5:39**
Lev 19:18; Jo 18:22-23   * **5:40** 1Ko 6:7

⁴² Miti:k kerek kituthi me menmen mit, ti eweti:wekem. Miti:k kerek hanhan kakri menmen mit me wi im te maain h+rak p+ke kakwetut mei m+rak mamrerim, ti eweni:wekhi eweti:wekem.

Jisas kat+ip me mit h+r hanhan neriuwe mit enun nepan n+r

(Lu 6:27-28, 32-36)

⁴³ **“N+paa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau tiwei h+ram mat+ip, ‘Yi hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk yeriuwe mit enun nepan ni.’*

⁴⁴ **Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mit enun nepan ni, yi eiyitehi God h+rak ap skelim mit kerek nerekyi enum, h+rak ekrekyor menmen yaaim.*

⁴⁵ **Yi y+r+ak menmen mar im te yi eir+ak menmen eiy+r ke haai ki God keit wit k+rak h+rak k+r+akem. H+rak kenip wepni k+r k+kaap mit yaain netike mit enun n+r+ak enum. H+rak k+r+ak hawi kan k+kaap mit yaain, mit au enun.*

⁴⁶ *Yi mit hanhan yeriuwe mit kerek hanhan neriuwi te mit han au, yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit enun nari pewek me takis h+r n+r+ak menmen mar im. H+ram menmen wein+im.*

⁴⁷ *Yi mit yen+ne mit han ni yinan h+r yaain te mit han au yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit ap ne weiw+ik me Isrel ap nises God h+r n+r+ak menmen im. H+ram menmen wein+im.*

---

* **5:43** Lev 19:18   * **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12   * **5:45** Ef 5:1

48 *Yi yir̄iak m̄it ni enun nepan yaain, te yi yaain eiyir̄ ke Haai ki God keit wit kir̄ak hir̄ak yaaik.

6

Jisas kat̄ip menmen me m̄it n̄ikaap m̄it han ap netenen menmen au

1 **“Yi naanempre hir̄as te yi ap eiriak menmen yaaim te m̄it nanri nanwen̄ipi niuk mi nant̄ip yi yaain au em̄it. Yi yir̄iak menmen mar im te Haai ki God keit wit kir̄ak kau niu hir̄ak ap kakweti menmen yaaim menterim taau.*

2 *W̄i yi eiwet m̄it kerek hir̄ netenen menmen auri eiwetir̄ menmen, yi ap eiwepyapir̄ menmen yi yir̄iakem au em̄it! M̄it enun newis-esik hir̄ newet m̄it menmen, hir̄ newepyapir̄em neit yayiwe o nekre winak kerek m̄it nekine him me Moses nekrerek, te m̄it nanir̄ menmen hir̄ n̄iriakem nanwen̄ipi niuk m̄ir nanriuwere. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetir̄ menmen mamrerim kakit wit kir̄ak kak̄intar m̄it nepei netp̄iwek him yaaim me menmen hir̄ak kir̄iakem.*

3 **Yi eiyises menmen m̄ir au em̄it! Yi eiriak menmen eikaap m̄it, te yi eiriakem eisaw̄inem te m̄it ni yinan o m̄it han ap te nanir̄em taau.*

4 *Yi eiriakem eisaw̄inem te Haai ki God kerek kir̄ menmen yi yisaw̄in yir̄iakem, hir̄ak kakweti menmen yaaim mamrerim.*

*Jisas kat̄ip menmen me m̄it nitehi God
(Lu 11:2-4)*

---

* 5:48 Lev 19:2; Diu 18:13   * 6:1 Mt 23:5   * 6:3 Mt 25:37-40

5 *⁵“Wî kerek yi yitehi God menmen yi ap eiriakem eiyîr ke mît enun newisesik hîr niriakem. Hîr hanhan nerp nekre wînak kerek mît nekine hîm me Moses nekrerek, o hîr nerp yayiwe nitehi God menmen te mît nanîri han kitet hîr yaain nanwenîpi niuk mîr. Hi hetpi werek, maain God kakwetîr menmen mamrerim kakît wit kîrak taau.

6 *⁶Wî kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke wînak iyepet weipîr eiyitehi God kerek mît ap nîrek, yi eitîwekhi menmen. Te maain Haai ki God kerek kîr menmen yi yîsawîn yîriakem hîrak kakweti menmen yaaim mamrerim.

7 *⁷“Yi yitehi God menmen, yi ap eitîp hîm weinîm yapîrwe eiyîr ke mît ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hîr niriakem au emît. Hîr han kitet God kakîmtau menmen mîr kakîntar hîr netpîwek neriuwe hîm yapîrwe nokim nokim.

8 *⁸Yi ap eiyises menmen hîr niriakem eiyîntar Haai ki God nepei kertei menmen yi yaitîwem te maain yi yayu werek.

9 *⁹“Yi eitîwekhi menmen yi eitîp yayîr ik:
‘Haai kiau God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mît hîr nanwenîpi niuk mit.

10 *¹⁰Haiu mituthi te ti enen ehinîn naanmamprai haiu mît, te haiu mît yapîrwe emises han kit mamîr ke mît ensel neit wit kit heven hîr nises han kit.

11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mamîm.

* **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14   * **6:6** 2Kin 4:33   * **6:7** 1Kin 18:26-29;

Ais 1:15   * **6:8** Mt 6:32   * **6:9** Jo 17:6   * **6:10** Mt 7:21; 26:39;
Lu 22:42

12 *Ti esak menmen enum haiu mĩriakem mamĩr ke haiu mesak menmen enum me mĩt nerekyeyem haiu matĩp, Hĩram menmen weinĩm.

13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu haiu mamriak enum au emĩt! Ti naanem-prai me menmen enum.

14 *“Eiyĩmtau. Yi eiyĩsak menmen enum mĩt nerekyiyem yi ap han ekitetim, yi eitĩp hĩram menmen weinĩm, te Haai ki God hĩrak kakĩsak menmen enum mi.

15 Yi ap eisak menmen enum me mĩt nerekyiyem au, te Haai ki God ap kakĩsak menmen enum mi.

Jisas katĩp menmen me mĩt hĩr nĩnpĩ maan nanu

16 *“Wĩ kerek yi yĩnaain menmen nĩnpĩ mamiwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni emu ninaan mi eiyĩr ke mĩt enun newisesik nĩriakem au emĩt! Hĩr newen toni mau ninaan mĩr te mĩt yapĩrwe nanĩri hĩr han kitet hĩr yaain hĩr newenĩpi niuk mĩr menterim. Hi hetpi werek, maain God ap te kakwenĩpi niuk mĩr taau.

17-18 Wĩ kerek yi yĩnaain menmen yi nĩnpĩ miwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni waniu (o wein) au emĩt! Yi eikĩr eiwepep paan te mĩt han ap nertei yi nĩnpĩ miwei yitehi God. Te God Haai ki kerek mĩt ap nĩrek au, hĩrak kertei menmen yi yĩsawĩn yĩriakem, te maain hĩrak kakweti menmen yaaim menterim.

---

* **6:12** Mt 18:21-35   * **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13   * **6:14** Mk 11:25-26   * **6:16** Ais 58:5-9

Jisas katip menmen me mit nanit pewek yapirwe

(Lu 12:33-34)

¹⁹ * “Yi ap eiri menmen mei yapirwe me ti im naanemprewem meit winak ki au emit! Mesik, metike wesiun merermirir laplap, ni o heiniut mamwim te menmen mamwepep, o mit enun naninen nanwep winak nankintip menmen im.

²⁰ * Au, yi yirak menmen yaaime te God kakweti menmen mirak yaaime meit wit kirak. Menmen hirak kakwetayem, mesik, wesiun o heiniut maminterim ap te mamawaank menmen im au, mit enun ap te naninen nantiwem taau.

²¹ Menmen mit han kitet hiram mamkepi nanu werek, han kir kakisesim. Te yi han ekitet menmen me ti au emit! Menmen me God keremem.

Jisas katip menmen me nanamir hirak kire si

(Lu 11:34-36)

²² “Nanamir ki hirak kire si kakikaap yink ki. Nanamir ki yaaime te yi yayir menmen werek werek. Han ki hirak kire nanamir. Yi han kitet menmen yaaime, yi eiyises God werek werek.

²³ Te nanamir ki hirak enuk toto te yi ap eiyir menmen werek werek au. Han ki kekere yink ki hirak kises menmen enum, hiram mire toto, te menmen im mekrerek hiram mamriwaank.

Jisas katip menmen me mit han ekitet Godmenmen me ti au emit

(Lu 16:13)

²⁴ “Mitik ap kakises menmen wik werek werek au. Hirak hanhan mitik kiutip, hirak kaknapen

---

* **6:19** Je 5:1-3   * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2

keiyak. Hĭrak kakikaap mitik kiutip, hĭrak kakweikĭn sip kakwet keiyak. Yi han ki kakinke kakĭntar pewek ap te yi eiyises God werék werék au.

Jisas katip menmen me mit han kitet menmen mamkepi nanu werék

(Lu 12:22-31)

25 **“Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapirwe me menmen yi yayim te yi yayu werék, o menmen yi eimir emu yĭnk ki au emit! Han ki kinĭn menmen yi yayim, yĭnk ki kinĭn klos yi yaimir. God keweti yĭnk ki ketike han ki kekrerek te yi eiyisesik. Hĭrak naanmampri me menmen te yi eiyu werék werék.*

26 **Yi eiyir hore hĭram menuwe men in men ein. Hĭram ap mamir ni mei o meket teket mei men mewisim mekre weisaak au. Te Haai ki God hĭrak naanmiprewem. Yi yinĭn hore yapirwe te God naanmampri.*

27 *Mitik kei kiutip kekre nimĭn ke yi mit han kitet yapirwe te kakriak menmen mamkepik hĭrak kaku wi meiyam o tito yapirwe a? Taauye!*

28 *“Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eimir au emit. Yi yayir timen hĭram mewo meit yayiwe. Hĭram ap mekerwo laplap o mesikek yirwaap au.*

29 **Te hi hetpi. Nĭpaa mitik iuwe King Solomon hĭrak kamir klos mirak yaaim, te klos mirak ap yaaim mar ke timen im au.*

30 *God kerekek hĭrak kenip yenkis timen weinim hĭram mire yaaim. Te hĭram mepu*

* 6:25 Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7

* 6:26 Mt 10:29-31; Lu

12:6-7 * 6:29 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6

petepin, teipmen hıram mami te mıt nanısiyem. Yi yinın timen te God naanmıprewem werek werek hırak naanmampri. Yi ap yises hım me God werek werek au.

³¹ Te yi ap han ekitet emır im: ‘Maain hi ehıt menmen mamtike tıpar mamıt nein te hi hahım o hi ehıt klos mamıt nein te hi emır? Menmen mar im au emıt.’

³² *Yi ap han kitet menmen im au eiyıntar mıt ap ne weiwık mi Isrel kerek ap nises God hır hanhan neriuwe menmen im wısenum. Yi ap han ekitet menmen eiyır ke hır han kitetim eiyıntar God hırak Haai ki nepei kertei menmen yapırwe yi eitıwem te yi eiyu werek werek.

³³ *Te yi mıt miyapır yinın hanhan eiyises God hırak kinın naanmampri te hırak kakrekyi yi yaain. Yi yırıak menmen im te God naanmampri me menmen meiyam te yi eiyu werek.

³⁴ *God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan eiriuwe menmen teip hekrit hıram mamnen. Menmen teiyıp hekrit hıram mamnen, yi ap yaiwenem taau. Hıram mamnen. Te yi han ekitet me menmen enum petepin epei man naanempre hıras me menmen im.

7

*Jisas katıp menmen me mıt skelim mıt han
(Lu 6:37-38, 41-42)*

---

* **6:32** Mt 6:8   * **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17

* **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11

1 *¹“Yi ap skelim mît me menmen hîr nîrîakem te God ap skelim yi mît me menmen me yi yîrîakem taau.

2 *²Yi ap skelim mît eiyîntar God skelim yi mît kakriuwe menmen yi yîrîak mît han em. Menmen yi yîrîak mît han em, God kakrekyyiem kakînterim.

3 Ti henmak te ti hîr kit yinak menmen kike mîre yenkis yehes mekre nanamîr kîrak te ti hanhan ekinîwekem mamnopîn mamkeipnîwek nanamîr kîrak, te ti ap hanhan ekin menmen wîsenum mîre nu heneik mekre nanamîr kit a?

4 Hîram enum te ti atîp kit yinak, ‘Ti ewisa hi ekinut menmen mekre nanamîr kit emnopîn emkeipîn nanamîr kit,’ te ti menmen wîsenum mamsonut nanamîr kit te ti ap ehîr ein ein werek werek taau.

5 Ti mîtîk enuk ewenîn hîm. Ti ehinîn naanem-pre nanamîr kit te maain ti ekaap kit yinak eriuwe nanamîr kîrak. Hîram mar im: Ti ehinîn eweikîn sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak ekweikîn sip ekwet menmen enum mîrak kike.

6 *⁶“Yi ap eitîp mît enun han kîr enuk kîre samiyak hîm yaaim me God au emît! Yi eirîakem hîram mamîr ke mîtîk kewîr hore haam metike pitau (o yînî) o menmen yaaim mîwaai tî, sak mamnen mamîntîrerim mamîwaankem. Hîram mamîntîrerim mamîwaankem nepei au, hîram mamweikîn mamwîr nîkîn mamiwep.

---

* 7:1 Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12   * 7:2 Mk 4:24   * 7:6 Mt 10:11

*Jisas katip menmen me mit hir nanitehi God
menmen werek werek
(Lu 11:9-13)*

7 **“Yi eiyitehi God menmen te hirak kakwetiyem. Yi eiyineitn menmen me God te yi eiyirem. Yi eiyirp weipir eiket teruk te God kakikeiswiyek.*

8 **Hi hetpi werek. Mit kerek nitehi God menmen hirak kakwetirem. Mit kerek naninantn menmen me God hir nanirem. Mit kerek nerp weipir neket teruk, te God kakikeisworek.*

9 **“Mitik hak kekre niman ke yi mit, nikan kirak kakitwekhi me niu o bret, hirak ap kakwetwek nan te hirak kakim au.*

10 *O nikan kirak kakitehi haai me saauk, hirak ap kakwetwek miniu han enuk (o neiyip han) o manpen siurp (o yenmik siurp) enuk te kakim tauu.*

11 **Yi mit kerek yi enun yi yertei yewet nikerek ni menmen yaaim. Te Haai ki God kerek keit wit kirak Heven hirak yaaik wisenuk kakikaap mit kerek nanitwekhi me menmen yaaim hirak kakwetirem hiram mamkepi.*

12 **“Te hi hetpi. Yi eiyinin eirak mit miyapir menmen yaaim yi hanhan te hir pike nanrekyiyem. Menmen im hi hetpi yi eirakem hiram mises menmen yapirwe mitik Moses ketike mit profet hir newisim mau tiwei hiram matip yi eiyisesim.*

---

* 7:7 Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24   * 7:8
Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15   * 7:11 Je 1:17   * 7:12 Mt 22:39-40; Lu
6:31; Ro 13:8-10

*Jisas katip him me weipir kike mit nanitetik te hir nanu werek werek
(Lu 13:24)*

13 “Yi eiyitet weipir kike eiyintar ya weipir ke wit si enum hirak kahi iuwe, yayiwe kipirak, mit miyapir yapirwe nitetik.

14 *Te weipir kerek mit miyapir nanitetik te hir himin kir kaku werek, hirak au kahi kike, ya enuk kike, mit miyapir niutip niutip keriyen nanitetik.

*Jisas katip him me mit profet enun nemipin
(Lu 6:43-44, 13:25-27)*

15 * “Yi mit miyapir yi naanempre hirras me mit profet enun nemipin. Hir naninen nanmitipin nanriuwe him mir te yi han kitet hir mit yaain God keriuweti nan netpi menmen. Te han kir enuk hir nemipin nanriwaank me menmen me God yi yisesim.

16 *Yi eiyirtei hir yaain o enun nanriuwe menmen hir nanriakem. Nu teketuk ap te mamri mamir ke hinaan nikim au. Waai wakin ap te mamri mamir ke tuwaan au.

17 Nu yaaim hirram mamri nikim yaaim. Nu enum ap mire yaaim te mamri nikim yaaim au. Enum keremem.

18 Nu yaaim ap te mamri nikim enum au. Nu enum ap te mamri nikim yaaim taau.

19 *Nu mei enum ap mine nikim yaaim, mit nanman nanwirrem mamno si.

---

* 7:14 Jo 10:7, 9; Ap 14:22

* 7:15 Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1

* 7:16 Ga 5:19-22; Je 3:12

* 7:19 Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6

20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyırtei mıt kerek profet enun nemipın neriuwe menmen hır nırakem.

21 *“Yi ap han kitet mıt yapırwe kerek nenewa hi Mıtık Iuwe yaaik, hır nanre nıkerek ne God. Au, hır mıt miyapır kerek nises menmen Haai kai God hırak hanhan hır nanisesim, hır keriyen hır nıkerek nırak.

22 *Wı maain God kakinke mıt, hır yapırwe nanınen nanıtpo, ‘Mıtık Iuwe Yaaik. Haiu epei mekrehır kit haiu matıp mıt hım me God, haiu mepır herwe enum men mekeipın mıt, haiu mırık menmen yaaım yapırwe nıpaa mıt ap nırem, haiu mıkaap mıt nınap o his hıt enum ere hır nıre yaain.’

23 *Hır nanıtpo menmen im te hi tewen ehıtpor, ‘Hi hepıtari yi neımın. Yi ap ne God au. Yi mıt enun yırık enum yi einopın eikeipno!’

*Jisas katıp hım me mıtıkıt wik time wınak wik.
(Lu 6:47-49)*

24 *“Mıt miyapır kerek nemtau hım mai hır nanisesim hır nanır ke mıtık yaaik kime wınak kırak kau kentır nan.

25 Maain hawı kan mani kınıu nıme yuwerep mınıu wısenum te wınak kewen au. Hırak mıtık kimaak kentır nan.

26 Mıt kerek nemtau hım hi hetpım hır ap nanisesim hır nanır ke mıtık kime wınak kıwaai tı kire tenhaan.

---

* **7:20** Mt 12:33   * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25

* **7:22** Jer 14:14   * **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19

* **7:24** Je 1:22

27 Maain hawi kaknen, mani kɛniu, nime yuwerep mɛniu, te wɛnak kewen. Wɛnak kewen mani kakɛp keiyɛk ken.”

Mit han kɛr kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

28 *Jisas katɛp hɛm mɛrak epei au, mit miyapɛr yapɛrwe kerek nemtau menmen hɛrak ketpim, hɛr han kekrit neriuwerem.

29 Hɛr han kekrit neriuwerem nentar hɛrak ap ketpor kar ke mit iuwe ne skraip kerek ninɛn nertei hɛm me Moses natɛp mit em. Au, hɛr nises hɛm me mit iuwe ne nɛpaa ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik au. Hɛrak ketpor kar ke Mitɛk Iuwe God keriuwetek kan ketpor hɛm mɛrak.

8

Jisas kɛkaap mitɛk enuk lepro mau yɛnk kɛrak hɛrak kɛre yaaik

(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

1 Jisas kɛnaaiwɛr mɛniu (o neiyɛp) kekiuwe kan kesiyen, te mit yapɛrwe nisesik.

2 Hɛrak kekiuwe ken kesiyen, mitɛk kerek enuk lepro mau yɛnk kɛrak ek kan kɛrek kewen ninɛp kau menep hit mɛrak, hɛrak han kitet hɛrak iuwe, hɛrak ketpɛwek kar ik: “Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik.”

3 Hɛrak katɛp epei au, Jisas kesiuwe his metenenik hɛrak katɛp, “Hi han kai ekepit ti ere yaaik.” Hɛrak katɛp epei au, wasenum mitɛk enuk lepro mewik hɛrak kɛre yaaik.

* 7:28 Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

⁴ *Hirak kire yaaik, Jisas ketp>wek, “Ti ap eno etip mit han menmen hi herekyutem au emit! Ti eno winak ke God eteik+n mit pris y+nk kit ewepwar menmen mar ke him me Moses mau tiwei metput ti hirakem. Ti hiriak menmen im te hir nanirtei God kekepit ti hire yaaik.”

*Jisas kikaap wok mitik ke mitik iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)*

⁵ *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mitik iuwe ke ami ke wit Rom kewenyip+rek kit>wekhi him iuwe kar ik:

⁶ “Kai Iuwe, mitik kiriak menmen mai hirak kinap kiwaai winak eik. His hit mirak epei au maa meit, y+nk kirak kekek wisenum.”

⁷ Jisas kewenhi ketp>wek, “Hi tewen anen akepik te hirak kakre yaaik.”

⁸ Te mitik iuwe ke ami ketp>wek, “Mitik Iuwe, hi ap yaaik te ti enen enik winak kai. Ti atip him weinik kerekek te menmen enum mamnop+n mamkeip+n mitik kerek kiriak menmen mai hirak ekre yaaik.

⁹ Hi hises him me mitik hak hirak kinina hirak iuwe naanmiprau. Te hi hirekes naanmipre mit nai hi hinini. Te hi hatip mitik keiyak kiutip: ‘Ti eno,’ hirak kakno. Hi hatip keiyak: ‘Ti enen,’ hirak kaknen. Te hi atip mitik kerek kiriak menmen mai em: ‘Ti eriak menmen eim,’ te hirak kiriakem. Hi hertei ti atip him mit eh+rp in, hirak kakre yaaik.”

---

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14   * **8:5** Jo 4:46-47

10 *Jisas kemtau hīm kerek mītik ik ek ketpim, hīrak han kekrit kekrit keriuwerem. Te hīrak katip mīt miyapir kerek nisesik, “Hi ap nīpaa hīr mītik kei ke Isrel katip hīm mar im kises God werek werek kar hīrak kisesik au. Hīrak kiutip kerekek.”

11 *Jisas wen katip: “Hi hetpi werek. Mīt miyapir yapirwe naninen nanrer wit wit nanises hīm mai werek te hīr nanu yeno nanīm menmen nantike Ebrahim, Aisak, tetike Jekop nanu nanit wit kerek God kewiyen.

12 *Te mīt miyapir kerek nīpaa miyerer nīr ninen hīr ne Isrel hīr ap nanisīsa au, te maain God kakipiri nanino wit enuk toto te hīr nankit nanine han enuk nanīneknēn yehes mīr nanu en.”

13 Jisas ketpor epei au, hīrak katip mītik iuwe ke ami ke Rom kerek kinin naanmīpre mīt han en, “Ti eno. Menmen mamnen mamir ke ti han kitet hīram mamnen.” Hīrak katip epei au, waswas wok mītik kīrak hīrak kīre yaaik.

*Jisas kīkaap Pita mīte pīrak miye pīre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)*

14 *Maain Jisas kan wīnak ke Pita eik, hīrak kīr Pita maam pīrak kerek wine mīte pīrak hīre wīwaai yeno wīnap yīnk sisi.

15 Jisas ken ketenen his mīre, te hīre wīnap yīnk sisi epei au, hīre wīre yaaip. Te hīre wekrit wīriak menmen me Jisas kakīm.

---

* **8:10** Mt 15:28   * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29   * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28   * **8:14** 1Ko 9:5

*Jisas kikaap mit miyapir yapirwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)*

¹⁶ Maain hinkewi, hir mit han neithis mit miyapir yapirwe kerek herwe enum mau mekre han kir, hir neriyei nan nir Jisas. Hirak kepir herwe enum im kriuwe him hirak ketpim, hirak kikaap mit miyapir kerek ninap te hir nire yaain hir nanu werek.

¹⁷ *Hirak kirak menmen im te him nipaa God katip Aisaia kewisim mau tiwei hiram nepei man. Him im matip mar im: “Hirak kepir menmen enum merekyei haiu minap en te haiu mire yaain.”

*Him me mitik hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)*

¹⁸ In ek Jisas kir mit miyapir yapirwe nisesik neweikniwek te hirak katip mit narak, “Haiu mit han emno wan pinak ein emnaaiwir mit in.”

¹⁹ Hirak ketpor epei au, mitik hak ke skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hirak katip Jisas, “Hi apino wit kerek ti eporiyen.”

²⁰ *Jisas ketpiwek, “Miyak ke niu hiram miwaai mekre nu herkip. Hore hiram mime yaank mau niu. Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ap winak kei kepu te hi eno ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisa?”

²¹ *Mitik disaipel hak katip Jisas, “Mitik Iuwe, ti ewisa hi ehinin ano ewis haai kai kerek kaki kakikre hei, te hi pike anen eisesit.”

²² *Te Jisas ketpiwek, “Au ti ehisa. Mit kerek

---

* **8:17** Ais 53:4   * **8:20** 2Ko 8:9   * **8:21** 1Kin 19:20   * **8:22** Jo 5:25

ap nises h̄im mai h̄ir enwis̄ik kak̄ikre hei.”

*Jisas kat̄ip te n̄ime iuwe kerek m̄iniu h̄iram maa
(o mat̄in) meit*

(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

²³ H̄irak kat̄ip epei au, Jisas keh̄in k̄iniu ken kekre bot. M̄it disaipel n̄irak h̄ir nisesik.

²⁴ *H̄ir nau nekre bot epei au, h̄ir nerekir wan. Te yuwerep m̄iniu m̄ir̄iak wan s̄ir m̄iniu m̄isaw̄in bot, te Jisas h̄irak k̄iwaai.

²⁵ H̄irak k̄iwaai h̄ir nan nekot̄itek netp̄iwek, “M̄it̄ik Iuwe ekepei! Bot epei kaknat̄in kak̄ikre t̄ipar kakno t̄i eik te haiu mami.”

²⁶ *Jisas ketpor, “Yenmak te yi ȳinapen? Yi m̄it ap han kitet menmen yaaim mai iuwe au a?” H̄irak ketpor epei au te h̄irak kekrit kat̄ip kewen yuwerep te wasenum n̄ime metike wan t̄ipar meh̄ihe m̄iwaai meit.

²⁷ Te m̄it neperper nat̄ipan, “H̄irak m̄it̄ik ik ek h̄irak k̄ire keim̄in te n̄ime metike wan memtau h̄im m̄irak te h̄irak kat̄ip yuwerep metike n̄ime te h̄iram mew̄ire m̄iwaai meit?”

*Jisas k̄ikaap m̄it̄ik̄it wik kep̄ir herwe enum
mekre han k̄irak̄it*

(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

²⁸ Jisas ken kiun wan p̄inak ein, h̄irak t̄i ke m̄it̄ ne wit Gadara. H̄irak kiun ein, m̄it̄ik̄it wik herwe enum mau mekreret kenipet h̄irak̄it tau tekre herwe hei te h̄irak̄it tan tewenȳip̄ir Jisas. H̄irak̄it enuk̄it tetaritari han ken sip t̄ir̄iak enum te m̄it miyap̄ir n̄inaain h̄irak̄it tatn̄ip te

---

* **8:24** Sam 4:8   * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8

hír ap nanitet yayiwe kerek hírakít tewi en taau.
Hírakít tewenyipírek hírakít

29 *tínáp teníne tar ik: “Níkan ke God, kenmak te ti han heraiwaank. Wí ap epei man wen au te ti han arekyei menmen enum hepírei mamno wit enuk kerek menmen mamwep!”

30 Sak ham yapírwe maam menmen meit yanímín kike eik,

31 te herwe enum mitehi Jisas, “Ti ehíprei, te eriuwetei emno emíkre sak yapírwe eim e.”

32 Jisas ketpor, “Yi eino.” Te híram menke mírír men mekre sak, te sak yapírwe keremem metaritari mírír men menke matín míníu (o neiyíp) kerekere ere men mekre wan iuwe eik, típar mekiuwe híam yipír mírám híram maam típar maa meit.

33 Epei au, mít kerek naanmípre sak em nírír nen wit iuwe nen natíp mít han netpor menmen epei man metike menmen me mítíkít wiketeret nípaá herwe mersíset.

34 Hír netpor epei au, mít miyapír ne wit iuwe nan nanwen yipír Jisas. Hír nírek hír níneiník te hír nítwékhi híam iuwe eknaaiwír wit kír, te hírak ekno wit hak.

9

*Jisas kíkaap mítík hak his híit enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)*

1 *Mít natíp epei au, Jisas kehín kíniú ken kekere bot kerekir wan ken wit kírak eik.

---

* 8:29 Mk 1:24; Lu 4:34, 41   * 9:1 Mt 4:13

² Hír mıt han neit mıtık hak his hıt mırak epei maa meit, hır neiyık nan hırak kıwaai yeno. Jisas kırı hır han kitet hırak iuwe kakıkaap mıtık ik kakre yaaik, te hırak katıp mıtık kerek his hıt maa meit em, “Kai yinak, ti enakın tokim. In ek hi esak menmen enum mit ti hırakem.”

³ Jisas katıp menmen im epei au, mıt han ne Skraip, kerek ninın nertei hım me Moses natıp mıt em, hır natıpan nar ik: “Mıtık ik e hırak katıp enum kekrehır ke God katıp hi esak menmen mit enum.”

⁴ *Jisas kertei menmen hır han kitetim netpim te hırak ketpor, “Kenmak te yi han kitet yekre han ki hi nepei hatıp enum a?

⁵ Hi hatıp mıtık kıwaai kentar kınaan, ‘Hi esak menmen enum nıpa ti hırakem, hıram mamno,’ yi yepıtari hi hatıp werek auye. Te hi hatıp mıtık, ‘Ti hekrit etenen yeno eiyım eno,’ hırak kakıkrit yeno, yi eiyırtei hi hatıp werek te hi esak menmen enum me yi mıt. Hi hetpi mekam te yi han ekiteta?

⁶ *Hi atıp mıtık ik har ik, ‘Ti ekrit eno,’ te yi eiyırtei hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe han tı ik e God kewisa hi ahısak menmen enum mıt nırakem?” Hırak ketpor epei au, hırak katıp mıtık kerek his hıt mırak maa meit em, “Ti ekrit ekin yeno mit eiyım eno wınak kit eik.”

⁷ Hırak katıp epei au, mıtık ik hırak kekrit ken wınak kırak eik.

⁸ Mıt miyapır yapırwe hır nır menmen im hır neperper han kekrit neriuwerem. Hır nertei God kewis Jisas kıkaap mıt neriuwe menmen mırak

---

* 9:4 Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25   * 9:6 Jo 17:2, 5:8

iuwe, te h̄ir newen̄ipi niuk me God.

Jisas ken̄ine Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

⁹ Jisas k̄inaaiw̄ir wit ik kerekek, h̄irak kakno, h̄irak k̄ir m̄it̄ik hak niuk m̄irak Matyu kau w̄inak kerek m̄it nari pewek me takis neitai en. Te Jisas ketp̄iw̄ek, “Ti eh̄is̄isa erīak menmen mai.” H̄irak kat̄ip epei au, Matyu kekrit k̄inaaiw̄ir menmen m̄irak kisesik.

¹⁰ Maain Jisas kau yeno me w̄inak k̄irak eik ek kak̄im menmen, te m̄it̄ enun kerek nari pewek me takis em h̄ir netike m̄it han enun nises menmen enum nau w̄inak nan̄im menmen netike Jisas ketike m̄it n̄irak disaipel.

¹¹ *H̄ir m̄it han ne Farisi, kerek han kitet h̄ir nin̄in m̄it han nises h̄im me Moses, h̄ir n̄ir menmen im h̄ir nitehi disaipel nar ik: “Kenmak te M̄it̄ik Iuwe ki kaam menmen ketike m̄it enun kerek nari pewek me takis netike m̄it enun nises menmen enum em?”

¹² Jisas kentaui h̄im im te h̄irak kat̄ip h̄im tok piksa mar im: “M̄it̄ik k̄inap h̄irak dokta kaku kaktikerek. M̄it̄ik hak han kitet h̄irak yaaik auye!

¹³ *Yi eino han ekitet h̄im hi eh̄it̄piyem h̄iram mau t̄iwei me God. H̄iram mat̄ip, ‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak menmen yaiwetewem au. Hi hanhan yi eirīak m̄it miyap̄ir yaaim.’ Hi ap han hen̄ine m̄it kerek han kitet h̄ir m̄it yaain te h̄ir enweik̄in sip enwet menmen enum enis̄isa au. Hi han hari han ke m̄it kerek h̄ir nertei h̄ir enun. Te h̄ir enis̄isa.”

* **9:11** Lu 15:2, 19:7   * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7

Jisas katip him ham yaaim mamikrehir ke him me nipaa ein

(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

¹⁴ *Maain mitik Jon disaipel narak nan nirek nitiwekhi, “Haiu metike mit ne Farisi me wi ham haiu minaan menmen te haiu ninpi mewei haiu mitehi God. Te mit disaipel nit au. Hir nenmak?”

¹⁵ *Jisas ketpor him tok piksa mar im: “Mitik hak kerek kakit mite ep hirak eku ektike narak yinan te hir han yaaik. Maain wi mamnen te mitik kerek keit mite ep hirak kaknaaiwir mit narak, te hir han enuk ninpi mamin nanit.

¹⁶ “Ap mitik keiyak keremir laplap kerek yaaim nimnam em kekerwewim mamu enum tokim kerek mewep em. Hirak kakriakem mamir em te maain hirak kakikemyetit, yaaim nimnam em mamuwep enum tokim em te mamuwep wisenum.

¹⁷ Ap mitik keiyak keit tipar wain yaaim miriram keiyim kewenem mekre meme yink miram kerek epei enum tokim em au. Hirak kakriakem mamir keremem te nap mamniu mamnan yink miram te meme yink mamwep mamriuwe nap mirak o tiwerpek mirak te tipar mamno ti. Au, mit nanwenem mamikre yaaim wen petep hiram mamu werek werek.”

Jisas kikaap niki pe mitik iuwe; hirak kikaap mite wetenen laplap mirak

(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

¹⁸ Jisas wen ketpor him im keremem, mitik hak iuwe kerek kinin naanmipre mit han ne

---

* 9:14 Lu 18:12   * 9:15 Jo 3:29

Isrel, h̄irak kan kewen nin̄ip menep h̄it me Jisas kit̄iwekhi kar ik: “Hi n̄iki pai in ek epei waa w̄iwaai weit, te ti enen ewis his mit emu ȳnk k̄ire te h̄ire waw̄ikrit wawu.”

19 H̄irak kat̄ip epei au, Jisas ketike m̄it disaipel n̄irak nekrit nisesik nen.

20-21 *M̄ite hap piut̄ip winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12) h̄ire wisestik. Mekre han k̄ire h̄ire wat̄ip, “Hi hewis his em̄intar laplap m̄irak, te hi are yaaip.” M̄ite kerepewewe sip ke Jisas wan wewis his wetenen laplap h̄ir m̄iram kerek Jisas kam̄ir em.

22 *Jisas keweik̄in k̄iwaai nan k̄irep. Te h̄irak ketp̄iwe, “Pai yina yaaip ti enak̄in tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti h̄ire yaaip.” Jisas kat̄ip epei au, waswas h̄ire w̄ire yaaip.

23 Jisas kan ere kiun winak ke m̄it̄ik iuwe kerek kin̄in naanm̄ipre m̄it. H̄irak k̄ipiun ein, h̄irak k̄ir m̄it nerem̄im heurek em netike h̄ir m̄it miyap̄ir yap̄irwe nesikeyaanmi n̄ik̄it n̄iki p̄irak nepei waa.

24 *Jisas k̄iri h̄irak ketpor kar ik: “Yi einep̄in eikeip̄n̄iwe ap eik̄it̄ep au emit! H̄ire ap waa au. H̄ire w̄iwaai kerepewewe.” H̄irak ketpor kar ek, te h̄ir yap̄irwe nenwes̄isek enum wisenum.

25 H̄ir nan nep̄ir m̄it miyap̄ir netpaan nen epei au, te Jisas k̄in̄ik ken haau n̄iki w̄iwaairiyen ketenen his m̄ire te h̄ire wekrit.

26 H̄im me menmen im em kerek Jisas k̄ikaap n̄iki ip e men merer wit wit.

---

* 9:20-21 Mt 14:36   * 9:22 Mk 10:52; Lu 17:19   * 9:24 Jo 11:11

Jisas kikaap mitikik wiketeret nanamir toto tetike mitik han aurek katip him werek werek au

27 *Jisas kinaaiwir wit kerek ek ken. Hirak kitet yayiwe te mitikik wiketeret kerek nanamir toto tisesik teninewek tatip, “Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heriuwawir.”

28 Jisas ken kinik ken winak, te mitikik wiketeret nanamir toto ten tirek. Jisas ketpiwekit, “Yi wiketeret yekre han ki yatip hi te werek arekyi yi eire yaaikit?” Hirakit tatip, “Ti Mitik Iuwe te ti werek.”

29 *Te Jisas kewis his menterwekit nanamir kirakit hirak katip: “Hi erekyi yi yaaikit hentar yi han kiteta.”

30 *Te nanamir kirakit kir. Jisas ketpiwekit him manp kar ik: “Yi wiketeret naanmipre hirekses te mitik keyiak kakirtei menmen im em au.”

31 Hirakit ten wit eik tises menmen hirak ketpiwekitem au. Hirakit ten terer wit wit tatip mit menmen Jisas kerekyiwekitem.

32 *Hirakit tepno te mit han neit mitik enuk han aurek, herwe kau kekrerek neiyik nan Jisas.

33 *Kewaa meruri Jisas kepir herwe enum, mitik enuk han aurek kewepnak katip, te mit nerp en hir han kekrit neriuwerek, hir natip, “Ap nipaa mitik ap kiriak menmen kar ik keit wit kiau Isrel.”

34 *Te mit han ne Farisi natip, “Mitik iuwe Seten kerek kinin naanmipre herwe yapirwe, hirak kikaap Jisas kepir herwe im e.”

---

* 9:27 Mt 20:29-34   * 9:29 Mt 8:13   * 9:30 Mt 8:4   * 9:32 Mt 12:22   * 9:33 Mk 2:12   * 9:34 Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15

Jisas hanhan keriuwe mit miyapir yapirwe ne Isrel

³⁵ *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekre winak kerek mit hir nererik nekine him me Moses mau tiwei. Hirak ken en katip him yaaim me God kaknen naanmipre mit. Hirak kikaap mit miyapir yapirwe hir ninap his hit enum, nanamir toto, menmen ham te hir nire yaain.

³⁶ *Hirak kir mit miyapir nererik nau en, te hirak han tewenini kentar hir nepu enum han kekrit ninapen menmen ham nire sipsip mitik ap naanmiprewem.

³⁷ *Hirak kiri epei au, hirak katip mit disaipel narak kar ik: "Mit in hir nire menmen mau ni epei yaaim te ap mit nei nepu te hir nanino nantiwem.

³⁸ Yi eiyitehi haai ke ni im te hirak kakriuwet mit nanikrerem te hir nanithis mit miyapir nanri han kir te hir enisesik."

10

*Niuk me mit aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)*

¹ *Jisas kenine mit narak disaipel nar hiswiyen wik (12), hir nan nererik. Hir nan nererik, hirak kewetir menmen mirak iuwe hir nekrehir kirak nanino nanipir herwe enum nankaap mit miyapir hir ninap his hit enum nanamir toto, menmen ham te hir nanire yaain.

---

* **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39   * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34   * **9:37** Lu 10:2   * **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1

2-4 Im em hiram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) narak. Saimon kerek niuk mirak ham Pita, hirak kinin ketike nikik kirak Endru. Hirakit tetike Jems ketike nikik kirak Jon hirakit nikerek hirakit te Sebedi. Hirakit tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitit pewek me takis. Hir netike Jems itai kirak, hirak nikan ke Alfias, Tadius, Saimon kerek kises him me mit Selot. Hir netike Judas ke wit Keriot, mitik kerek kewepyapir Jisas te hir mit enun neiyik nen nakip. Mit in keriyen hir mit narak aposel.

*Jisas keriuwet mit narak aposel nar hiswiyen wik (12), hir narak menmen
(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)*

5 *Jisas keriuwet mit in nar hiswiyen wik (12) nen, hirak kinin ketpor him im: “Yi ap eino eiyu eitike mit ap ne weiwik me Isrel o mit nau nerer wit ke Sameria.

6 *Au, yi eino mit ne Isrel keriyen. Hir mit miyapir han hir nire sipsip mitik ap naanmipror te hiram mirir misawin meit yaank.

7 *Yi wen eino ein yi eiwepyapir him im: ‘God menep hirak kakteiknai kakirkeik te hirak kakinin naanmamrai haiu mit.’

8 *Yi eikaap mit miyapir ninap hir enire yaain, yi eikian mit miyapir naa te hir pike nanikrit. Yi eikaap mit miyapir lepro mewi hir enire yaain. Hi eweti menmen mai iuwe im hiram weinim te yi eiyim eikaap mit han eiriwerem, yi ap te eiyit pewek mamrerim au emit.

---

* **10:5** Ap 13:46   * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24   * **10:7** Mt 3:2, 4:17;
Lu 10:9, 11   * **10:8** Ap 20:33

9-10 **Yi ap eitenen pewek mei mamikre tanik mi au emit! Yi ap eitenen tanik iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiyit teipe o samiyak o h+ne yipo henmik au. Yi eiy+his eino eiy+ntar yi mit kerek y+riak menmen me mit han, hir enkepi naanempri me menmen.

11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiy+neit+n mit+ik hak yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek ere yi p+ke einaaiw+r wit.

12 *Ewaai meruri yi eino winak ke mit+ik hak, yi eit+p mit en eiy+r ik: ‘God kaku kaktikewi naanmampri.’

13 Mit miyap+r in hir yaain te h+m mi mamu mamtikeri God kak+kepi, o au en, h+m n+paa yi yetporem h+ram p+ke mamu mamtikewi te God ap kak+kepi.

14 *Yi eino te mit han ap naanmampri me menmen o n+napen nan+mtau h+m mi yaaim yi yetpim, te yi einop+n eikeip+n winak o wit k+r, yi einepep toni waniu (o win) mau hit mi eiteiknor God han enuk keriuweri.

15 *Hi hetpi werek. Maain w+ God skelim mit, hirak God kaknep mit miyap+r enun n+paa nau Sodom ketike wit Gomora kakn+p kike. Te mit miyap+r kerek nanweik+n sip nanwet h+m mi, maain God kakn+p iuwe kaknepi.

Menmen enum yap+rwe maain mamnen

---

* **10:9-10** Lu 10:4   * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18   * **10:12** Lu 10:5-6   * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6
* **10:15** Jen 18:20-19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7

16 *^{*}“Yi eiyimtau. Hi ariuweti yi eino eiyikre nımın ke mıt enun eiyır ke mıtık hak kaksiuwe sipsip hak kakno kakırp nımın ke nepere enum me yaank. Hıram hanhan mamkıp mamık. Yi naanempre hıras me menmen yi eirıakem eiyır wınını naanmıpre hıremes me wı mıt nanmıp hıram mırır. Yi eirıak menmen yaaim eikaap mıt eiyır ke tıpar nemnok mamkaap mıt.

17 *^{*}Te yi naanempre hıras me mıt enun. Hır nantihis nanıswı yi eino eiyır kaunsil kır, te hır nanıt nıpın neiyık naniwep nanıt wınak kerek mıt nekine hım me Moses nekrerek.

18 *^{*}Hır nantihis nanrı nanıno ninaan me mıt iuwe o mıt ne gavman nanıntar yi yısısa. Te yi eiwepyapır hım mai yaaim eitıp mıt iuwe nantike mıt ap ne weiwık me Isrel eitpor hım mai.

19 *^{*}Maain hır nantihis nanrı yi eino eiyırp ninaan me mıt, yi p einapen han ekitet menmen yi eiyıtpım maamkaap yınk ki au emıt! Wı im mamnen God kakweti hım mırak yaaim.

20 *^{*}Te God Hımın Yaaik kakweti hım mırak yaaim te hırak kakıkepi yi eitıp hım mırak. Hım mi au.

21 *^{*}“Heiyiuwerer nanwepyapır kikrek hır nansiuweri te mıt nanınıp nani. Haai kakwepyapır nıkan kırak kaksiuwerek te mıt nankıp kaki. Nıkerek nanwepyapır miye haai nır, te mıt nanınıp nani.

---

* **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19

* **10:17** Mt 24:9

* **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12

* **10:20** Jo 14:26;

1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35

22 *Mıt yapırwe hır nanıneini nanıntar yi yisısa, te neimın hır nanısa ere hır mıt nanınıp hır nani, maain hi etorhis hır nanu nantikewa.

23 *Maain hır mıt nerekyi enum neit wit hak, yi eirır eino wit hak yaaik eiwi. Hır mıt en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi yewi, te yi pıke eirır eino wit hak. Hi hetpi werek yi ap eino eirer wit wit mıt ne Isrel newi en ere hi Mıtık ke wit ke Mıtık luwe hi pıke enen.

24 *“Sumatin hak ap te kakırtei menmen kakının tisa kırak au. Wok mıtık ap te kakının mıtık kerek hırak kerekyıwek menmen mırak.

25 *Au, mıt sumatin o wok mıtık hır han yaaik menmen enum nanıwaanki nanır ke menmen enum nanıwaank tisa kır o mıtık iuwe kır. Mıt epei nenewa hi Bielsebul hıram niuk mei enum me Seten, te hi hıre Haai. Maain yi mıt kerek yisısa yi yıre nıkerek nai, hır nanewi hım enum enum.

Mıt hır ap nınapen mıt han au- hır nanınapen God

(Lu 12:2-7)

26-27 *“Te yi ap einapen mıt au. Menmen yapırwe in ek hıram mısawın meit, maain mıt nanırteiyem hıram mamnen mamu yaain. Menmen hi hısawın hetpiyem yi maain eiyırp wit iuwe eiwepyapırem eitıp mıt em.

28 *Yi ap einapen mıt kerek naniwep yi yayi eiyıntar hır ap te nanınepi hımın ki au. Yi

---

* **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21   * **10:23** Mt 16:28   * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20   * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15
* **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17   * **10:28** Je 4:12

einapen hirak God kerek kakiwep epei au, hirak kakwir himin ki kakno si tatikneni.

²⁹ “Yi mit han ki yi eiwir pewek kiutip yi eiyit hore wiketeri. Hire hore peiyap ap te wawi waunatin wawaai ti, te Haai kiau ap kerteiyek au. Hirak kertei ye!

³⁰ God epei kertei paan marmenum miwapin paan hesnu ki.

³¹ *Te yi ap einapen menmen au. Yi yinin hore yapirwe, te God Haai kiau hirak naanempri werek werek.

*Him me mit newepyapir hir nises him me Jisas
(Lu 12:8-9)*

³² * “Mit miyapir kerek nerp ninaan me mit han nanwepyapir hir nises him mai, te maain hir nanirp ninaan me Haai kiau, hi etpor hir yaain nises him mai, hir mit nai.

³³ * Neimin au, te hi au.

*Jisas kan kakinke mit
(Lu 12:51-53, 14:26-27)*

³⁴ “Yi ap han kitet hi han enip mit te hir enkiyan enu enit. Au, hi han ehinkeru.

³⁵ * Hi han enip nikan ketike haai hirakit enukit tepan, o niki wetike miye pire, o yani wetike miye pire hir enun nepan.

³⁶ Mit miyapir ne weiwik me mitik hak hir netikerek nanir ke mit enun nepan.

---

* **10:31** Mt 6:26, 12:12   * **10:32** Rev 3:5   * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12   * **10:35** Mai 7:6

37 **“Mìt miyapír kerek hír ninín hanhan miye haai o níkerek níř te híř ap hanhan werek neri-uwa au, híř ap yaain te nanisísa nanímtau híř mai au.*

38 **Mìt miyapír kerek híř nínapen menmen enum mamnen mamníp naníntar híř nises híř mai, híř ap yaain te híř nanisísa au.*

39 *Mìt miyapír kerek neweikín sip newet híř mai naníntar mìt naníníp, maain híř ap te nanu nantike God au. Neimín mìt híř naníníp naníntar híř nisísa, maain híř nantike God nanu nanít.*

Mítik kakriak menmen yaaim, maain God kakwetíwek menmen yaaim

(Mk 9:41)

40 **“Mìt miyapír kerek híř nantihis naanmam-pri hířram mamír ke híř nantauhis naanmam-prau. Hír kerek nantauhis naanmamprau, hířram mamír ke híř naanmampre hířrak God kerek keriuweta hí han in.*

41 *Mìt miyapír kerek naanmípre mítik profet naníntar hířrak profet kerekek, maain God kakwetír menmen yaaim miutíp nantike mítik profet. Neimín naanmampre mítik yaaik kises híř me God naníntar hířrak mítik yaaik kerekek, maain God kakwetír menmen yaaim miutíp nantike mítik yaaik.*

42 **Mìt miyapír kerek híř nankaap mìt miyapír weinín kerek nisísa nanrekyor menmen kike*

* **10:37** Diu 33:9   * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24,

17:33; Jo 12:25   * **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14

* **10:42** Mt 25:40

yaaim miutip, maain God kakwetir menmen yaaim.”

11

Jon Baptais keruwet mit disaipel han nen nir Jisas

(Lu 7:18-35)

¹ Jisas katip mit narak disaipel nar hiswiyen wik (12) epei au, hir ninaiwerek nen nerer wit wit. Hir ninaiwerek te Jisas kinaaiwir wit kerek hirak kewi, hirak ken katip mit kerek nau nrapit wit kirak ik hirak ketpor him mirak.

² *Me wi im Jon Baptais kepu kekre winak enuk. Hirak kau kekrerek, hirak kentaumenmen Jisas kirakem, te hirak keruwet mit disaipel narak nen nir Jisas.

³ *Hir nen nepitir niun Jisas hir nitiwekhi nar ik: “Ti hirekes mitik kerek Jon katip ti enen o hiau mamimerir mitik keiyak?”

⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yirem, o yi yemtehem, yi eino eitip Jon em.

⁵ *Mit miyapir nanamir enum toto, hi enipi hir pike nir ein ein. Mit miyapir his hit enum, hir nire yaain nen ein nen ein. Mit miyapir hir lepro mewi, hir ynk kir yaaik. Mit miyapir hir nikip toto, hir nire yaain nemtau menmen werek werek. Mit miyapir epei naa, hi hikian hir pike nekrit nau. Hi atip mit miyapir kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im hiram menmen God katip mitik hirak kaknen kakrakem.

---

* **11:2** Mt 14:3   * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15   * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1

6 *Mít han kerek hír han kiteta hi mítik kerek God keriuweta hi han, maain hír han yaaik nanu.”

7 *Hírak ketpor epei au, mít ne Jon píke nen. Hír epei nanino, Jisas katip mít menmen me Jon. Hírak ketpor, “Nípaa yi yen yír Jon yi han kitet yi yayír mítik kire mekak? Hírak mítik keweikin han yapírwe kire niyen (o tupne) nime metitíwem híram mírírír a? Taauye!

8 Te yi yen yayír mekam? Yi yír mítik keriuwet klos yaaím a? Au, mít kerek neriuwet klos yaaím hír nau winak ke mít iuwe gavman.

9 Im em au, te yi yen yayír mekam? Yi yen yír mítik profet a! Híram werek, te hi hetpi, yi yír mítik hírak kinin profet.

10 *Hírak mítik kerek nípaa tíwei me God mítik kewisím matíp hírak kaknen. Hím matíp mar im:

‘Hi ariuwet mítik kai kakinin kaknen kaktíp hím mai. Hírak kakímani han ke mít yapírwe te hír nanímtau hím mit.’

11 Hi hetpi werek. Jon Baptaís hírak kinin mít miyapír yapírwe kerek nípaa ere in miyerer nír ninen. Te neimín hír mít weinín hír nanises hím me God maain hír nanu nantike God nanít en te hír naninin Jon kerek wí hírak kau tí ik e.

12 *Nípaa wí Jon kinin kewepyapír hírekes katíp mít menmen, nípaa ein ere in God kewepyapír hírak kakinin naanmampre mít miyapír. Te mít kerek nenehan nenepan

---

* 11:6 Mt 13:57, 26:31 * 11:7 Mt 3:5 * 11:10 Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * 11:12 Lu 16:16

niriakan enum hir neweik'in sip newet menmen enum hir nises h'im im.

¹³ Menmen im epei man mentar h'im n'ipaa Moses kewis'im mau tiwei metike h'im mit profet newis'im mau tiwei h'iram matip me Jon kaknen kaktip mit h'im im.

¹⁴ *Te yi han kitet hi hatip werek, hi etpi Jon hirak mitik ik Ilaija n'ipaa yi yekinaak kau tiwei hirak epei kaknen.

¹⁵ Neim'in hir nemtau h'im mai hir han ekitetim werek werek.

¹⁶ Hi ewis mit miyapir nau ti in ek hir n're mekam? Hir n're nikerek nen'nehan neit maket nemitetpin hir natip,

¹⁷ 'Haiu miriak tukin menep wekinp, te yi ap yir're au.

Haiu menep tukin mitik hirak kaa te yi ap yan yikitek au.'

¹⁸ *Hi hatip menmen im hentar Jon kewepyapir hirekes wi ham hirak n'np'i maak, hirak ap kaam tipar si enum au. Mit iuwe n'rek te hir natip, 'Herwe kersisek hirak han enuk.' Hir ap han yaaik neriuwerek nisesik au.

¹⁹ *Hi Mitik ke wit ke God hi han hewepyapir hirekes hi etike mit haiu maam menmen maam tipar. Mit iuwe n'ira hir natip, 'Eiy'rek! Hirak kaam menmen iuwe yeun'im, hirak kaam tipar si enum ere ketaritari. Hirak ketike mit enun nari pewek me takis netike mit han enun hir neryeyan nen.' Menmen God ketpawir hi etike Jon hawir wisesim te yi ap han yaaik yeriuwawir

* **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13

* **11:18** Mt 3:4

* **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2

yisesawir au. Menmen hawir wiriakem hiram meteikin mit God kertei menmen werek werek.”

Jisas han tewenin mit ne wit ham hir ap nises him mirak

(Lu 10:13-15)

²⁰ Hirak ketpor epei au, te Jisas kene mit nau nerer wit wit kerek hirak nipaa kiriak menmen yapirwe kikaap mit keriuwerem. Hirak keneri kentar hir ap neweikin sip newet menmen enum hir nises him mirak au.

²¹ *Hirak katip kar ik: “Yi mit miyapir yau wit Korasin yetike mit miyapir ne wit Betsaida! Maain God kakriwaank! Menmen yi yira hi hiriakem heit wit ki, nipaa mit profet niriakem neit wit Taia ketike wit Saidon, te hir waswas nanweikin sip nanwet menmen enum nanwen toni mamintar yink kir nanteikin God hir yink enuk. Te yi mit yi ap yiriakem au.

²² *Hi hetpi werek. Maain wi kerek God skelim mit, hirak kaknep mit ne Taia netike mit ne Saidon kaknip kike, te yi mit au hirak kakiwep iuwe.

²³ *Yi mit ne wit Kapaneam. Yi han kitet God kaktip yi yaain a? Au, God kaktip yi mit enun kakwiri yi eino si. Hi hiriak menmen yaaim heit wit Sodom kerek nipaa hirak kepu kar ke hi epei hiriakem heit wit ki, te hir neweikin sip newet menmen enum te God ap kanip kaknepi wit weinik au. Hir wen nepu.

²⁴ *Hi hetpi werek. Maain wi kerek God skelim

* **11:21** Jna 3:6   * **11:22** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8;

Emo 1:9-10; Sek 9:2-4   * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7

* **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12

mīt, hīrak kaknep mīt ne Sodom kaknīp kike, te yi mīt miyapīr au, hīrak kakiwep iuwe.”

*Mīt kerek nises hīm me Jisas hīr nanu werek
(Lu 10:21-22)*

²⁵ *Me wī im Jisas katīp kar ik: “Haai ti kerek Mītīk Iuwe ke nepni metike tī, hi han yaaik heriuwit hentar ti hīsawīn menmen mit yaaim te mīt iuwe nepītariyem. Ti epei ewepyapīrem heteikīn mīt weinīn em.

²⁶ Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan hises han kit te ti hīrīakem mar im.

²⁷ *Haai kai ti epei eweto menmen mit yapīrwe te hi naanmīprewem. Mīt ap nertei han ke hi Nīkan kit. Ti Haai kai kerekek. Mīt ap nertei han kit au. Hi Nīkan kit hetike mīt kerek hi ewepyapīr han kit eteiknorek.

²⁸ *“Yi mīt miyapīr kerek yi yīrīak menmen iuwe yises God, te yi han ki enuk yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen eiyses hīm mai te hi akepi yi eiysesik werek werek.

²⁹ *Yi einen eiyses hīm mai te hi eteikni menmen. Yi eiysesīsa eiysīntar hi ap hīre mītīk atīp hīm tokik au. Hi ewenīn han kai atīp mīt hīm yaaim. Yi eiysesīsa te yi han yaaik, yi yayu werek werek.

³⁰ *Menmen hi ahitihi yi eiysesim eirīakem, hīram yaaim. Te yi ap han enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu.”

---

* **11:25** 1Ko 1:26-29   * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2;
Fl 2:9   * **11:28** Jer 31:25   * **11:29** Jer 6:16   * **11:30** 1Jo 5:3

12

*Mit ne Farisi nitehi Jisas me menmen mit narak
nirakem me wi Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)*

¹ *Maain wi ham Sabat Jisas ketike mit narak disaipel neremir (o nitet nimin ke) ni kerek wit yehes miram mewim. Mit narak hir ninpi maan te hir nerpesis yehes miram newenwohisem naam.

² *Mit han ne Farisi niri nirak menmen im te hir natip Jisas, “Ei ti emtewem! Mit nit disaipel hir nirak menmen me wi Sabat kerek him me Moses meriuwessem.”

³ *Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek nipaa Devit kirakem me wi hirak ketike mit narak hir ninpi maan.

⁴ *Hirak ken kekere winak kerek mit newepwar God menmen, hirak keit bret mitik hetpris kewetiwekem. Mit epei newet God em te hirak ketike mit narak hir naam. Him me God Moses kewisim mau twei matip mit pris keriyen hir nanim. Mit han au.

⁵ *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre him me Moses yi yekinaam a? Wi Sabat yapirwe miutip miutip mit pris hir nirak wok nenep samiyak nesiye newet God em. Hir ap nau yain yain nar ke him me Moses matip mit enisesim te God katip mit pris hir yaain. Menmen im me God minin him me Moses me wi Sabat.

---

* **12:1** Diu 23:25   * **12:2** Eks 20:10   * **12:3** 1Sml 21:1-6   * **12:4**
Lev 24:5-9   * **12:5** Nam 28:9-10

6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in h̄rak kin̄n winak iuwe ke God.

7 *Yi yertei h̄m werek werek God kewis̄m mau t̄wei, te yi ap yatip enum yene m̄t kerek n̄riak menmen enum au. H̄m me God matip mar im: ‘Hi hanhan te yi hanhan yeriuwe m̄t. Menmen im min̄n samiyak yi yamip yesiyem yewetewem.’

8 Hi hetpi hi M̄tik ke wit ke God hi Iuwe naanm̄pre menmen m̄t ne w̄ Sabat h̄r n̄riakem.”

Me w̄ Sabat Jisas k̄kaap m̄tik his enum h̄rak k̄re yaaik

(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit ik, h̄rak ken winak hak k̄r kerek h̄r nererik nekine h̄m me Moses metike h̄m me m̄t profet newiyen. H̄rak ken en,

10 *m̄tik kiutip kau winak ek h̄rak his m̄rak miutip enum maa. M̄t han en h̄r hanhan ne-siuwe Jisas me menmen h̄m me Moses metpim, te h̄r nit̄wekhi nar ik: “H̄m me Moses haiu misesim me w̄ Sabat meriuwes̄s m̄tik kak̄kaap m̄tik k̄nap o au?”

11 *Te Jisas ketpor, “Me w̄ Sabat m̄tik keiyak ke yi m̄t h̄rak sipsip k̄rak kiutipen kerekek kak̄inke kak̄kre hei, h̄rak kakno kak̄kin̄k kak-wis̄k kak̄t wit eik a?”

* **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32

* **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13

* **12:10** Lu 14:3   * **12:11** Lu 14:5

12 *Haiu mīt minin sipsip hīram au menmen weinim. Te haiu me wī Sabat mamkaap mīt te hīr nanire yaain.”

13 Hīrak katip epei au, hīrak katip mītik his enum, “Ti esiuwe his mit.” Hīrak kesiuwe his miutip mīrak te his mīre yaaim mar ke his mīrak pinam.

14 *Hīrak kīriakem, te mīt en ne Farisi hīr nen witeik hīr nīsawin natipan nimenipinek narkeik te hīr naninep Jisas kaki.

Jisas kīriak menmen me God kises menmen mau tīwei kerek nīpaa mīt profet netpim

15 *Jisas kertei menmen hīr hanhan nan-rekyiwekem te hīrak kīnaaiwīr wit eik e. Mīt yapīrwe hīr nīnap hīr nisesik te hīrak kekepi hīr nīre yaain.

16 *Te hīrak ketpor hīm iuwe hīr ap entip mīt han menmen hīrak kerekyorem au emīt.

17 Hīrak ketporem te menmen nīpaa mītik profet Aisaia ketpim kewisim mau tīwei mamnen. Hīm im hīram matip,

18 **“Mītik ik hi hehimitanek hīrak kīriak menmen mai. Hi hanhan heriuwerek, hīrak kenipa hi han yaaik. Hi tewen ariuwet Hīmīn kai Yaaik kaku kakikre han kīrak te hīrak kakikepik kakno kaktip mīt nerer wit wit menmen yaaim hi arekyorem ahīsak menmen enum mīr.

---

* 12:12 Mt 10:31   * 12:14 Jo 5:16   * 12:15 Mk 3:7-10   * 12:16
 Mt 8:4; Mk 3:12   * 12:18 Mt 3:17   * 12:18 Ais 42:1-4

- 19 Hĭrak kaktike mĭt han ap nanĭtpepan, hĭrak ap te kaknip hĭm iuwe o kakĭrp yayiwe kaktĭp mĭt hĭm mĭrak au.
- 20 Hĭrak ap kakĭwaank mĭt miyapĭr hĭr nises God yaaik kike nĭre niyen me mani hĭram maa nĭme mĭniu mamwenĭnem. Mĭt miyapĭr hĭr nĭre si metnen kike maain hĭram mami, hĭrak kakĭkepi hĭr nanu werek. Hĭrak kakĭkepi ere wĭ hĭrak kakĭnĭn menmen enum te hĭm hĭrak kaktĭp mĭt em, hĭram mamnen.
- 21 Te mĭt miyapĭr nerer wit wit ap ne weiwĭk me Isrel, hĭr enises hĭm mĭrak nanu nanĭnkĭkwek ere maain hĭrak kakne kaktorhis.”

Mĭt natĭp Bielsebul kĭkaap Jisas kepĭr herwe enum

(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hĭr mĭt han neit mĭtik enuk herwe kenipek nanamĭr toto, hĭrak kemesĭsiwek hĭm ap katĭp au. Hĭr neiyĭk nan Jisas te hĭrak kepĭr herwe enuk ken, hĭrak kĭre yaaik kĭr ein ein, katĭp werek werek.

23 Mĭt miyapĭr yapĭrwe hĭr nĭrek, hĭr han kekrit natĭp nar ik: “Yi han kitet mĭtik ik hĭrak Kraiss ik Nepenyek ke Devit kerek nĭpaa God katĭp hĭrak kakriuwetek kaknen?”

24 *Te mĭt han ne Farisi hĭr nemtau mĭt natĭp menmen mar im hĭr nemnorem natĭp nar ik: “Hĭrak ap Nepenyek ke Devit au. Hĭrak kepĭr herwe enum kentar mĭtik iuwe ke herwe hĭrak Bielsebul hĭrak kekepik kepĭrem.”

---

* 12:22 Mt 9:32-33   * 12:24 Mt 9:34, 10:25

25 Jisas kertei menmen h̄ir han kitetim te h̄irak ketpor kar ik: “M̄it nau wit iuwe h̄ir newep nau ke n̄im̄in nentar menmen, te m̄it in ap nepu werek werek au. M̄it ne weiwīk miut̄ip o n̄ikerek ne m̄itīk kiut̄ip h̄ir newep nau ke n̄im̄in nentar menmen te h̄ir ap nepu werek werek naanm̄ipre wit k̄ir au. H̄ir nan̄inke hasini nan̄iwaank h̄iras.

26 Seten h̄irak kekepa hi ep̄ir herwe m̄irak te h̄irak kewep kau n̄im̄in. Karkeik te h̄irak kaku werek werek a? Taau!

27 Yi yat̄ip hi hep̄ir herwe hentar Bielsebul kekepa. H̄irak kekepa hi hep̄ir herwe te m̄it han ne yi m̄it, neim̄in nekepi te h̄ir nep̄ir herwe mekre han ke m̄it? Seten a? Au! H̄ir ap nep̄ir herwe nentar Seten kekepi au. God kerekek. Te menmen h̄ir n̄irīakem meteik̄in yi yetpo enum me Seten kekepa. Au, God kerekek kekepa.

28 *God H̄im̄in Yaaik kerekek kekepa hi hep̄ir herwe mamnop̄in mamkeip̄in. Menmen im̄ meteik̄ni God epei kan kau menep̄ kakin̄ini naanm̄ampri.

29 *“Hi wen etpi h̄im̄ ham. M̄itīk hak kakno kak̄ikint̄ip menmen me m̄itīk iuwe h̄irak kakin̄in kakrīak mekam? H̄irak kakin̄in kaksenkek his h̄it me m̄itīk iuwe. H̄irak kaksenk̄ikwek his h̄it m̄irak, h̄irak kak̄ikint̄ip menmen m̄irak keiȳim kakno.

30 *Neim̄in h̄ir ap nis̄isa h̄ir nar ke m̄it enun nepan nai. Neim̄in h̄ir ap nekepa haiu mamri han ke m̄it nanises God h̄ir nar ke m̄it enun nep̄ir m̄it nanises menmen enum heriyai heriyai.

---

* 12:28 Ap 10:38; 1Jo 3:8   * 12:29 Ais 49:24; 1Jo 4:4   * 12:30 Mk 9:40; Lu 9:50

31 **“Te hi hetpi, menmen yapirwe mit niriakem o menmen enum hir netpim hir newepyapirem neweikin sip newetiwem maain God kakisakem. Te mit miyapir kerek hir natip enum me God Himin Yaaik, God ap te kakisak menmen im au.*

32 *Mit miyapir kerek hir natip enum me hi kerek Mitik Iuwe keriuweta hi han, maain God kakisak menmen enum hir netpim. Te neimin hir natip enum me God Himin Yaaik, God ap kakisak menmen enum hir natip in o maain. Hir nanit wit kirak yaaik au.*

Him me nu enum mari mine nikim miram enum (Lu 6:43-45)

33 **“Nu mei hiram yaaim te hiram mamri mamine nikim miram yaaim. Nu mei enum te hiram mamri mamine nikim miram enum. Mit nir nu nikim miram hir natip, ‘Nu im hiram yaaim’, o au en, hir natip, ‘Nu im hiram enum mesine’.*

34 **Yi mit enun nikerek ne manpen Seten. Yi ap eitip him ham yaaim eiyintar yi mit enun. Mit natip him nises menmen mekre han kir.*

35 *Mitik yaaik katip menmen yaaim kentar han kirak yaaik. Mitik enuk katip menmen enum kentar han kirak enuk.*

36 *Hi hetpi menmen im hentar maain wi kerek God skelim yi mit, hirak kakitih me menmen enum miutip miutip nipaa yi yetpim.*

37 *Maain God kakitih me menmen miutip miutip yi nipaa yetpim. Te him mi hiremes*

---

* 12:31 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * 12:33 Mt 7:16-20 * 12:34 Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7

maain mamteik'in God yi yire mit yaain o au enun."

Mit han nit+wekhi hirak kir+ak menmen kak-teiknor God keriuwetek kan kekepik kir+ak menmen yaaim nipaa mit nirem au

(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

³⁸ *Hirak katip epei au, mit han ne Skraip, kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hir netike mit ne Farisi, kerek han kitet hir ninin mit han nises him me Moses, hir natip nar ik: "Mitik Iuwe, haiu hanhan ti hirekes eriak menmen yaaim nipaa mit ap nir+akem au."

³⁹ *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi mit miyapir kerek yitauhi hi ar+ak menmen yaaim nipaa mit ap nir+akem, yi mit miyapir enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen hiram mei me mitik profet Jona nipaa kau ti keremem.

⁴⁰ *Nipaa saauk wisenuk ke wan eik kekes Jona hirak kekere tu kirak ere wi wikak. Te hi Mitik kerek Mitik Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei eh+it n+m+n ere wi wikak.

⁴¹ *Maain wi God skelim yi mit, mit nipaa nau neit Nineva nan+rp nantike mit nau ti in. Hir nan+rp nantike mit in hir nantip, 'Yi mit enun.' Hir nantip nan+ir ik nan+ntar nipaa Jona katip mit en him me God te hir neweik+n sip newet menmen enum nises him me God. Mitik Iuwe kin+n Jona hirak kau in te yi ap yeweik+n sip yewet menmen enum au.

---

* 12:38 Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22

* 12:39 Mt 16:4

* 12:40 Jna 1:17 * 12:41 Jna 3:5

42 *Maain wi God skelim yi mit, mite iuwe kwın hıre nıpaan naanmıpre mit nau wit Siba, hıre wawırp wautike mit miyapır nau tı in. Hıre wawırp wautike mit miyapır nau tı in ek hıre wautıp, ‘Yi mit miyapır enun.’ Hıre wautıp menmen im wawıntar nıpaan hıre wınaaiwır wit kıre wen hit nokim (o yanımın) te wemtau hım yaaım mitık iuwe King Solomon ketpım. Mitık iuwe kinın King Solomon hırak kau in te yi ap yeweikın sip yewet menmen enum yemtau hım mırak au.

Hım me herwe enuk nıpaan kınaaiwır mitık hırak pıke kan

(Lu 11:24-26)

43 “Wı kerek herwe enuk kenke kınaaiwır mitık, hırak kepno ein ein kerekir wit tıpar aurek, hırak kınkatın wit hak te hırak kakwı. Hırak kınketnıwek kınketnıwek hırak ap kınapınek au.

44 Te hırak han kitet kar ik: ‘Hi ap hınapın wit yaaık au, te hi pıke eno wit kai kerek nıpaan hi hewik.’ Hırak pıke kepno wit kırak, hırak kır wınak herwe keiyak kewik au. Hırak yaaık kıre mitık kerıpep waniu yaaım.

45 *Hırak kırek epei au, hırak ken kınkatın herwe enum mar hispınak wik (7) minınek. Epei au, hırak ketikeri nanıno wınak eik e nanu nanıt. Nıpaan mitık hırak herwe kewik han enuk kike, te in ek hıram herwe mamıwaank han kırak enuk. Menmen mamır im mamnen mamnep mit nau tı im.”

---

* 12:42 1Kin 10:1-10; Mt 12:6   * 12:45 2Pi 2:20

Jisas miye p̄irak wetike kikrek n̄irak nan̄ino nan̄irek

(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

⁴⁶ *Jisas wen kat̄ip m̄it menmen m̄irak, te miye p̄irak wetike kikrek n̄irak nan nan̄irek. H̄ir nerp witeik hanhan netp̄iwek menmen.

⁴⁷ H̄ir nerp en, m̄it han nerp en netp̄iwek nar ik: “Emtewek. Miye wetike kikrek nit nan nanrit nan̄itput menmen.”

⁴⁸ Jisas kewen̄iwekhi kat̄ip, “Peim̄in h̄ire miye pai. Neim̄in h̄ir n̄ire kikrek nai?”

⁴⁹ H̄irak kesiuwe m̄it n̄irak disaipel his h̄irak kat̄ip, “Eiȳiri. M̄it miyap̄ir in h̄ir n̄ire miyerer nai netike kikrek nai.

⁵⁰ *Neim̄in h̄ir nises menmen Haai kai keit wit k̄irak h̄irak hanhan h̄ir nanisesim, h̄ir n̄ire kikrek nai, yenterer nai o miye pai.”

13

H̄im me m̄it̄ik kam̄ir n̄ikim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

¹ Me w̄i im keremem, Jisas k̄inaaiw̄ir w̄inak ketpaan ken wit eik ken kau menep wan eik.

² *H̄irak kau en, m̄it miyap̄ir yap̄irwe nererik menep menep ners̄is Jisas. Te h̄irak k̄iniu ken kekre bot kau en, h̄ir m̄it miyap̄ir nerp تنهاان nau p̄in eik.

³ Jisas ketpor menmen yap̄irwe me tok piksa mar im. H̄irak kat̄ip: “M̄it̄ik hak ken kam̄ir nu n̄ikim mekre ni m̄irak.

---

* 12:46 Mt 13:55   * 12:50 Jo 15:14; Ro 8:29   * 13:2 Lu 5:1-3

⁴ Te mītik kewīrem mau ni, nīkim ham menke mīwaai yayiwe kerek wit yaain te hore man maam.

⁵ Yehes ham menke mentar nan kerek ap tī mei iuwe menterim em, te hīram mewo wasenum mentar tī kike kentar nan.

⁶ Wepni kan kīr kenterim te hīram ap mewīr nekenik men tī eik au. Hīram me weiwei te maa meit.

⁷ Nīkim ham menke mīwaai waai kerek tīktīk mewim em, te waai keremem tīktīk mewim em mīniu mīwapīn em. Te hīram mewo werek werek ap mari au.

⁸ Nīkim ham menke mīwaai tī yaaik nīpaa mītik kewenek te hīram mewo mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30.

⁹ Mīt miyapīr kerek nemtau hīm mai hīr han ekitetim werek werek!”

Jisas kewepyapīr kenmak te hīrak katīp mīt miyapīr menmen keriuwe tok piksa

(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

¹⁰ Hīrak ketpor epei au, mīt disaipel nan nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor hīm tok piksa?”

¹¹ *Jisas ketpor, “God epei keteikni menmen hīrak kakriakem te kakinīn naanmīpre yi mīt. Hīrak keteikni yärkeik te yi eire nīkerek nīrak yi eiyisesik. Te mīt in en au.

¹² *Mīt han kerek netenen menmen ham me God, hīrak kakwetīr meiyam yapīrwe te hīr nantīwem yapīrwe. Te mīt han kerek ap netenen menmen iuwe nīnapen hīm mīrak, menmen kike hīr epei netenenim mamīwaank mamīt.

---

* **13:11** 1Ko 4:1   * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29

13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa hentar h̄ir n̄ir menmen te h̄ir ap nertei menmen. H̄ir n̄ik̄ip memtau, te h̄ir ap nertei menmen hi hetpim werek werek au.

14 *H̄im ham n̄ipaa m̄it̄ik̄ profet Aisaia ketpim h̄irak kewis̄im mau t̄iwei h̄iram epei man mentar menmen m̄it̄ miyap̄ir in h̄ir n̄ir̄akem. H̄iram mat̄ip:

‘Yi yaȳimtau h̄im yeteipim yeteipim te yi yaȳirtei menmen werek werek au. Yi yaȳir menmen yaiteipim yaiteipim te yi yaȳir menmen werek werek au.

15 H̄ir nan̄irem werek werek au nentar han ke m̄it̄ miyap̄ir in en epei au ketaritari, h̄ir nemesis̄ n̄ik̄ip m̄ir epei au n̄inapen nan̄imtau h̄im. Te h̄ir n̄inap̄ip̄i nanam̄ir k̄ir ap n̄ir menmen hi h̄ir̄akem. H̄ir ap n̄ir̄ak menmen im te h̄ir nan̄ir menmen hi h̄ir̄akem nemtau menmen mai werek werek, han k̄ir enis̄isa te hi akepi h̄ir en̄ire yaain.’

16 *‘‘Te yi han yaaik eiyu. Nanam̄ir ki epei k̄ir menmen werek werek. N̄ik̄ip mi epei memtau menmen werek werek.

17 Hi hetpi menmen werek werek. M̄it̄ profet yap̄irwe netike m̄it̄ yaain n̄ipaa hanhan nan̄ir menmen yi epei ȳira hi h̄ir̄akem, te h̄ir ap n̄irem au. H̄ir hanhan nan̄imtau menmen yi epei yemtau hi hetpim te h̄ir ap nemtewem. Au, h̄ir epei naa.

---

* 13:13 Diu 29:4   * 13:14 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27

* 13:16 Lu 10:23-24

Jisas kewepyapir hım mirak me mitik kamir rais nıkim

(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

¹⁸ “Yi eiyımtau hır o as me tok piksa me mitik kewir rais nıkim miram mau ni.

¹⁹ Mit yapırwe nemtau hım me God kakinın naanmıpre mit te hır ap nerteiyem werek werek au, hır nıre nıkim mıwaai yayiwe. Maain Seten kaknen kakıkre han kır kaktır hım kerek epei God kewisım mekrerek.

²⁰ Nıkim ham mınatın mıwaai tı kike mentar nan, im em hıram mıre mit han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem.

²¹ Te hır nıre nıkim keremem ap mine nekenik men tı eik au te mamu kike. Maain hıram pıke mami. Mar im em te mit neıyan nemtau hım me God nisesim. Maain kike mit han neneri nerekyor enum nentar hır nisesim, te hır wasenum neweikın sip newetiıwem.

²² *Nıkim ham menke mekre waai kerek enum tıktik mewim em, hıram mıre mit nemtau hım im te menmen enum me tı ik ek metike pewek hır hanhanem hıram minın hım me God. Mit nar ik ek ap te nanrıak menmen yaaım nanises God werek werek au.

²³ Nıkim menke mekre tı yaaik hıram mar ke mit nertei hım me God nemi mekre han kır. Te hıram mine wit mari yehes yapırwe, ham mar 100, ham mar 60, ham mar 30, te hır nırıak menmen yaaım yapırwe.”

Jisas katıp hım tok piksa me yenkis enum mente mau ni

---

* **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17

24 Jisas ketpor h̄im tok piksa ham. H̄irak kat̄ip: “Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram m̄ire m̄it̄ik hak kew̄ir wit n̄ikim mitet ni m̄irak.

25 Maain w̄itaan m̄it miyap̄ir n̄iwaai, m̄it̄ik enuk k̄irak kepan kan kew̄ir yenkis yehes m̄iram enum mitet ni kerek h̄irak epei kew̄ir wit n̄ikim mewi en, te h̄irak ken.

26 Maain wit kerek h̄ir epei new̄irem em mau ni eim m̄ire iuwe mamine n̄ikim, te h̄ir n̄ir yenkis enum keremem metikerem.

27 M̄it n̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik iuwe h̄ir nen netp̄iwek nar ik: ‘M̄it̄ik iuwe ti nepei ham̄ir wit yehes mekre ni mit im e. Ti ham̄ir menmen yaaim te menmen im enum meke nein man te h̄iram mewo in?’

28 H̄irak kewenhi ketpor, ‘M̄it̄ik hak enuk kepan kan kam̄ir menmen enum mekre n̄im̄in me menmen yaaim.’ H̄ir nit̄iwekhi, ‘Ti hanhan haiu emno emketetim?’

29 Te h̄irak keweni ketpor, ‘Hi h̄inaain yi eikete-tim emnop̄in. Yi yaiket menmen yaaim mamtik-erem. Au emit!’

30 *Yi eiwis̄im emu ere maain h̄iram emi. Te hi et̄ip m̄it kerek nanremir nan̄ir ik: ‘Yi eiyin̄in eiremir menmen enum eisenkekim em-riuwe waai. Maain haiu mam̄siyem. Yi eiremir menmen enum epei au, te yi eino eiremir n̄ikim yaaim eiwis̄im em̄ikre w̄inak kai.’ ”

*Jisas kat̄ip h̄im me nu mastet n̄ikim m̄iram metike yis
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)*

---

* 13:30 Mt 3:12

³¹ Jisas ketpor h̄im tok piksa h̄irak kat̄ip, “Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram m̄ire nu mastet n̄ikim m̄iram. M̄it̄ik hak ket̄iwem kam̄ir mau ni m̄irak.

³² Nu mastet n̄ikim h̄iram ap iuwe mar ke n̄ikim me menmen ham em. Au, h̄iram kike enum. Te maain h̄iram mau ni mamniu mamre iuwe mamin̄n menmen kerek mau ni em, h̄iram mamre nu te hore mamnen mamwis yaank mamu heneik m̄iram. Mar im m̄it in kerek nises h̄im mai h̄ir n̄ire niut̄ip niut̄ip. Te maain h̄ir nan̄ire yap̄irwe.”

³³ Jisas p̄ike ketpor h̄im ham. H̄irak kat̄ip, “Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram m̄ire yis m̄ite weiȳim wen wenipem metike flaua weweikenim mekre sar mau h̄im ere h̄iram nap m̄inanem m̄iniu w̄isenum.”

Jisas kat̄ip m̄it keriuwe h̄im tok piksa keremem (Mk 4:33-34)

³⁴ Jisas kat̄ip m̄it miyap̄ir menmen yap̄irwe keriuwe h̄im m̄ire tok piksa. H̄irak ap ketpor h̄im meiyam au. H̄irak ketpor tok piksa keremem.

³⁵ *H̄irak kat̄ip kar ik te menmen n̄ipaa m̄it̄ik profet ket̄ipim kewis̄im mau t̄iwei, h̄iram mamnen mam̄ir ke n̄ipaa h̄irak ket̄ipim. H̄im im h̄iram mat̄ip,

“Hi awep h̄im at̄ip m̄it tok piksa. Hi at̄ip menmen n̄ipaa hi God h̄ir̄iak t̄i ere in m̄it ap nerteiyem au.”

Jisas kewepyap̄ir tok piksa me yenkis enum kat̄ip m̄it disaipel n̄irak em

³⁶ Jisas kat̄ip m̄it miyap̄ir menmen epei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir m̄it miyap̄ir h̄irak k̄in̄ik ken

---

* 13:35 Sam 78:2

winak. Hirak kinik ken winak, mit narak disaipel nan nitiwekhi, “Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni.”

37 Jisas kewenhi ketpor, “Mitik kerek kamir yehes yaa'im mekre ni hirak hi kerekek. Mitik Iuwe God keriuweta hi han ti ik.

38 *Ni eim hiram ti ik ek. Yehes yaa'im hiram mire mit miyapir nises him me God. Yehes enum hiram mire mit miyapir nises him me Seten.

39 Mitik enuk kepan kerek kamir yehes enum hirak Seten. Wi mit hir nan newen yehes hiram mire wi God skelim mit. Mit kerek nen newen yehes hir ensel.

40 *Mamir ke mit neit yehes enum nesenkekim neiyim nan newirem mekre si, te maain wi menmen mamnen mamir im God skelim yi mit.

41 *Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi asiuwe mit ensel nai nanino nanrer wit wit me ti kerek hi naanmampre mit miyapir hir naninke menmen enum mari han ke mit en. Hir naninke menmen enum metike mit han kerek niriak menmen enum. Te hi enkerem emnopin emkeipin wit kerek Mitik Iuwe naanmiprewem.

42 *Te hir nanwir mit miyapir enun nanino nanikre si kerek hir naninepip nanineknen yehes mir.

43 *Me wi im mit miyapir kerek yaain en nanu wit yaaik God kakwetir menmen mirak iuwe kakikepi te hir nanir nanre wepni nanit wit kirak. Mit neimin nemtau him mai hir han ekitetim!

* **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10
24:31, 25:31-46; Mk 13:27

* **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6

* **13:42** Mt 8:12

* **13:41** Mt

* **13:43** Dan 12:3

Him tok piksa me mitik kinkatin bokis pewek mekrerem misawin mekre ti

44 **“Menmen me God hiram yaaim mire okis pewek mekrerem mit nipa hira mit nisawinem mekre ni ham. Maain mitik hak kiutip kinapinem, hirak pike kisawinem mekre hei, hirak han yaaik, te hirak ken keit menmen mirak yapirwe keyim ken kesiuwerem men mit, hirak keit nan mererim, hirak keyim ken kewirem keyim katin ni keremem.*

Him tok piksa me mitik kir pewek winak yaaik

45 *“Menmen me God hiram yaaim mire mitik hak kerek kinkatin pewek winak hirak kinkatin kerek yaaim yaaim em, keyim ken kesiuwerem men mit te kakit moni mamrerim.*

46 *Hirak kir pewek winak kerek yaaik ek, te hirak ken kesiuwe menmen mirak keyim ken kesiuwerem men mit, hirak keit moni mererim, hirak keyim ken kewirem keit winak yaaik kerekek.*

Him tok piksa me hepin

47 **“Menmen God kiriakem hiram mire hepin mit hira newirem mekre wan neyim nanri sauk metike menmen ham yapirwe.*

48 *Hepin kenempet keriuwerem, te hira neriyaam man miwaaipin eik. Te hira nau nekorirem newis sauk yaaim em mekre tikenup ham, enum em hira newirem men.*

49 *Me wi kerek maain God skelim mit ne ti ik ek, hiram mampar ik. Mit ensel ne God naninen*

---

* 13:44 Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7   * 13:47 Mt 22:9-10

naninke mit enun kerek nises menmen enum me
nimin me mit yaain nises menmen yaaim.

⁵⁰ *Te hir nanwiri nanino nanikre si iuwe. Me
si im em hir naninepip nankit nanineknen yehes
mir naneitaiyen.”

*Him me mitik keit menmen yaaim wen petep,
metike menmen enum tokim.*

⁵¹ Te Jisas kitorhi, “Yi yertei him yapirwe hi
epei hetpiyem?” Hir newenhi natip Jisas, “Kai
Iuwe, haiu merteiyem.”

⁵² Te Jisas ketpor, “Mar keremem te mit skraip
kerek nertei him me Moses natip mit em, hir epei
nertei him hi hewepyapirem, hir nire mitik haai
ke winak iuwe. Hirak ken kinik winak kirak
kekin menmen yaaim petep metike menmen
enum tokim keiyim kan kikaap mit kewetirem.
Hir newepyapir him me God nipaa hirak katip
mit profet em metike him mai yaaim.”

*Hir mit ne Nasaret neweikin sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)*

⁵³ *Jisas katip him tok piksa im epei au, hirak
kinaaiwir wit ik ken.

⁵⁴ *Hirak pike ken wit kirak eik ken katip
mit him me God kekere winak kerek hir nererik
nekine him me Moses neitai en. Hirak ketpor
werek te hir nekrit nehinhin natip, “Keimin
ketpewek him yaaim hirak ketpeiyem? Keimin
kekepik te hirak kiriak menmen yaaim kikaap
mit keriuwerem kepir herwe kiriak mit kerek
ninap hir nire yaain? Hirak mitik weinik kar ke
haiu mit in.

---

* 13:50 Mt 13:42; Lu 13:28   * 13:53 Mt 7:28   * 13:54 Jo 7:15

55 *Mitiik ik ek nikan ke mitiik kerek kime winak kerekek. Maria hire miye pirak kerepew. Jems ketike Josep, Saimon Judas hir kikrek narak keriyen.

56 Yenterer narak hir nau netikewai. Menmen yapirwe im em hirak ketiwem meke nein man?"

57 *Hir natip narik te han kir enuk neriuwerek hir neweikin sip newetiwek nentar hir ap nertei karkeik te hirak kiriak menmen im yaaim. (Hir han kitet hirak mitiik kerekek. Mitiik Iuwe au.) Te Jisas ketpor, "Mit profet niuk mir iuwe mau merer wit wit, te mit neit wit kirak netike mit ne weiwik mirak, hir ap han kitet hirak iuwe au."

58 Hirak ap kiriak menmen yapirwe kikaap mit his hit enum metike menmen ham keit wit eik ek kentar hir ap han kitet hirak mitiik kerek God keriuwetek kan au.

14

*Jon kerek kikir mit neriuwe tipar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)*

1 Me wi im, mitiik iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen Jisas kiriakem.

2 Te mitiik Herot katip mit kerek niriak menmen mirak, "Hi han kitet ik hirak mitiik Jon kerek kikir mit neriuwe tipar em. Hirak kaa te in ek hirak pike kekrit te menmen wisenum manpenum mau his mirak, te hirak kiriak menmen yaaim im.

3-4 **Nipaa Jon katip Herot, "Ti heit mite ip ep. Menmen im e hiram ap yaaim au." Te Herot

* 13:55 Lu 3:23; Jo 6:42

* 13:57 Jo 4:44

* 14:3-4 Mt 11:2

* 14:3-4 Lev 18:16, 20:21

han enuk ketenen Jon kesenkekik keriuwe sen ain kewisik kekre winak enuk kentar Herot epei keit Herodias, mite pe Filip, Herot nikik kirak.

⁵ *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te hirak kinaain mit miyapir. Hir han kitet Jon hirak mitik profet ke God.

⁶ Maain wi ham miutip, mit han nen nau netike Herot han kitet wi kerek nipaa miye winaak ek. Me wi im niki pe Herodias wirire wen werp nimin ke hir mit. Te herot hanhanep wisenum.

⁷ Hirak hanhanep wisenum te hirak katip mite kerepew kar ik: “Hi hetput werek. Menmen ti hanhan ehitauiyem, hi ewetitem.”

⁸ Miye pe niki ip ep watip niki pire weriuwe him, te hire watip, “Ti erekir teruk ke Jon kerek kikir mit en ewisik ekikre tikenup eiyik enen ewetewek in ek, te hi hertei hirak kaa.”

⁹ Hire watip war ik, te mitik iuwe eik ek hirak han enuk. Hirak kinapen kakrekyiwekem te hirak yink enuk kentar mit nau naam menmen netikerek nemtau menmen hirak ketpiwerem. Te hirak katip mit narak enwetawe menmen im emnen.

¹⁰ *Herot keriuwet mitik ken winak enuk te hir mit en nerekir teruk ke Jon neit ein te timir kewen keket.

¹¹ Epei au, hir neit paan kirak kekre tikenup neiyik nan newet niki ep ek. Hire wetiwewek epei au, hire weiyik wen wewet miye pire rek.

¹² Mit disaipel ne Jon nerteiyek, hir nan neit herwe yink kirak neiyik nen newisik kekre hei.

---

* 14:5 Mt 21:26   * 14:10 Mt 17:12

Hir newisik epei au, hir nen natip Jisas menmen enum mit nirak Jon em.

*Jisas kewet mit nar 5,000 menmen hir naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)*

¹³ Jisas kemtau him me mir hir nenep Jon kere-mem, hirak keh+n kiniu ken kekre bot kerekir wan ken wit weinik kerek mit ap newi au. Te mit yapirwe nemtau Jisas ken, hir neke ti ninaaiwir wit kir nisesik nen.

¹⁴ *Jisas epei kau bot keiyik ken ere epei kiun wit kerek hirak hanhan kakno. Hirak kinaaiwir bot kenke ken ti, hirak kir mit miyapir yapirwe nisesik nan. Te hirak han tewenini kikaap mit han kerek ninaap, his hit enum em.

¹⁵ Hinkewi epei man, te mit disaipel nirak nan natip Jisas, “Wit ik ek enuk weinik ap mit newik. Te wi epei men witaan kaknen. Ti eriuwet mit miyapir yapirwe nanino enrer wit wit kerek menep ek te hir hiras enwir pewek enit menmen mir nanim.”

¹⁶ Jisas ketpor, “Haiu ap te mamriuweti enino au emit. Yi eiwetir menmen enim me yi hiras.”

¹⁷ Hir neweniwekhi netpwek, “Haiu ap metenen menmen mei yapirwe au. Haiu meit bret hispinak (5), saauk wiketerem im em keremem.”

¹⁸ Jisas katip, “Eikinim eiyim einen in.”

¹⁹ *Hirak katip mit miyapir yapirwe nau yenkis nau ti. Epei au, hirak kekin bret hispinak (5) keremem metike saauk wiketerem hirak kikiam naan men niu nepni eim, hirak kitehi God katip hirak han yaaik keriuwe menmen im. Epei

---

* **14:14** Mt 9:36   * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10

au, h̄rak kewep bret keremem h̄rak kewet m̄t disaipel n̄rak em, te h̄r neweikn̄m newet m̄t miyap̄r yap̄rwe rem.

²⁰ *H̄r naam nen nen ere tu iuwe. Te h̄r disaipel neit yinam kerek epei naam em nemi mekre wapnake ere wapnake hiswiyen wik (12) menempet̄t meriuwerem.

²¹ H̄r m̄t kerek naam menmen h̄r yap̄rwe nar 5,000 m̄t. H̄r ap newenhis m̄+yap̄r netike n̄kerek nau netikeri au.

*Jisas kitet wan keke niu ken
(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)*

²² Jisas kewt̄r menmen epei au, h̄rak kat̄p m̄t n̄rak disaipel neh̄n n̄niu nen nekre bot nanin̄n nan̄no wan p̄nak ein te h̄rak kaku kakriuwet m̄t miyap̄r yap̄rwe nan̄no. Epei au, h̄rak kakisesi.

²³ *Jisas keriuweti nen te h̄rak h̄rekes k̄niu m̄niu (o neiȳp) ken kakitehi God menmen. Nepei h̄nkew̄ kakre w̄taan h̄rak kiut̄p kerekek kepu.

²⁴ Bot h̄rak epei ken wan n̄m̄niuwe eik, te n̄ime m̄niu meke bot paan k̄rak te wan sir m̄niu mamuwer bot.

²⁵ Epei menep wanewik h̄ram wen toto, Jisas keriuwe h̄t m̄rak keke niu kitet wan ken kak̄r m̄t n̄rak disaipel.

²⁶ *H̄r n̄rek keriuwe h̄t m̄rak keke niu kitet wan te h̄r neperper, h̄r nat̄p, “H̄rak herwe.” Te h̄r nenep̄p nen̄ine h̄m iuwe.

---

* 14:20 2Kin 4:44   * 14:23 Lu 6:12, 9:28   * 14:26 Lu 24:37

27 Wasenum Jisas kenine ketpor, “Yi ap einapen. Yi einakin tokim. Hi kerekek han. Hi ap herwe auye!”

28 Pita kewenhi ketp>wek kar ik: “Kaiu Iuwe, ti hirekes te ti etpo hi eriuwe hit mai eitet wan anen arit.”

29 *Jisas katip, “Ti enen.” Te Pita kinaaiwir bot keriuwe hit mirak kitet wan ken kakir Jisas.

30 Pita kir nime miniu te hirak kinapen, hirak kaknatin kakno kakim tipar kakikre wan. Te hirak kenine, “Kaiu Iuwe ekepa!”

31 *Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita, hirak ketp>wek, “Ti ap han kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wik wik?”

32 *Nepei au, hirakit wiketeret tiniu tau bot te nime maa meit.

33 *Hir mit kerek nau bot en nir menmen im, hir newenipi Jisas natip, “Haiu mertei werek ti Nikan ke God.”

*Jisas kikaap mit miyapir ninap neit Genesaret
(Mk 6:53-56)*

34 Hir epei nerekir wan nen pinak ein niun ti ke Genesaret.

35 Hir mit ne wit ik ek hir nertei hirak Jisas te hir nesiuwe him men merer wit wit kerek menep menep ek, hir neithis mit kerek ninap ek neri nan.

36 *Hir neri nen epei au, hir ninap natip him iuwe nit>wekhi hirak ekwisi hir hiras enwis his entenen yink kirak o laplap hir mirak. Hir

---

* 14:29 Jo 21:7   * 14:31 Mt 8:26   * 14:32 Mk 4:39   * 14:33
Mt 27:54; Jo 1:49   * 14:36 Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44

mīt miyap̄r kerek newis his netenen laplap h̄r m̄ram netike mīt netenen ȳnk k̄rak, h̄r yap̄rwe n̄re yaain.

15

*H̄m lo me God h̄ram min̄n h̄m me maamrer
(Mk 7:1-13)*

¹ H̄rak Jisas wen kepu wit Genesaret, mīt han ne farisi netike mīt skraip kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p mīt em, h̄r n̄naaiw̄r Jerusalem nan n̄r Jisas nit̄wekhi menmen.

² *H̄r nat̄p, “Nenmak te h̄r mīt disaipel nit n̄r̄ak menmen ap nises menmen kerek n̄paa maamrer n̄iu n̄r̄akem? H̄r nan̄m menmen h̄r nin̄n nekemyet his. Te mīt disaipel nit au.”

³ Jisas kewenhi ketpor, “Yenmak te yi ap yises menmen me God te yi yises h̄m n̄paa mīt kerek yi yisesi h̄r newetiyem netpiyem a?”

⁴ *N̄paa God kat̄p, ‘Yi eiȳmtau h̄m me miye haai n̄ te maain yi naanmampri. M̄t̄k kerek kat̄p enum ke menmen miye haai n̄rak, yi mīt eik̄p kaki.’

⁵ Te yi yises h̄m im au. Yi yat̄p, ‘M̄t̄k keiyak ketenen pewek o menmen kak̄kaap miye haai n̄rak, te h̄rak kat̄p miye haai, “Hi epei hehim̄tan im em te hi ewet God em. Hi ap naanempri eriuwerem au.”

⁶ Yi yat̄p h̄ram werek h̄rak ap ek̄kaap miye haai n̄rak neriuwerem au.’ Me menmen mar im yi yerekir h̄m me God yeriuwe h̄m ham me maamrer ni yi yisesim.

---

* 15:2 Lu 11:38   * 15:4 Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16

7 Yi mıt enun yemipın. Mıtık profet Aisaia nıpaa kehimıteni werek me wı hırak katıp hım me God kar ik. Hırak katıp,

8 *Mıt in en hır hanhan newenıpi niuk mai neriuwe hım mır, te han kır au nisısa werek werek au.

9 Menmen hır netpım newenıpi niuk mai neriuwerem hıram au enum menmen weinım. Menmen hır natıp mıt hır enisesim hıram ap hım mai au. Hım mır weinım.’ ”

*Menmen enum mırıak han ke mıtık enuk
(Mk 7:14-23)*

10 Jisas ketpor epei au, hırak kenıne mıt miyapır nan nırek, hırak ketpor, “Yi eiyırteiyem han ekıtetım werek werek!

11 *Menmen kerek mıt hır nanım menıp God katıp hır mıt enun au. Menmen mıt netpım hıram menıp God katıp hır mıt enun.”

12 Hırak ketpor nepei au, mıt nırak disaipel nan natıp Jisas, “Tı herteı mıt ne Farısı nemtau hım ti hetpım em te hır han enuk neperper?”

13 *Jisas kewenhi katıp, “Haai kai kau wit kırak Heven hırak menmen mırak mau ni. Menmen kerek hırak ap kamır au, hıram mewo weinım, maain hırak kakıketım mamriuwe nekenik mıram mamno.

14 *Yi eiwisi enu en. Hır nıre mıt nanamır enuk toto, te hır nanteikın mıt han kerek nanamır toto en yayıwe hır enisesim te hır nanır God. Te nanamır toto kakteikın mıtık hak nanamır toto yayıwe, hırakıt wiketeret tatınkewın tatıkre wi.”

---

* 15:8 Ais 29:13 * 15:11 Mt 12:34 * 15:13 Jo 15:2 * 15:14 Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19

15 Pita kewenhi katip Jisas, “Ti ewepyapir him me tok piksa, te haiu emimtwem.”

16-17 Jisas katip, “Yi ap han kewi au a? Yi yire mit han en a? Yi ap yertei menmen kerek mitik hirak kewisim mekre him hiram men mekre ninpi tiwaak te maain hirak kakno kaknerem mamikre hei?”

18 *Te menmen mekre han ke mit, maain hir netpim, im hiram menip God katip mit hir enun.

19 *Menmen kerek metpaan meke han ke mitik hiram mar im: han kitet menmen enun, kenep mit naa, kari miyapir his kewenem, kekintip menmen, kewenin him, katip kenip mitik hak yink enuk.

20 Menmen im em hiram menip God katip mitik ik hirak enuk. Mitik ap kekemyet his wen au, te hirak kakim menmen, hiram ap te mamnip God kaktip mitik kar ik hirak enuk au.”

Mite pe Kenan hire wises him me Jisas werek werek

(Mk 7:24-30)

21 Jisas kinaaiwir wit Genesaret te hirak ken ti ke wit Taia ketike Saidon.

22 Mite hap pe Kenan kerek wau wit eik kerekek, hire wan wenin+wek him iuwe wetpi+wek, “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwen+na. Herwe enun mewaank niki pai.”

23 Te Jisas ap kewenhi ketpi+we menmei au. Hir mit disaipel nan nirek netpi+wek, “Mite ip ep hire

---

* 15:18 Mt 12:34   * 15:19 Jen 8:21; Ga 5:19-21

wenine wenine wisesai wan. Ti ekepiye te hire wauno.”

24 *Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi han hikaap mit kerek ne weiwik miutip me Isrel, hir nire sipsip nisawin neit yaank. Mit han au.”

25 Hirak katip epei au, mite kerepew wan wewen ninip werp hit me Jisas watip, “Kai luwe, ti ekepa.”

26 Jisas ketpiwe tok piksa kar ik: “Hiram enum te haiu mamkin menmen me nikerek mamwirem mamno mamwet nepere rem, hiram mamim.”

27 Mite watip, “Kai luwe, ti hatip werek. Haiu enun mire nepere. Te nepere hiram mekorir menmen kerek miye haai nir naam hiram minatin mawaai yeno kerek hir naam menmen menterim.”

28 *Hire watip war ik te Jisas ketpiwe, “Mite ti eises him me God werek werek. Menmen ti hanhan em hiram mamnen.” Hirak katip epei au, waswas mite niki pire hire wire yaaip.

Jisas kikaap mit yapirwe nire yaain

29 *In ek Jisas kinaaiwir Taia ketike Saidon te hirak ken kitet menep wan ke Galili. Hirak ken kiniu miniu (o neiyip) ken kau nu ein.

30 Mit miyapir yapirwe nan nererik nirek, hir neithis mit kerek hit enum o han kir enuk, hemik meweikin, han auri netike menmen ham yapirwe hir neri nan nirek. Hir newisi nawaai menep hit me Jisas te hirak kerekyorem hir nire yaain.

31 *Hir mit miyapir nir menmen im te hir han

---

* 15:24 Mt 10:6 * 15:28 Mt 8:10, 13 * 15:29 Mk 7:31 * 15:31 Mk 7:37

kekrit h̄r han kitetim nentar h̄r n̄r m̄t kerek han auri en nat̄p, hemik m̄n em m̄re yaaim. M̄t nanam̄r toto en h̄r n̄r ein ein werek werek. M̄t kerek h̄t enum h̄r nitet ein ein. H̄r n̄r menmen im te h̄r newen̄pi God ke m̄t ne Isrel neriuwerem.

*Jisas kewet m̄t 4,000 menmen h̄r naam
(Mk 8:1-10)*

³² *Jisas kekepi epei au, h̄rak ken̄ne m̄t disaipel n̄rak nan, h̄rak kat̄p, “Hi hanhan heriuwe h̄r m̄t miyap̄r ein en. W̄ wikak epei men h̄r nau netikewa te h̄r menmen me nan̄m em au. Hi h̄napen esiuweri n̄np̄ mam̄n nan̄no te h̄r nani nan̄t̄n yayiwe.”

³³ Te h̄r m̄t disaipel nat̄p Jisas, “In en ap m̄t nei newi. Te haiu mam̄t menmen mamoke nein te mamwet m̄t yap̄rwe rem te h̄r nan̄m?”

³⁴ Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret marmenum?” H̄r nat̄p, “Haiu metenen bret hisp̄nak wik (7), saauk kike kiut̄p kiut̄p.”

³⁵ H̄r netp̄wek epei au, Jisas kat̄p m̄t miyap̄r h̄r nanu t̄.

³⁶ Jisas kekin saauk metike bret hisp̄nak wik (7), h̄rak kitehi God em kewepim kewet m̄t n̄rak disaipel em, h̄r newet m̄t yap̄rwe rem.

³⁷ H̄r yap̄rwe naam ere tu iuwe, te h̄r neit yinam kerek m̄t ap naam te h̄r nemi mekre wapnake mar hisp̄nak wik (7).

³⁸ H̄r m̄t naam menmen h̄r nar 4,000, te h̄r ap newenhis n̄kerek miyap̄r nau netikeri au.

³⁹ Jisas keriuwet m̄t miyap̄r nen. H̄rak keriuweti nen, h̄rak keh̄n k̄niu kekre bot ketike m̄t

---

* 15:32 Mt 14:14-15

nirak disaipel, hir nerekir wan nen ti ke mit nau neit Magadan.

16

Mit nitehi Jisas kiriak menmen keteiknor God keriuwetek kan

(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

¹*Hir mit ne Farisi netike mit ne Sadyusi kerek han kitet mit epei naa ap pike nanikrit nanu au, hir nan nir Jisas. Hir nanmitiwepin nanri han kirak me ekriak menmen yaaim ekikaap mit ekriuwerem te hir nertei God keriuwetek kan.

²Te Jisas ketpor, "Hinkewi epei man yi yatip nepni mire ninim te teipmen hiram wepni yaaik.

³Yi yekrit yatip, 'Napi mire nipiak wepni kire ninik, hauwi kaknen.' Yi yr menmen mau nepni te yi yertei werek werek mekam mamnen. Te yi ap yertei werek werek han kitet menmen God kiriakem me wi im a?

⁴*Yi mit miyapir yapirwe enun, yi ap yises God werek werek au! Yi yitauhi hi hiriak menmen yaaim te yi eiyirtei God keriuweta hi han te hi ap ariak menmen te yi yayirem au. Hi eteikni menmen me Jona kerek nipaa kaa kekre saauk tu mirak. Wi wikak epei au, hirak pike kekrit kau." Hirak keptor epei au, hirak kinaiwiri ken.

Him tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)

⁵Hir mit disaipel nau bot nerekir wan nanino, te hir han kaa ap neit niu metikeri neiyim nen.

---

* **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30   * **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29

⁶ *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi naanempre hiras yi einopin yis me Sadyusi netike mit ne Farisi.”

⁷ Te hir hiras han kitet natipan nar ik: “Hirak ketpim kentar haiu ap meit bret mei meiyim man metikewai.”

⁸ Jisas kertei menmen hir netpim te hirak katip, “Yi mit in en ap han kiteta hi Iuwe naanempri au. Yenmak te yi yatip haiu ap meit bret mei au?”

⁹ *Yi ap yertei menmen werek wen au a? Te yi ap han ekitet bret mar hispinak (5) mit nar 5,000 hir naam, te wapnake mar hiswiyen wik (12) yi yemi mekrerem?

¹⁰ *Te yi ap han ekitet bret hispinak wik (7) kerek mit nar 4,000 hir naam, te wapnake mar hispinak wik (7) yi yemi mekrerem a?

¹¹ Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi menmen me bret. Yi naanmamre hiras me him me mit ne Farisi netike mit ne Sadyusi.”

¹² Hirak ketpor epei au, hir nertei hirak ap ketpor naanmipre hiras me yis me bret au. Hirak ketpor hir naanmipre hiras hir ap nises him me Farisi netike him me mit ne Sadyusi, kerek hir natip mit enisesim.

Pita kewepyapir Jisas hirak Mitik God keriuwetek hirak Krai

(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

¹³ Maain me wi Jisas ken ti menep wit Sisaria Filipai hirak kitehi mit disaipel nirak, “Hir mit miyapir hir natip hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe, hi keimin?”

---

* 16:6 Lu 12:1   * 16:9 Mt 14:17-21   * 16:10 Mt 15:34-38

14 *Hir natip, “Mit han natip ti Jon kerek kikir mit neriuwe tipar. Mit han natip ti profet Ilaija kerek nipaa kau ti. Mit han natip ti Jeremaia o mitik profet hak nipaa nepu ti.”

15 Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi keimin?”

16 *Saimon niuk mirak ham Pita hirak kewenhi ketpivek, “Ti Nikan ke God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Ti Mitik Krais kerek hirak keriuwetit ti anen ti ekaap haiu mit etaihis.”

17 *Jisas ketpivek, “Saimon nikan ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mitik kei ke ti ik ek keteiknut him im em au. Haai kai God kau wit kirak hirak keteiknut menmen im.

18 *Hi hetput, ti Pita ti hire teinik. Ti ekaap mit miyapir yapirwe nanises him mai. Te menmen ham meke Seten mamnen hiram ap te maminini au.

19 *Te maain hi ewisit ti ekrehir kai. Ti atip menmen mit miyapir kerek nanises him mai hir nanriakem. Menmen ti hetpor hiram werek hir nisesim. God keit wit kirak kaktip hiram yaaim. Menmen ti hetpor hiram enum hir ap te nanisesim nanu ti im, God kakit wit kirak kaktip, ti hetpor werek werek.”

20 *Jisas katip mit disaipel kewirnak kekteni ap te enwepyapirek entip mit han hirak Krais, Mitik kerek God keriuwetek kan kikaap mit ne ti.

---

* **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8   * **16:16** Jo 6:69   * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16   * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20   * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23   * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9

*Jisas katip hirekes kaki te pike kakikrit
(Mk 8:31-9:1; Lu 9:22-27)*

²¹ Me wi im ere maain Jisas katip mit disaipel narak hirak kakno wit Jerusalem, te mit iuwe ninin naanmipre mit netike mit iuwe ne pris, mit nertei him me Moses nanrekyiwek enum yink kirak kakikek hir nankip kaki. Hirak kaki kakwaai ere wi wikak, te hirak pike kakikrit.

²² Hirak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keyik ken pin eik te hirak kenerek kentar hirak katip hirak kaki. Hirak ketpiwek, “Ti kiau iuwe kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwisim mamnen taau.”

²³ Jisas keweikin katip Pita, “Seten ti eno sip kai enopin. Ti hanhan hari han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen mar kerek mit keriyen han kitetim.”

²⁴ *Hirak ketpiwek epei au, Jisas katip mit disaipel narak, “Mit kerek hanhan nisasa, hir enwenin han kir me menmen hir hanhanem, te hir ap ninapen te nani nanir maain hi hahi entar nu tentarakit.

²⁵ *Mit kerek hanhan nani au, nanu werek, maain mit in himin kir kakiwaank. Te mit kerek nisasa ap ninaain mit naninip nani naninterik, te maain himin kir kaku werek.

²⁶ *Mitik hak ketenen menmen yapirwe kerek aku ti ik ek te hirak ap kises God au, maain hirak kaki te himin kirak kakiwaank. Te menmen yapirwe kerek nipaa hirak ketenenim mau ti ik mamkepik te God kaktip hirak yaaik mamirkeik

---

* **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27   * **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25

* **16:26** Mt 4:8-9

a? Taau! Te h̄rak kak̄it mekam keiȳm kak̄ikaap h̄im̄n k̄rak kaku werek kak̄it wit ke God a? Taauye!

²⁷ *Maain hi M̄t̄ik Iuwe ke wit ke M̄t̄ik Iuwe, hi p̄ike anen ariuwe menmen iuwe me Haai kai merh̄he m̄re si. Te m̄t̄ ensel n̄rak nan̄nen nantikewa me w̄ hi p̄ike anen. Me w̄ im hi ariak m̄t̄ miyap̄r ne t̄i ik ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek n̄paa nau t̄i ik ek h̄r n̄riakem.

²⁸ Hi hetpi werek. M̄t̄ han kerek neperp in en ap epei naa te h̄r nin̄n nan̄r hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehin̄n naanmamre m̄t̄.”

17

Ȳnk ke Jisas keweik̄inhis k̄re menmen keit wit ke God

(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

¹ W̄i hisp̄nak kiut̄p (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike m̄t̄ik̄it wik Jems ketike n̄kik k̄rak Jon. H̄rak keryei ker̄i ken m̄niu (o neiȳp) hak enuk kau niu ein. H̄rak̄it keriyen tepu.

² *H̄rak̄it tepu en, ȳnk ke Jisas keweik̄inhis k̄re hak, h̄rak̄it t̄rek teriuwe nanam̄r. Te ninaan m̄rak m̄r m̄re wepni k̄r, laplap m̄rak m̄r m̄re si merh̄he.

³ Moses ketike Ilaija wiketeret t̄inaaiw̄r wit ke God tan te h̄rak̄it disaipel wikak t̄r m̄t̄ik̄it wiketeret tat̄ip tetike Jisas.

⁴ Pita k̄r menmen im te h̄rak kat̄ip Jisas, “Haiu mau in h̄ram yaaim. Te ti hanhana, hi aime

---

* **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12   * **17:2**
2Pi 1:16-18

weisaak mei mamriri mamwaai in. Ham hiram mit, ham me Moses, ham me Ilaija.”

⁵*Hirak wen ketpim, napi kire hike kewen kan kiwapini. Te mitik hak katip kekre napi kewen kan katip kar ik: “Mitik ik hirak Nikan kai yaaik. Hi hanhan heriuwerek. Yi eiyimtau him mirak eiyisesim!”

⁶Te hirakit mitikit disaipel temtau him im keremem, hirakit tewen ninip tewis ninaan miwaai ti, te hirakit tepirpir wisenum.

⁷Jisas kan menep kiret ketenenikit ketpiwekit, “Yi eiyikrit. Yi ap einapen!”

⁸Te hirakit tekrit terenaan ap tir mitik keiyak. Au, hirakit tir Jisas kerekek.

⁹*Hir ninaaiwir miniu (o neiyip) te hir wen nekiuwe nepno, Jisas ketpiwekit him manp, “Menmen im yi epei yirem ap te yi pike eitip mit han em. Hiram mamikre (o mamriau) han ki ere maain hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi hahi, hi pike ekrit ahu.”

¹⁰*Hirak ketpiwekit epei au, hirakit mitikit disaipel tirak titiwekhi, “Nenmak te mit nertei him me Moses natip Ilaija kakin n kaknen, te maain mitik kerek God keriuwetek kakikaap haiu mit kaktaihis hirak kakisesik?”

¹¹Jisas ketpiwekit, “O, hiram werek. Ilaija hirak kakin n kaknen kakriak menmen yapirwe mamre yaaim.

¹²*Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hir mit ap nerteiyek au. Hir nises han kir te hir nerekyiwek

---

* **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22

* **17:9** Mt 16:20 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14, 14:10

enum. Mar im te h̄ir nanrekya hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe, h̄ir nanrekya menmen enum nanrewaank.”

¹³*Jisas kat̄ip kar ik, te h̄irak̄it m̄it̄ik̄it disaipel tertei h̄irak kat̄ip ke Jon kerek k̄ik̄ir m̄it̄ nekre t̄ipar keremem.

Jisas k̄ikaap n̄ikan hak herwe enum mekrerek h̄irak k̄ire yaaik

(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

¹⁴H̄ir nen ere niun m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe en, m̄it̄ik hak ken k̄ir Jisas kewen nin̄ip kerp h̄it̄ m̄irak.

¹⁵H̄irak kat̄ip, “M̄it̄ik Iuwe, ti hanhan heriuwe n̄ikan kai. H̄irak enuk ketaritari te ȳink k̄irak au enuk. W̄i yap̄irwe h̄irak kaa kenke kekre si, kekre t̄ipar.

¹⁶Hi epei et̄iwekhis heiȳik han m̄it̄ disaipel nit, te h̄ir ap n̄ir̄iakek k̄ire yaaik.”

¹⁷*Jisas kat̄por, “Yi m̄it̄ miyap̄ir yau t̄i in en ap yises h̄im me God werek werek au. Te han ki ap yaaik. W̄i marmenum te hi ehu ektikewi te ȳi yises God werek werek? Yi eit̄iwek his eiȳik einen in.” H̄ir neiȳik nan newis̄ik keit̄ Jisas.

¹⁸Epei au, Jisas kene herwe enum keremem, te h̄iram m̄inaaiw̄ir n̄ikan kerekek men, te wasenum h̄irak k̄ire yaaik.

¹⁹*Maain m̄it̄ disaipel n̄irak neit̄ w̄inak h̄ir nitehi Jisas net̄p̄iwek, “Haiu menmak te haiu ap mamkaap n̄ikan kike kerekek mam̄ip̄ir herwe enum mamno?”

---

* 17:13 Lu 1:17 * 17:17 Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * 17:19 Mt 10:1

20 *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werék werék au, te yi ap yepir herwe ik au. Hi hetpi werék, yi yises hım me God werék im e mire nu mastet nıkim mirak, te yi eitip mınıu (o neiyip) ik ek, ‘Ekrit eno pınak ein en,’ te hirak kakikrit kakno. Yi yises God werék te menmen yi yirakem hıram mampar keremem mamnen.”

21 [Te ap menmeyam me yeiyım yayipir herwe im em taau. Yi nınpi miwei eiyu eiyıt me yi eiyitehi God menmen, te yi eiyipir herwe im keremem.”]

Jisas pıke katıp keteipim me hirak kaki te maain kakikrit

(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

22 Maain Hir nariyan nitet Galili te Jisas katıp mıt disaipel nırak: “Maain hir mıt nanriuweta hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi ano his me mıt enun.

23 *Te hir naniyep hahi. Me wı wikak hirak God pıke kakikoya hi pıke ahikrit ahu are mıtık.” Hir nemtau menmen hirak kepıwekıtem, te hir han enuk.

Mıt nitehi Pita pewek me takis

24 *Jisas ketike mıt nırak disaipel epei nen niun wit Kapaneam. Mıt kerek neit pewek me takis me wınak ke God hir nan nitehi Pita, “Mitik Iuwe kit hirak kewır pewek me takis me wınak ke God a?”

25 Pita hirak ketpor, “O hirak Mitik Iuwe kaiu kepırem.” Hirak katıp epei au, hir nen nınık wınak eik ek te Jisas kitehi Pita, “Pita ti han kitet

* 17:20 Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2   * 17:23 Mt 16:21

* 17:24 Eks 30:13, 38:26

mekam? Mît iuwe naanmîpre mît ne ti hîr nari pewek me takis me nîkerek nîr o me mît han?

²⁶ Pita ketpîwek, “Mît nîrak au. Mît han keriyen.” Jisas ketpîwek, “Te mît ne mîtîk Iuwe ap nanwîr pewek a? Te hi ap te hewîr pewek a! Haiu nîkerek ne God te haiu ap mamwîr pewek naanmampre wînak kîrak au.

²⁷ Hîram yaaim te hi ap hewîr pewek hîriak mît han enuk neriwerem. Te ti eno wan ewîr strin huk mewîk ere ti eri sauk eknen تنهاان ik. Te sauk hak kerek epei ti heriyaak kinîn kan تنهاان ik ek, te ti etenenik ewep hîm kîrak te ti ehîr pewek mau mekrerek. Ti eiyîm eno ewîrem ewet mît pewek me takis mawîr.”

18

Mît miyapîr kerek God katîp hîr iuwe nîmîn ke mît miyapîr han kerek hîr nisesik

(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

¹ *Me wî im mît disaipel nan nîr Jisas netpîwek, “Keimîn hîrak kinîn mît han te hîrak kîre iuwe ke mît miyapîr kerek nises hîm me God?”

² Hîr netpîwek, te Jisas kenîne nîkan hak kan te hîrak kewisîk kerp nîmîn ke mît yapîrwe.

³ *Epei au, hîrak katîp, “Hi hetpi hîm werek. Yi ap eiweikîn sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyîr ke nîkerek kike hanhan nises hîm me miye haai nîr, te yi ap eiyu eiyîr ke mît ne weiwîk me God. Taau!

⁴ *Mîtîk kerek kewenîn han kîrak ke menmen yapîrwe hîrak hanhanem, te hîrak kises menmen

---

* **18:1** Lu 22:24   * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17   * **18:4** Mk 10:43-44

miutip kar nikan ik ek kisesim, hirak kinin mit han ne weiwik miutip me God, hirak kakises God werék werék.

⁵ *Te mit kerek naanempre mitik kiutip kire nikan ik nentar hir nises him mai, hiram mar ke hir nekepa.

Menmen enum mit nriakem nari han ke mit neriuwerem

(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

⁶ “Te mitik hak kiutip kakri han ke mit weinin hir nire nikerek kike in te hir nises menmen enum ap nises him mai au, hiram yaaim te hir mit han enwenkek nan iuwe kiutip eku timir kirak te hir enwirek ekno ekikre wan nimin iuwe ein kaki te maain God ap kakikip kakimaankek wisenuk ke menmen im.

⁷ Menmen enum mamwiwaank mit miyapir nau ti nanri han kir te hir nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mit miyapir yapirwe, te maain God kakimaankek mit o miyapir kerek nriakem nari han ke mit miyapir han neriuwerem.

⁸ * “Yi yirak menmen enum eiriuwe his o hit mi, yi eiremir eiwirem emno. Hiram yaaim yi his hit miutip te yi eitike God eiyu werék. Hiram enum te his hit wik mamu te hir nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamit tipmain tipmain enum eik ap te mami au.

⁹ Nanamir ki kir menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiwirek ekno. Hiram yaaim yi nanamir kiutip kaku te yi eiyu werék eitike God. Hiram enum yi nanamir wik te hir

---

* 18:5 Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20   * 18:8 Mt 5:29-30

nanwiri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakawaank mit keriuwerem.

Him tok piksa me sipsip kirir kisawin keit yaank

(Lu 15:3-7)

¹⁰ * “Yi naanempre hiras werék werék te yi ap han ekitet mitik kei weinik kerek kises him mai. Hi hetpi werék. Mit ensel kerek naanmpre mit miyapir nisisa hir nanino nanir Haai kai God kakit wit kirak, hir naniswi him me menmen enum yi yirakem.

¹¹ * [Yi ap yerekyor enum yentar hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi han hinhatin akepi ahithis mit miyapir nises menmen enum te hir nanises him mai.]

¹² “Yi han kitet mekam? Mitik hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutip kirir kisawin keit yaank, te hirak ap te kakinkakitn+wek pike kaknanek o au? Hirak kakwis 99 sipsip mamirp m+niu eik hirak kakno kakinkaktin hak kiutip epei keit nein eik.

¹³ Hi hetpi werék. Maain hirak kinapinek epei au, hirak han yaaik wisenuk kenterik, te hirak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar hiram mepu werék.

¹⁴ Mar im Haai ki God kau wit kirak Heven kinapen mitik keiyak kiutip ke yi nikerek kike narak kakweikin sip kakwet+wek kakawaank hirekes.

Yi mit eikaap mitik hak kerek keweikin sip kewet him yaaim kises menmen enum.

---

* **18:10** Hi 1:14   * **18:11** Lu 19:10

15 **“Te mitik kit hirekes kerekyut menmen enum ti eno ehirek te ti eteikn+wek menmen enum hirak kiriakem. Hirak kemtau him mit kisesim keweik+n sip kewet+wem, te ti epei het+wek his kinaaip+s menmen enum.*

16 **Te hirak ap kemtau him mit, ti eh+it his mitik keiyak kiut+p o wiketeret, te yi eiriyak+it eino. Mar im te yi wikak eiwepyap+r menmen hirak kiriakem kesiuwek him.*

17 **Te hirak ap kemtau him mi, te yi eit+p mit han ne weiw+ik me God. Te hirak ap kemtau him mir te yi einerek mitik enuk hanhan kises menmen enum. Yi eiy+p+rek ap eitikerek y+r+ak menmen ham au.”*

18 **Jisas kat+p, “Hi hetpi werek menmen yap+rwe enum yi ap yesakem meit t+ ik ek, kere-mem te God ap kak+sakem kak+it wit kirak. Men-men yi yesakem yay+it t+ ik ek, te God kak+sakem kak+it wit kirak.*

19 **“Te hi hetpi werek. Mit+ik+it wiketeret te t+ ik yi han kip+rak+it me menmen miut+p te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit kirak kakrekiyem.*

20 **Hirak kakrekiyem yi eit+wem eiy+ntar yi mit+ik+it wik o wikak yi yererik yentar yi yis+sa yi eiy+rtei God te hi ahu atikewi ekre n+m+n hi akepi.”*

Him tok piksa me mitik hirak ap hanhan ker-iuwe mitik hak n+paa kari menmen mirak

---

* **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1   * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17

* **18:17** 1Ko 5:13   * **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23   * **18:19** Mk 11:24;

Jo 15:7; Je 1:5   * **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23

21 Jisas katip epei au, Pita kan kir Jisas ketp>wek, “Mitik iuwe, kai yinak hirak kakrekryo menmen enum te hi akepek anke menmen enum m>rak emno emkeip>wek mam>rmenum? Ti arekyewem mar ke hisp>nak wik (7) hiram werek?”

22 *Jisas ketp>wek, “Hi ap hetput are mam>r hisp>nak wik (7) au. Hi hatip ti ekepek enke menmen enum kerek hirak k>riakemem ere yap>rwe mar ke 490.

23 Menmen haiu mit kerek mises God haiu m>riakem hiram mire menmen mitik iuwe ke gavman hirak k>riakem. Hirak katip hirak kakit pewek yap>rwe n>paa mit kerek n>riak menmen m>rak hir net>wem wein>im te hir ap p>ike newet>wekem mererim wen au.

24 Hirak k>riak menmen me mit net>wem wein>im ap epei newet>wek pewek mererim wen au, hir neithis mitik hak neiy>ik nan. N>paa hirak ketenen pewek me mitik ik mar 10 milion kina te hirak ap kewet>wekem mererim wen au.

25 Te hirak ap ketenen pewek iuwe mar im te kakwet>wekem mererim au. Te mitik iuwe katip hir an>this mitik ketike mit n>ikerek netike menmen m>r ham yap>rwe hir nesiuwerem nan>it nan mamrerim me menmen n>paa hirak ket>wem wein>im me mitik iuwe ik.

26 Hirak katip epei au, te mitik kerek k>riak menmen me mitik iuwe kewen nin>p kitehi katip mitik iuwe kar ik: “Ti hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi hewetut menmen yap>rwe mit n>paa hi heriyaam.”

27 Te mitik iuwe hanhan keriuwerek kerek

---

* 18:22 Lu 17:4

nɪpaa hɪrak ketɪwem weinɪm em meit, hɪrak ketpɪwek hɪram menmen weinɪm te hɪrak kɪnaiwɪrek ken.

28 “Maain mɪtɪk kerek kɪrɪak menmen me mɪtɪk iuwe ketpaan ken wit eik, te hɪrak kɪr mɪtɪk wariyakɪt kɪrak kerek nɪpaa hɪrak kewetɪwek pewek mar 100 kina, te hɪrak kewetɪwekem mererim au. Te hɪrak ketenenik kɪr enum kau teruk kɪrak ketpɪwek, ‘Ti eweto pewek emrer mai kerek nɪpaa ti hetɪwem.’

29 Hɪrak ketpɪm nepei au, te wariyakɪt kɪrak kewen ninɪp kau kitɪwekhi ketpɪwek hɪm iuwe kar ik: ‘Ti hanhan heriuwa te ti hewisa ere maain te hi pɪke ewetitem.’

30 Te hɪrak kɪnapen. Hɪrak ken kewɪrek kekre wɪnak enuk kaku kakɪt ere maain hɪrak kakrer pewek nɪpaa hɪrak ketɪwem.

31 “Te hɪr mɪt wariyan nɪrak nɪr menmen hɪrak kerekɪwekem hɪr han enuk neriuwerek. Te hɪr nen newepyapɪr menmen enum hɪrak kɪrɪakem natɪp mɪtɪk iuwe kɪr em.

32 Hɪr netpɪwek epei au, te mɪtɪk iuwe kenɪne mɪtɪk kerek nɪpaa kɪrɪak menmen en ketpɪwek kar ik: ‘Ti mɪtɪk hɪrɪak menmen mai, ti enuk! Nɪpaa ti hɪkɪt hetpo te hi han tewenɪnit me menmen nɪpaa ti hetɪwem em.

33 Hi nɪpaa han tewenɪnit. Henmak te ti ap han tewenɪn wariyakɪt kit a?’

34 *Te mɪtɪk iuwe kɪrak han enuk keriuwerek te hɪrak kesiuwerek ken mɪt kerek nɪrɪakek menmen enum naniwaankek te hɪrak kaku kakɪt ere mamrer menmen kerek nɪpaa hɪrak ketɪwem.

---

* 18:34 Mt 5:25-26

35 *Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum h̄ir nepei n̄ir̄iakem. Te Haai kai kau wit k̄irak Heven kakriakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit k̄irak Heven kakrekyi menmen mam̄ir im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum h̄ir nerekyiyem yi eiȳt̄por h̄iram menmen wein̄im. Yi han kitet menmen werek werek!”

19

Jisas kat̄ip h̄im me mit̄ik m̄ite epei neitan h̄ir n̄inaaiw̄iran

(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas kat̄ip h̄im me menmen epei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir Galili ken t̄i ke provins Judia keit p̄inak ke mani Jodan ein.

2 H̄irak ken en, m̄it miyap̄ir yap̄irwe nisesik. Te h̄irak k̄ikaap m̄it miyap̄ir kerek n̄inap h̄ir n̄ire yaain.

3 *H̄irak keit ein, h̄ir m̄it ne Farisi nan nan-mit̄iw̄ekp̄in nanri han k̄irak nat̄ip, “H̄im me Moses haiu misesim mat̄ip h̄iram yaaim te m̄it̄ik ak̄ip̄ir m̄ite p̄irak h̄ire wauno waunaiw̄irek me menmen miut̄ip o yap̄irwe h̄ire w̄ir̄iakem h̄irak k̄inein̄im o au?”

4 *Te h̄irak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te n̄ipaa yi ap yertei werek h̄im im em mau t̄iwei yi ȳirem a? H̄iram mat̄ip God n̄ipaa k̄ir̄iak menmen yap̄irwe, n̄ipaa enum eik h̄irak kime m̄it̄ik ketike m̄ite.

5 *God k̄ir̄iak m̄ite keriuwe h̄irepit ke m̄it̄ik te h̄irak kat̄ip, ‘M̄it̄ik kaknaaiw̄ir miye hai

* 18:35 Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13

* 19:3 Mt 16:1

* 19:4 Jen 1:27, 5:2 * 19:5 Jen 2:24; Ef 5:31

nirak hirak kaku kaktike mite pirak, te hir wik nankiyan nanu nanit.'

⁶ Te hir ap pike nire hire o hirak wik wik au. Hir nire yink kiutip kerekek. Menmen kerek God epei kehimitanem miutip, yi mit ap te yayinkerem."

⁷ *Te hir mit ne Farisi netpiwek, "Te kenmak Moses kewis him hiram matip, "Mitik kakwis tiwei kaktip kakinmak te hirak kakinke mite hirak kakwetiwerek te kakinkerep wauno?"

⁸ Jisas ketpor, "Moses kewisi yi yayipir miyapir ni kentar yi han ki enuk ap yises him me God werek werek au. Nipaa enum eik God ap hanhan keriuwe mit hir nises miyapir nir ninaaiwiri nanino au.

⁹ *Hi hetpi him mar im em. Mite pe mitik hak ap nipaa wiriak menmen enum wiwaai wetike mit han, te hirak kakipirep wauno kakit mite hap, mitik kar ik hirak kewaank hirekes kire mitik enuk kari miyapir his kewenem."

¹⁰ *Te hir mit disaipel nirak hir netpiwek, "Menmen nimin ke mitik ketike mite pirak hiram mar im, te mitik kakit mite au emit. Hirak eku weinik kerekek."

¹¹ Te Jisas ketpor kar ik: "Ap te mit miyapir yapirwe nantenen him im em taau. Hir keriyen kerek God kakikepi hir nantenenim hanhan nanisesim.

¹² Mit han ap te nanit miyapir nentar miyerer nir nipaa ninen te hir ap yaain te hir nanwaai nantike miyapir. Nepir kerekek mit han nipaa

---

* 19:7 Diu 24:1-4; Mt 5:31 * 19:9 Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:10 1Ko 7:1-2, 7-9

nekin menmen me mīt han te hīr ap te nanīt miyapīr nanwaai nantikeri au. Te han en han kitet nanises menmen me hīm me God nanriak menmen mīrak keremem te hīr nīnapen nanīt miyapīr. Mīt kerek hīr han kitet hīm im hīram yaaim hīr nanisesim.”

*Jisas han yaaik kewis his mentar nīkerek kike
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)*

¹³ Hīrak katīp epei au, hīr mīt han neit his nīkerek han kike neri nan, hīr hanhan natīp Jisas te hīrak ekwis his emīnteri te ekitehi God kakrekoyor menmen yaaim. Te hīr mīt disaipel neneri.

¹⁴ *Hīr neneri, Jisas katīp, “Yi eiwis nīkerek kike en hīr nanīnan in. Yi ap eiweni au emīt! Mīt miyapīr kerek nises God hīr han yaaik nanu nanīr nīkerek in e.”

¹⁵ Hīrak kewis his menterī. Hīrak kīriak menmen im epei au, hīrak kīnaaiwīr wit ik ken wit hak.

*Hīm me mītīk pipīak ketenen menmen yapīrwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)*

¹⁶ Wī ham mītīk hak yaaik kan kīr Jisas ketpīwek kar ik: “Mītīk Iuwe Yaaik hi ariak mekam yaaim eiysesim te hi hahīt hīmīn yaaik te hi hahu hahīt tipmain tipmain enum eik?”

¹⁷ *Jisas ketpīwek, “Kenmak te ti hitauhi me menmen mekam yaaim? God kiutīp kerekek hīrak Yaaik. Te ti hanhan hahīt hīmīn yaaik ehu etike God, te ti ehises hīm kerek God kewet Moses em mīt enisesim.”

---

* 19:14 Mt 18:2-3   * 19:17 Lev 18:5; Lu 10:28

18 *Te mitik kitiwekhi, “Hi ehises him lo me Moses mekam?”

Jisas ketp+wek, “Ti ehises him mar im: ‘Ti ap enep mit hir nani. Ti ap hetike mite pe mitik hak yi eir+ran au emit! Ti ap ekintip menmen me mit han. Ti ap ewen him etip mit han.

19 Ti emtau him me miye haai nit eisesim naanmamror me menmen, ti hanhan eriuwe mit miyap+er han eh+er ke ti hanhan h+rekes.’ ”

20 Te mitik pipiak ketp+wek, “Him im em hi epei hisesim. Te hi ehises mekam ham?”

21 *Jisas ketp+wek, “Ti hanhan are yaaik te ti eno esiuwe menmen mit yap+rwe eh+it pewek emrerim te ti ewet mit enun ap netenen menmen mei em. Ti eri+ak menmen im, ti hetenen menmen yap+erwe hahu wit ke God. Ti hir+ak menmen im epei au, ti enen eh+isa.”

22 Mitik pipiak kentaui him im, hirak k+naaiw+er Jisas han enuk ken kentar Jisas ketp+wek hirak kesiuwe menmen m+arak mamno. Hirak ketenen menmen yap+erwe.

23 Hirak epei ken, Jisas katip mit disaipel n+arak, “Hi hetpi werek. Menmen yap+erwe mit netenenim h+ram mewen (o mesenkek) han kir te hir ap nises him me God waswas au.

24 Hi p+ike hetpi heteipim. Kamel h+ram ap te mamn+ik hei ke nil ke nekerwo laplap neriuwerek ek taau. H+ram hei kike. Mitik ketenen pewek yap+erwe hirak ap te kakises God taau k+ire kamel ap te kakises hei. Hirak kir+ak menmen au kentar

---

* 19:18 Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9
Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37

* 19:21

pewek h̄rak ketenenim h̄rak han k̄rak kenke kenterim te kakisesik werek werek taau.”

25 M̄t disaipel n̄rak nemtau h̄m im em h̄r neh̄nh̄n te h̄r han kekrit nit̄wekhi, “God ap kak̄this m̄t̄k kar ik au, te neim̄n ne haiu m̄t mamu mamtikerek? Taauye!”

26 *H̄r nat̄p epei au, Jisas k̄rapror ketpor, “M̄t ap nankaap h̄ras nanu nantike God au. Menmen m̄t netenenim mamkepi au. God kerekek kak̄kepi.”

27 H̄rak kat̄p epei au, Pita ketp̄wek, “Haiu epei m̄naaiw̄r menmen mai yap̄rwe te haiu misesit. Maain haiu mam̄t mekam?”

28 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi menmen im! Hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre m̄t me w̄ yaaim maain mamnen, te yi m̄t kerek yis̄sa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim m̄t ne weiw̄k yap̄rwe me Isrel.

29 *H̄r m̄t miyap̄r niut̄p niut̄p kerek n̄naaiw̄r winak o menmen m̄r, kikrek n̄r, yenterer, miye haai o n̄kerek n̄r o t̄ k̄r, h̄r n̄naaiw̄rem nentar h̄r nises menmen n̄paa h̄r netenenim, maain h̄r nan̄t yap̄rwe mam̄r ke 100. Te h̄r nantike God nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik.

30 *M̄t miyap̄r kerek in ek h̄r niuk m̄r iuwe, h̄r maain nan̄re m̄t wein̄n. M̄t miyap̄r yap̄rwe in ek h̄r n̄re m̄t wein̄n, maain h̄r nan̄re m̄t iuwe.

---

* 19:26 Jen 18:14; Jop 42:2   * 19:28 Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21   * 19:29 Hi 10:34   * 19:30 Mt 20:16; Lu 13:30

20

Him me mit nriak menmen naanmipre ni me tpar wain.

¹ * “Menmen God kiriakem me haiu mit hiram mar ke mitik ketenen ti iuwe. Hekrit enum eik hirak ken kakithis mit nanriak menmen naanmipre ni me waai wain mirak.

² Hirak katip ketike mit han nanriak menmen naanmipre ni me tpar wain mirak. Te hirak han yaaik keriuweri te hir nanit pewek iuwe miutip me wi im em. Epei au, hirak keriuweti nen ni me waai wain mirak eim.

³ Maain wepni epei kehin kiniu kan, hirak ken kir mit han nerp weinin neit wit maket.

⁴ Hirak katip mit han in en, ‘Yi eino eiriak menmen eipeit ni wain eim, te hi eweti pewek iuwe miutip mampireri keriyen.’

⁵ Te hir nen. Wepni kau nimin iuwe kewen ken, hirak ken kari mit han keprer kerekek nipaa hirak kiriakem.

⁶ “Hinkewi hirak ken kir mit han au nerp neit ap nriak menmen. Te hirak ketpor, ‘Yenmak te yi yerp weinin petepin in ere hinkewi ik ek?’

⁷ Hir netpewek, ‘Ap mitik kei kewetei menmen haiu mamriakem.’ Hirak ketpor, ‘Yi eino ni me tpar wain mai em eiriak menmen.’

⁸ * “Epei hinkewi, te haai ke ni wain katip mitik iuwe naanmirpe mit nriak menmen hirak ketpewek, ‘Ti enine mit nriak menmen naninen te ti ewetir pewek. Ti ewet mit kerek nan ne hinkewi pewek eninin. Maain ti ewet mit kerek

---

* **20:1** Mt 21:33   * **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15

nepei nin+n nekriteik nan ek n+karu. Te ti ewet+
pewek m+p+ram.’

9 “H+r m+it kerek nan n+r+ak menmen neit ni
wain em ne h+nkew+ h+r neit pewek kiut+p.

10 Epei au, m+it kerek nin+n n+r+ak menmen meit
ni wain em, h+r nan te h+r han kitet h+r nan+
pewek yap+rwe mamin+ni, te au, h+r net+wem
m+p+ram keremem. Pewek kiut+p.

11 H+r net+wem, te h+r nene m+it+k kerek ke ni
keremem.

12 H+r nat+p nar ik: ‘M+it in en h+r nan n+karu.
H+r n+r+ak menmen kike keremem, te ti ewet+
pewek m+p+ram mep+r ke haiu met+wem. Haiu
epei m+r+ak menmen iuwe me hekrit eik ere
wepni k+man si kewai meriuwerem.’

13 “H+r nat+p nar ik te h+rak kat+p m+it+k hak
kiut+p ke h+r m+it en. H+rak kat+p, ‘Kai yinak hi ap
herekyut enum. N+paa ti ewenhi h+r+ram werek te
ti h+r+ak menmen eh+it pewek kiut+p a?

14 Ti eh+it pewek kit kiut+p te ti eno. Pewek
kiut+p hi epei ewetitem, mar keremem te hi
hanhan ewet m+it pewek kerek n+karu en em.

15 Mekan! Yi han kitet hi h+r+ak menmen hises
han kai mamriuwe pewek mai im em o au a?
Hi ehisesim ye! Hi h+r+ak menmen yaaim me
menmen im em yi au han enuk yeriwa a?’ Haai
ke ni ik h+rak kat+p kar ik.

16 *Te hi Jisas hetpi. H+r m+it kerek in ek h+r m+it
wein+n, maain h+r iuwe. M+it kerek in ek h+r iuwe,
maain h+r nan+re m+it wein+n.”

---

* **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30

Jisas katip keteipim ere wikak me hirak kaki te pike kakikrit

(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

¹⁷ Jisas kakniu kakno Jerusalem, te hirak keit his mit disaipel nar hiswiyen wik (12) hir netikerek nen. Hir nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor kar ik:

¹⁸ **“Eiy+mtau. In ek haiu mamno Jerusalem. Te hirak mitik kerek kakriuweta hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi eno his me mit iuwe pris netike mit ninin nertei him me Moses. Te hir nanmitetpin nantip hi enuk te hi ahi.*

¹⁹ **Te hir nansiuwa hi ano his me mit ap ne weiwik me Isrel, hir nanitpo enum me nanrekyau yink enuk, hir nanwaai nipin menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu tentarakit. Me wi wikak, hi pike ekrit hahu.”*

Jems ketike Jon miye pirakit witehi Jisas te hirakit tatre iuwe

(Mk 10:35-45)

²⁰ Me wi im Sebedi mite pirak weithis nikerek tire Jems ketike Jon hire weri wan Jisas. Hire wewen ninip witiwekhi hirak kakrekyiwe menmen yaaim.

²¹ *Jisas ketpiwe, “Ti hanhan mekam?” Hire watip, “Maain ti are Mitik luwe King naanmamprai haiu mit. Me wi im hi hanhan ti atip nikerek tawir wiketeret it tatu menep tatitikewit naanmampre mit tatkitewit. Hak kakno his henkik, hak kakno his yaaim tatit wit kerek mit iuwe newi. Hiram werak o au?”

* **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4 * **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30

22 *Hire watip warik, te Jisas ketpiwe, “Auye! Yi ap yertei menmen werek werek yi yitauhiyem. Hiram werek te yi yayises menmen enum yayir ke hi ehisesim eiwis menmen enum mamnen mamiwep a?” Hirakit tatip, “Hawir te wawisesim.”

23 Te Jisas ketpiwekit, “Hiram werek te yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim te mamrewaank. Te keimin hirak kaku kakinke kakno his henkik mai, keimin kakno his yaaim mai, him im em hirak ap him mai te hi etpiyem au. Yeno keremem hiram me mit han kerek Haai kai God kiriakem te mit han nanwim.”

24 Hir mit disaipel han nar hiswiyen (10) nemtau menmen hirakit titehi Jisas em keremem, hir han enuk neneret.

25 *Te Jisas keninor hir nan nanirek, te hirak katip, “Yi yertei hir mit iuwe ne weiwik ham hir natip mit hir weinin te hir iuwe ninini. Te hir mit iuwe keriyen natip him manp enuk te hir mit miyapir nises him kir me menmen hir netpim.

26 *Te menmen enum mar im ap emirp ninin me yi mit au. Mitik keimin kakre iuwe ninin ke yi mit, te hirak ekpar mitik kiriak menmen yaaim me kakikepi.

27 Mitik kerek hanhan kakre iuwe ke yi mit, te hirak ekpar mitik weinik kiriak menmen mi.

28 *Hirak kiriak menmen ekpar hi Mitik ke wit ke Mitik iuwe kerekek hi ariakem. Hi ap han te mit nanrekya menmen mai nankepa au. Hi han ariak menmen me mamkaap mit, te hi enaaiwir

---

* 20:22 Mt 26:39; Jo 18:11   * 20:25 Lu 22:25-26   * 20:26 Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48   * 20:28 Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6

yink kai hahi akaap mit miyapir yapirwe ahisak menmen enum hir niriakem.”

Jisas kikaap mitikit wiketeret kerek nanamir toto

(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

²⁹ Hir natip epei au, hir ninaaiwir wit Jeriko nen, te mit miyapir yapirwe nises Jisas.

³⁰ *Hir nepno te mitikit wiketeret kerek nanamir toto tau yayiwe. Hirakit temtau him mit natip me Jisas kitet yayiwe kakno, te hirakit tinap tatip tenine him iuwe, “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God kewetit menmen mirak iuwe. Ti han etweninawir.”

³¹ Mit miyapir hir natip him iuwe te hirakit tekintip wire wire. Au, hirakit tinap tatip iuwe tar ik: “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etweninawir.”

³² Jisas kerp keninewekit katip, “Yi wiketeret yi hanhan hi arekyi mekam?”

³³ Te hirakit tatip Jisas, “Mitik kai Iuwe hawir hanhan ti erekyawir nanamir mawir mamre yaaim te hawir wawir ein ein.”

³⁴ Te Jisas han teweninet kewis his mau nanamir mirakit, te wasenum hirakit tir ein ein werek werek. Te hirakit tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem kire mitik iuwe king kinin naanmipre mit

(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ Hir epei nen menep wit Jerusalem, hir niun wit Betfasi kerek menep miniu (o neiyip) niuk

---

* **20:30** Mt 9:27, 15:22

m̄rak wit Oliv. H̄r neit ein te Jisas kakriuwet m̄tik̄it disaipel wiketeret.

² Te h̄rak ketp̄wek̄it kin̄in: “Yi einō wit kike eik ek te yi yaȳr menep in en. Te wasenum yi yaȳr donki (h̄re w̄re hos) h̄r m̄t nesenkekiye weriuwe waai werp nu, n̄kan k̄ire ketikerep. Yi eisiupani eiȳriyei eiȳn einen eiwetori.

³ *Te m̄tik̄ hak kak̄tpi menmen me yi wiketeret, te yi eit̄p̄ eiȳr ik: ‘M̄tik̄ kaw̄r iuwe kak̄riak menmen ham kak̄riuwereḡ.’ Maain h̄rak kak̄riak menmen kak̄riuwereḡ epei au, h̄rak kaksiuwerekem p̄ike mamnen.’”

⁴ Menmen im man te h̄ram mises menmen kerek n̄paa profet netpim em. H̄ram mat̄p̄ mar im:

⁵ * “Yi eit̄p̄ m̄t miyap̄r nau wit Saion em̄r ik: ‘Eiȳr m̄tik̄ Iuwe ki kaknen kakri. H̄rak ap m̄tik̄ kat̄p̄ h̄m tokim au.

H̄rak kau donki keteik̄n m̄t h̄rak naanm̄pri werek werek. H̄rak keiȳk kan.

H̄rak kau donki kike, n̄kan kerek miye p̄rak h̄re winaak.’”

⁶ Te m̄tik̄it̄ disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epei ketp̄wek̄it em.

⁷ H̄rak̄it̄ teithis donki miye wetike n̄kan k̄ire, te h̄rak̄it̄ tewis laplap saket m̄rak̄it̄ menterik, te Jisas kau sip k̄irak.

⁸ *Te h̄r m̄t miyap̄r yap̄rwe newis laplap saket menmen m̄waai yayiwe. M̄t han neremir nu heneik newis̄m m̄waai yayiwe nes̄s̄iwek neriuwerekem.

---

* 21:3 Mt 26:18   * 21:5 Ais 62:11; Sek 9:9   * 21:8 2Kin 9:13

⁹ *Te h̄r m̄t miyap̄r nin̄nek, h̄rak ketike han nisesik h̄r n̄karu nan n̄nap nen̄ne,
 “Kai yaaik ik h̄rak Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kakriak menmen yaaim ke m̄tik ik kan kak̄kreh̄r k̄rak. H̄rak yaaik te haiu emwen̄pi niuk me God.”

¹⁰ Jisas ken Jerusalem, te m̄t miyap̄r neit wit iuwe eik, h̄r neh̄nh̄n neriuwerek te h̄r nat̄p, “M̄tik ik ek h̄rak keim̄n?”

¹¹ *Te m̄t miyap̄r kerek nen ek nat̄p, “H̄rak profet Jisas, m̄tik ke Nasaret keit provins Galili.”

Jisas kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen neiȳm nan̄t pewek neit winak iuwe ke God nat̄p h̄m m̄rak newiyen

(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹² Te Jisas kin̄ik ken winak iuwe ke God tempel kerek m̄t nat̄p m̄t han h̄m me God nekrerek ek. Te h̄rak kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen nan̄t pewek mamriuwere em. H̄rak kew̄r yeno m̄r kerek h̄r newis pewek menterim metike yeno me m̄t kerek h̄r nesiuwe hore newet m̄t em h̄r newi.

¹³ *H̄rak k̄riakem epei au, h̄rak kat̄p, “T̄wei me God mat̄p mar ik: ‘M̄t nanrer wit wit nankine winak kai nenewek winak kerek m̄t nanitehi God menmen nan̄krerek.’ Te yi ȳriakek k̄re winak ke m̄t enun nekint̄p menmen newik.”

¹⁴ Jisas kepeit winak tempel kerek m̄t nat̄p m̄t han h̄m me God nekrerek, te m̄t han nanam̄r

---

* **21:9** Sam 118:25-26   * **21:11** Mt 21:46   * **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11

toto netike mît nînap enum nan nîrek, te hîrak kerekyi yîre yaain.

¹⁵ Te hîr mît iuwe ne pris netike mît iuwe nertei hîm me Moses natîp mît em, hîr nîr menmen yaaim Jisas kîriakem kîkaap mît, te hîr nemtau nîkerek nenîne neit ein natîp nar ik: “Haiu emwenîpi niuk me nepenyek ke Devit,” te hîr han enuk.

¹⁶ *Hîr han enuknetpîwek, “Ti hemtau hîm kerek hîr netpim em a?”

Te Jisas ketpor, “O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hîrak katîp, “Ti God hewep han ke nîkerek kike netike han kerek nau sînipau naam nîm te hîr natîp newenîpi niuk mit hîram iuwe.’”

¹⁷ Hîrak katîp nepei au, hîrak kînaiwîri keit wit iuwe ik, hîrak ken kau Betani me wîtaan ik ek.

Jisas katîp nu fik keweïwei kaki

(Mk 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Hekrit enum eik, Jisas pîke ken wit iuwe eik te hîrak nînpî maak.

¹⁹ *Te hîrak kîr nu fik hak kiutîp keit yayiwe, te hîrak ken kîrek. Te hîrak ap kîr nîkim mei mewik au. Hîrak keperp weinîm. Te hîrak katîp nu fik, “Ti ap hari eine nîkim meiyam au.” Te wasenum nu fik keweïwei kaa.

²⁰ Hîr disaipel nîrek te hîr nehînhîn. Hîr natîp, “Kenmak te nu fik keweïwei kaa waswas?”

²¹ *Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yises hîm me God werek werek, yi ap han kitet God

---

* **21:16** Sam 8:2   * **21:19** Lu 13:6   * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12

kakikepi o au, te maain yi yairiak menmen mamir ke epei yi yira hi hirakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitip miniu (o neiyip) ik, 'Ti eket eno ekre wan', te hirak kakises him kerek yi epei yetp+wek ek hirak kakno kakikre wan.

²² *Yi yises God werék werék yi eiyit+wekhi me menmen, maain hirak kakrekuyem."

Mit iuwe nitehi Jisas keim+n ketp+wek hirak katip mit him me God

(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

²³ *Jisas pike kan winak iuwe ke God katip mit him mirak. Hirak wen ketpim, mit iuwe pris netike mit iuwe kerek nin+n naanm+pre mit ne Isrel nan nit+wekhi narik: "Keim+n kehim+itanut te ti hatip mit him im?"

²⁴ Jisas ketpor, "Hi hitihi menmen miutip. Yi eiy+tpewem werék, te hi hetpi keim+n kehim+itena hi hatip mit him im.

²⁵ Keim+n kehim+itan Jon hirak kikir mit neriuwe t+par? God kehim+itanek o hirak kises han kirak?"

Hir hiras natipan nar ik: "Hiau em+tp+wek mekam werék? Hiau mam+tp+wek God kehim+itanek hirak kirakem, te hirak kakitpei, 'Yenmak te yi ap yises him me Jon a?'

²⁶ *Hiau matip Jon kises han kirak kirakem, hiau m+napan mit nanrekyei enum nan+ntar hir han kitet John hirak mit+k iuwe profet.

---

* 21:22 Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14   * 21:23 Jo 2:18   * 21:26 Mt 14:5, 21:46

27 Hır nınaain mıt te hır ap natıp Jon hırak mıtık weinik. Te hır natıp Jisas, “Haiu au mepıtari keimın kehimıtenek kırıakem.”

Hır natıp epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi ap etpi keimın kehimıtena hi hırıak menmen im.”

Hım tok piksa me nıkerek wiketeret te mıtık hak

28 *Jisas katıp, “Yi han kitet mekam? Nıpaa mıtık hak kine nıkerek hırakit wik. Hırakit epei tıre iuwe, wı ham haai ken nıkan iuwe mıtık ketpıwek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno erıak menmen naanmıpre ni me waai wain mai.’

29 Hırak katıp haai kırak kar ik: ‘Hi au hınapen.’ Maain hırak keweikın han kırak ken ni me haai kırak kırıak menmen.

30 Haai ken kitehi nıkan kike ek, ‘Ti tewen eno ni mai erıak menmen naanemprewem.’ Nıkan nıkik ek kewenhi katıp, ‘Hi eno’, te hırak ap ken ni eim au.

31 Yi han kitet keimın ke nıkerek wiketeret kises hım me haai?”

Hır netpıwek, “Nıkan iuwe mıtık kerekek.”

Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Mıt enun newenın his mıt hır ninın neweikın sip newet menmen enum nises hım me God. Te yi mıt iuwe au!

32 *Hır nenmak? Yi yises hım me God werek werek au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises hım mırak au. Te mıt enun neıtıt pewek me takis netike miyapır kewenek nari mıt his newenem, hır keriyen nises

* 21:28 Lu 15:11 * 21:32 Lu 3:12, 7:29-30

h̄im m̄irak. Yi epei ȳiri h̄ir nises h̄im m̄irak te yi ap yeweik̄in han yisesik. Au, yi yeweik̄in sip yewet̄iwek yau wein̄in.”

*H̄im tok piksa me m̄it kerek naanm̄ire ni me waai wain me m̄itik hak
(Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)*

³³ *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eiȳimtau h̄im tok piksa ham im. M̄itik iuwe ketenen t̄i mei kam̄ir waai wain n̄ikim m̄irak epei au. H̄irak kime n̄iwa keweik̄n̄wem kekin hei kewis yemt̄i w̄isenuk kekrerem te ketepen waai wain n̄ikim t̄ipar m̄iram mekrerek. Epei au, h̄irak kime k̄inaan kau niu naanm̄ipre ni m̄irak. Epei au, h̄irak kehimit̄an m̄it h̄ir naanm̄irewem. Te h̄irak k̄inaaiw̄ir wit ik ken wit hak keit yan̄im̄in.

³⁴ Maain waai wain n̄ikim epei maa, h̄irak keriuwet m̄it n̄irak kerek n̄ir̄iak menmen m̄irak em h̄ir nen neit n̄ikim p̄inam m̄irak neiȳim nan̄inen.

³⁵ *M̄it naanm̄ipre ni em nerekyor enum. Hak ek h̄ir nak̄ip, hak ek h̄ir nak̄ip kaa, hak ek h̄ir new̄ir nan nak̄ip hemkre maain mekiuwe ȳink k̄irak.

³⁶ Maain kike, m̄itik iuwe kesiuwe m̄it han n̄irak yap̄irwe nan nin̄in kerek n̄ipaa h̄irak keriuweti nan. H̄irak keriuweti nan te m̄it kerek naanm̄ipre ni nerekyor enum mar ke n̄ipaa h̄ir n̄ir̄iak m̄it han em.

³⁷ Epei au, m̄itik iuwe kesiuwe n̄ikan k̄irak k̄ikaru kan h̄irak han kitet kar ik: ‘H̄ir nan̄imtau h̄im me n̄ikan kai.’

---

* 21:33 Ais 5:1-2; Mt 25:14   * 21:35 Mt 22:6

38 *Mít kerek naanmípre ni me mítik iuwe, hír nír níkan kírak kan hír híras netpepan natíp nar ik: 'Ik ek hírak níkan ke mítik iuwe. Haiu emkíp te haiu emít tí kírak ik ek.'

39 *Te hír natíp epei werek, hír netíwekhis neiyík nen nínaaiwír ni nakíp kaa.

40 Maain mítik iuwe ke ni im hírak kaknen kakrekyor mekam?"

41 Hír newenhi netpíwek, "Hírak kaknen kaknep mít enun en epei au, hírak kakwis mít han nanínen naanmamre ni mírak mít in hír yaain nanwetíwek menmen yinam mírak kerek híram epei mekiute."

42 *Jisas ketpor, "Yi yenmak te yi ap yertei werek werek hím me God mau tíwei nípaa profet newisím? Híram matíp,

'Teiník yaaik kerek mít nime wínak hír nínapen newisím míwaai, God kehimítanek hírak kinín teiník ham mít epei namír.

Mítik Iuwe God kerekek kíriák menmen im haiu han kitet híram yaaim.'

43 Te hi hetpi menmen yaaim me God nípaa hírak kewetiyem yi ap yisesim werek werek, te hírak keriyaam mamnopín hírak kakwet mít han em hír yaain nanises menmen God hanhan hír níriákem neriuwerem.

44 *Neimín hír neweikín sip neweto hír naníwaank nanír ke mín kaknatín kakíntar teiník híram mereprír. Maain hi arekyor enum hír naníwaank nanít nanír ke teiník kaknatín

---

* 21:38 Mt 27:18 * 21:39 Hi 13:12 * 21:42 Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44 Dan 2:44-45

kakɨntar menmen hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip mamre niutip.”

⁴⁵ Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt han ne Farisi nemtau hɨm me Jisas hɨr nertei hɨrak katɨp hɨm tok piksa im keneri keriuwerem.

⁴⁶ *Hɨr nerteiyem epei au, hɨr hanhan netɨwek his nanɨriyaak neiyɨk nanɨno nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk, te hɨr nɨɨakem au. Hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe kerek nererik nemtau hɨm me Jisas hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk iuwe profet.

22

Jisas katɨp mɨt tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan haai kemani menmen kakwet mɨt nanɨrerik em

(Lu 14:16-24)

¹ Jisas pɨke katɨp mɨt miyapɨr hɨm keriuwe tok piksa.

² Hɨrak ketpor, “Menmen God kɨɨakem kenɨne mɨt ne tɨ hɨr nanises hɨm mɨrak hɨram mar ke mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt hɨrak kemani menmen keiyɨm kɨnkɨk mɨt kakɨntar nɨkan kɨrak ketike mɨte nanɨtan.

³ Nɨpaa hɨrak kehimitan mɨt han nanɨnen nanɨm menmen nantikerek. In ek hɨrak keriuwet mɨt nɨrak han hɨr nanɨno nanɨnɨnor nantɨp mɨt hɨr nanɨnen nanɨm menmen nantikeri. Te hɨr ap nɨnapen.

⁴ *Hɨr au nɨnapen, te hɨrak kenɨne mɨt nɨrak han ketpor, ‘Yi eitɨp mɨt kerek nɨpaa hi etpor nanɨnen nanɨm menmen eiyɨtpor hi epei hemani

---

* 21:46 Mt 21:26   * 22:4 Mt 21:36

menmen nepei au, te h̄r en̄nen en̄m. Hi epei enep bulmakau neniū yap̄rwe metike samiyak ham yaaim.’

⁵ M̄t en nen netpor menmen epei au, te h̄r neweik̄n sip newet̄rem nises menmen m̄r. M̄t̄ik hak ken ni m̄rak, m̄t̄ik hak ken stua k̄rak.

⁶*M̄t han en nepu h̄r netenen m̄t kerek m̄t̄ik keriuweti nan, h̄r nerekyor enum nan̄p naa.

⁷ H̄r nerekyor enum nan̄p naa, m̄t̄ik iuwe han enuk w̄senuk keriuweti te h̄rak keriuwet m̄t n̄rak ne ami h̄r nen nenep m̄t in enun kerek nenep m̄t n̄rak, h̄r nan̄p nenepi nesi wit k̄r.

⁸ H̄r nan̄p nenepi epei au, m̄t̄ik iuwe ken̄ne m̄t n̄r̄iak menmen m̄rak, h̄rak ketpor, ‘Hi epei hemani menmen epei au, te m̄t kerek hi n̄paa hehim̄tenor h̄r nan̄nen h̄r au enun.

⁹ Te yi eino eirer yayiwe yi eiȳr m̄t yap̄rwe nan nitet yayiwe yi eiȳtpor h̄r en̄nen en̄m menmen hi emaniyem.’

¹⁰ H̄rak ketpor epei au, m̄t n̄rak h̄r nen nerer yayiwe nari m̄t kerek h̄r n̄ri nitet yayiwe en. M̄t han yaain, m̄t han au enun, te h̄r neri nen w̄nak kerek m̄t̄ik ketike m̄te h̄r nan̄tan neitai en, ere h̄r nau neneises w̄nak nenepik.

¹¹ “H̄r nau neneises w̄nak nenepik, m̄t̄ik iuwe kan kak̄r m̄t kerek nau nerer̄ik n̄paam menmen m̄rak. H̄rak kan k̄ri, h̄rak k̄r m̄t̄ik kiut̄p ap hanhan keriuwe m̄t̄ik iuwe h̄rak keriuwet klos yaaim me m̄t h̄r nan̄tan au. H̄rak kan ketp̄wek,

¹² ‘Kai yinak. Harkeik te ti h̄t̄it naan m̄t nai naanm̄rau weip̄r te ti h̄n̄k han n̄m̄n in a?’

---

* 22:6 Mt 21:35

Mit̄ik h̄irak ap ketp̄iwek menmen au. H̄irak ȳink enuk kau en kenesn̄in paan.

¹³ *Te mit̄ik iuwe naanm̄ipre mit̄ h̄irak ken̄ine mit̄ n̄ir̄iak menmen m̄irak ketpor: ‘Yi eiȳit mit̄ik ik eisenk̄ik̄iwek his h̄it eiw̄irek ekno wit eik toto enuk. H̄irak kak̄ik̄it kak̄nak̄in yehes m̄irak kak̄ine han enuk kaku kak̄it.’ ”

¹⁴ Jisas ketpor h̄im im epei au, h̄irak ketpor: “H̄irak k̄ik̄it k̄inak̄in yehes kent̄ar God ken̄ine mit̄ yap̄irwe nanisesik, te h̄irak kehimit̄an mit̄ niut̄ip niut̄ip keriyen h̄ir nan̄inen nanu nantik-erek.”

Mit̄ hanhan nari han ke Jisas newis̄isik nit̄iwekhi me pewek me takis

(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

¹⁵ *Jisas ketpor h̄im epei au, w̄i im mit̄ ne Farisi n̄inaiw̄irek h̄ir nimen̄ip̄inek newis̄iwekek neriuwe h̄im ham.

¹⁶ H̄ir nimen̄ip̄inek newis̄iwekek epei au, h̄ir neriuwet mit̄ h̄ir han nises h̄im m̄ir, h̄ir netike mit̄ kerek nises h̄im me Herot h̄ir nan nanri han k̄irak nit̄iwekhi, “Mit̄ik iuwe tisa, haiu mertei ti mit̄ik yaaik hat̄ip menmen yaaim me God wer̄ek wer̄ek. Ti han kit̄et mit̄ yap̄irwe h̄ir n̄ip̄iran te ti ap ewis̄ kiut̄ip kakri han kit me menmen.

¹⁷ Te haiu hanhan ti etpai han kit. H̄iram yaaim te haiu mamw̄ir pewek me takis mamwet mit̄ik iuwe ke Rom naanm̄iprai mamwet̄iwekem o au?”

¹⁸ Te Jisas kertei han k̄ir enuk te h̄irak ketpor, “Yi mit̄ enun yewis̄isik. Yi yenmak te yi hanhan yewis̄isewek a?”

---

* 22:13 Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28   * 22:15 Mk 3:6

19 Yi eiyit pewek yi yewirem yewet mit ne gavman em me takis eiyim einen.” Hirak ketpor, te hir nen neit pewek miutip neiyim nan neteikn+wekem.

20 Hir neiyim nan neteikn+wekem, te hirak kitorhi ketpor, “Ninaan me keim+n metike niuk m+rak mewik?”

21 *Hir natip, “Me mit+ik iuwe Sisa keremem.”

Te hirak ketpor, “Te yi eiwet mit+ik iuwe Sisa menmen m+rak, yi eiwet God menmen m+rak.”

22 Hirak ketpor epei au, hir han kekrit neriuwe menmen hirak epei ketpor nentar hir ap te nan-wisesik au. Te hir ninaiw+rek hir nen.

*Mit nitehi Jisas me mit hir naa hir p+ike nan+ikrit
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)*

23 *Me wi im keremem, mit han ne Sadyusi hir nan n+r Jisas. Mit in hir ap han kitet mit epei naa hir p+ike nan+ikrit taau.

24 *Hir nan nit+wekhi nar ik: “Mit+ik Iuwe Tisa, h+m n+paa Moses kewis+m mau t+wei matip, ‘Mit+ik kaki kaknaaip+s m+te p+rak, te hire ap wine n+ikerek nei au, maain n+ikik k+rak kakt+we te hire wawine n+ikerek nei nan+ikreh+ir ke haai k+r.’

25 N+paa mit ne haai kiutip hir nar hisp+nak wik (7), hir nepu in. N+ikan iuwe mit+ik keit m+te te hirak kaa ap kine n+ikerek wen au. Hirak n+ikik k+rak n+m+inek hirak ket+we.

26 Hirak ket+we hirak kaa, te hirak ap kine n+ikerek au. Hir nep+r kerekek ere hirakit t+paa ap tine n+ikerek nei au.

---

* 22:21 Ro 13:7   * 22:23 Ap 23:8   * 22:24 Diu 25:5

27 Hırakıt tıpaá ere tepnepik, mıte pırakıt wıpaá wıpkaru.

28 Maain wı kerek mıt pıke nanıkrit nanu, hıre waure mıte pe keimın? Hıre nıpaá wau wetike mıkan tıre tar hispınak wik (7).”

29 Hır natıp epei au, Jısas ketpor kar ik: “Yi mıt yatıp enum yentar yi yepıtari hım me God, yi ap yertei God hırak manp enuk wısenuk te hırak kakises han kırak kırıak menmen yapırwe.

30 Me wı God kakıkıan mıt hır nanu, hır ap nanıt mıyapır au. Hır nanu weının nanır ke mıt ensel neit wit ke God.

31 “Te menmen yi nepei yetpım me mıt pıke nanıkrit yentar yi ap han kitet hır pıke nanıkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yenmak te yi ap yertei menmen yi yekinaam mau tıwei me Moses God ketpiyem a?

32 *Hırak katıp, ‘Hi God ke Ebrahim, Aısak ketike Jekop.’ Hırak God ke mıt hır hımın kır kepu kerıyen.”

33 Mıt yapırwe nerp menep nemtau menmen hırak ketporem, hır han kekrit hır han yaaik nerıuwe hım mırak.

Jısas katıp mıt ne Farısı hım lo me God hıram iuwe mıın

(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

34 Maain kike, mıt ne Farısı nemtau Jısas katıp werek kının hım kerek mıt ne Sadyısı nitıwekhiyem, teır yınk enuk, hır nekıntıp nınaiwırek. Te hır nan nekıyan nau niutıp nimenıpınan natıp.

---

* 22:32 Eks 3:6; Mt 8:11

35 Epei au, mitik kiutip kekre nimin ke hir mit, hirak ke mit ne Skraip, hirak kan katip Jisas kininek ketpwek,

36 “Mitik Iuwe Tisa, him mekam hiram minin him ham nipa Moses ketike profet newisaiyem mau tiwei matip?”

37 *Jisas kewenwekhi ketpwek, “Yi hanhan Mitik Iuwe ki God yeriuwe han ki ketike me menmen yapirwe mekre yink ki.

38 Him im hiram iuwe minin him ham mau tiwei nipa Moses ketike Profet newisaiyem.

39 *Him ham iuwe misesim hiram mepir ke him minin em, hiram mipiram. Hiram matip, ‘Yi hanhan mit han o ni yinan yar ke yi hanhan yeriuwe hiras.’

40 Mit nanises menmen wik im te hiram mamkepi hir nanises him yapirwe werek werek nipa Moses ketike mit profet hir newisim mau tiwei.”

*Jisas kitehi mit ne Farisi him me Mitik Krai kerek God kakriuwetek kaknen
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)*

41 Mit ne Farisi wen nekiyan nau niutip, Jisas kitorhi kar ik.

42 *Hirak katip, “Yi han kitet mekam me Mitik Krai kerek God kakriuwetek kaknen kakikaap mit ne ti? Hirak Nepenyek ke keimin?”

Hir netpwek, “Hirak kakre Nepenyek ke Devit.”

43 Jisas kitorhi keteipim, “Hirak kakre nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te God

* 22:37 Diu 6:5 * 22:39 Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14

* 22:42 Jo 7:42

Him̄in Yaaik k̄ik̄iak han ke Devit kene Kraiſ h̄irak M̄it̄ik Iuwe k̄irak? Devit ketpim kewiſim mau tiwei mar im:

⁴⁴*“M̄it̄ik Iuwe God kat̄ip M̄it̄ik Iuwe kai Kraiſ kar ik: “Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek m̄it̄ iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep m̄it̄ enun nepan ni an̄ip anepi.’ ”

⁴⁵ Devit kene Kraiſ h̄irak M̄it̄ik Iuwe k̄irak, karkeik te h̄irak kenewek nepenyek k̄irak kerekek? Taau. H̄irak Nepenyek ke Devit te h̄irak kenewek h̄irak N̄ikan ke God!”

⁴⁶ H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ik hak kekre n̄im̄in ke h̄ir m̄it̄ yap̄rwe ap te newenhi au. Me w̄i im ere maain h̄irak m̄it̄ik hak kekre n̄im̄in ke h̄ir m̄it̄ h̄irak kaknen kakit̄iwekhi h̄im̄ meiyam kike au. H̄ir ȳnk enuk n̄inapen.

23

*Jiſas kat̄ip m̄it̄ h̄ir ap eniſes menmen m̄it̄ ne Skraip netike m̄it̄ ne Farisi h̄ir n̄ir̄iakem
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)*

¹ Maain Jiſas kat̄ip m̄it̄ miyap̄r kerek nererik nau netike m̄it̄ n̄irak disaipel h̄irak ketpor kar ik:

² M̄it̄ ne Skraip kerek nin̄in nertei h̄im̄ me Moses nat̄ip m̄it̄ em, h̄ir netike m̄it̄ ne Farisi, m̄it̄ iuwe h̄ir nehim̄teni h̄ir nat̄ip m̄it̄ h̄im̄ me Moses ir̄ eniſesim.

³*Te yi eimtau menmen h̄ir netpiyem yi eiſiſesim. Te yi ap eiſiſes menmen h̄ir n̄ir̄iakem au em̄it̄! H̄ir nat̄ip h̄im̄ ham te h̄ir ap niſesim au. H̄ir niſes h̄im̄ ham.

* **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35   * **23:3** Mal 2:7-8

⁴ Hîr neriuwe hîm mîr kerek hîr netpiyem yi eiyisesim hîram mar ke hîr neit menmen nîmenum neneipetitem newisim mau yapîr ki yi yeremime. Te hîr ap nankepi nanit menmen nîmenum yi yerermime au. Hîr ap te nanises hîm enum nîpaa hîr netpiyem yi eisesim taau.

⁵ *Hîr nîriak menmen yapîrwe te mit kerek nîrem hîr nantîp hîr mit yaain. Hîr nime ni newis hîm me prea mekre tanik mîram mau maat metike his mîr, te mit nîrem hîr natîp hîr yaain. Hîr nime ni nokim newisim neses laplap kerek hîr newisim mau yînk mîr me wi hîr nitehi God menmen, te mit nîrem hîr natîp hîr yaain.

⁶ *Hîr hanhan nanu yeno mit nehimitanem me mit iuwe nanwim neit winak kerek mit nererik nekine hîm me Moses neitai en nekre winak ke mit me wi hîr nererik naam menmen.

⁷ Hîr hanhan mit miyapîr hîr nîri neit maket, hîr nanwenîpi niuk mîr natîp hîr mit iuwe, hîr nenewor, 'Mit naitu iuwe tisa.'

⁸ Yi ap eiwis mit hîr nenewi yi mit iuwe Tisa au emit! Yi yapîrwe yîre ni yinan keriyen, mitik kiutîp hîrak Mitik Iuwe God hîrak Tisa ki.

⁹ Yi ap eine mitik hak kiutîp kau ti ik enewek 'Mitik Haai Iuwe' au ekî! Yi ap enewek Mitik Haai Iuwe ki eiyîntar Mitik Haai Iuwe kiutîp kerekek kepu. Hîrak God kekerekek kerek kepu wit kirak Heven.

¹⁰ Yi ap eiwis mit hîr nenewi yi Mit Iuwe au emit eiyîntar Mitik Iuwe kiutîp ki hi Mitik kerek God kehimitena hi han akepi yi mit atihis.

---

* **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1   * **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7

11 *Keimɨn hanhan niuk mɨrak iuwe kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak kakwenɨn han kɨrak kakisesi kakɨkepi kakɨrak menmen.

12 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain ninɨn mɨt han, maain God kakɨwaank niuk mɨr hɨram menmen weinɨm. Mɨt kerek hɨr newenɨn han kɨr han kitet hɨr weinɨn, maain God kaknɨp niuk mɨr hɨram iuwe.

Jisas kene mɨt Farisi yetike mɨt ne Skraip hɨr newisesik

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

13 “Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi enun yewisesik. Yi yar ke mɨt enun neiyepet weipɨr ke mɨt hɨr nanɨno nɨmɨn. Yi ap hanhan yises hɨm me God werek werek au, te yi yewen mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises God werek werek.

14 [Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yatɨp mɨt hɨm me Moses. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi enun yewisesik. Yi yemitetpɨn miyapɨr kerek mɨt epei naa, yi yemitorpɨn yeit menmen mɨr mekre wɨnak kɨr te maain yi yitehi God yerp ninaan me mɨt, yi yɨsawɨn menmen enun yi yɨrɨakem yeriuwe prea im te yi yenip mɨt hɨr han kitet yi yaain.]

15 “Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi yɨrɨak menmen ham yapɨrwe te yi yari han ke mɨtɨk kiutɨp kakises hɨm mi. Maain

* 23:11 Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * 23:12 Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14

hirak kises h̄im mi, yi yenipek hirak kakre n̄ikan ke Seten kakno si tat̄iknenik, kin̄in yi m̄it enun hirak ap kises God kak̄ir ke yi m̄it.

16 *¹⁶“Maain God kakiwep kakriwaank yi m̄it enun yar ke m̄it nanam̄ir toto eiȳntar yi ap yeteik̄in m̄it han yayiwe k̄irak werak werak au. Yi yemitorp̄in. Yi yat̄ip, ‘M̄it̄ik hak kerek kat̄ip, “Hi tewen ariak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi at̄ip werak. Hi ekine w̄inak iuwe ke God kak̄ihim̄itenau h̄im mai.’ ” Yi yat̄ip, ‘H̄irak kakt̄ip kak̄ir ik, hirak ap te kakises h̄im m̄irak au menmen wein̄im.’ Yi yat̄ip, ‘M̄it̄ik hak kat̄ip, “Hi tewen ariak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi at̄ip werak. Hi ekine gol mekre w̄inak iuwe ke God te hi hat̄ip werak.’ ” Yi yat̄ip, ‘H̄irak kat̄ip h̄im im, hirak ekises menmen hirak ket̄ipim em.’

17 Yi m̄it enun han auri. Mekam h̄iram iuwe min̄in? Mekam au h̄iram kike m̄ikaru? Gol m̄iwaai mekre w̄inak ke God o w̄inak ke God kerek k̄iriak gol h̄iram yaaam me God. W̄inak ke God kerekek kin̄in!

18 Yi wen yat̄ip, ‘M̄it̄ik kerek kekine k̄inaan keit w̄inak ke God h̄iram mehimit̄an h̄im m̄irak h̄irak kat̄ip h̄irak kakisesim. Maain h̄irak ap kakisesim te h̄iram menmen wein̄im. Te m̄it̄ik kerek kekine menmen m̄it h̄ir newis̄im mentar k̄inaan, h̄ir nat̄ip ‘Tru antap’, h̄iram mam̄ihim̄itan menmen hirak ket̄ipim h̄irak kakisesim, te h̄irak kakisesim, o au en, h̄irak m̄it̄ik enuk.’

19 Yi m̄it nanam̄ir toto! Mekam h̄iram iuwe min̄in a? Menmen m̄it newis̄im m̄iwaai mentar k̄inaan newepwarem newet God, o k̄inaan hirekes kerek k̄iriak menmen im m̄it newet

---

* 23:16 Mt 15:14

God em hiram yaaim? Kinaan keremem hiram minin.

²⁰ Mitik kerek kekine kinaan hiram mehimitan menmen hira ketpim, hira kekine kinaan metike menmen mewim hiram mehimitan him mirak.

²¹ Mitik kerek kekine winak iuwe ke God kakihimitan menmen hira ketpim hira kakisesim, hira kekine winak ketike God kerek Himin kirak kewik hirakit tehimitan him hira ketpim.

²² *Mitik kerek kekine wit ke God kakihimitan menmen hira ketpim, hira kekine wit ke God kerekek au. Hira kekine God kerek kau wit kirak hira kakihimitan menmen hira katip hira kakisesim.

²³ *"Yi mit ne Farisi yetike yi mit kerek yinin yertei him lo me Moses yatip mit em. Maain God kakriwaank kakintar yi mit enun yewisik. Yi yewep menmen mi yapirwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutip me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikin sip yewet him iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mit miyapir han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yirak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yinapen!

²⁴ Yi mit enun yire mit nanamir toto yeteikin mit han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me him me God te yi han kaa yayises menmen mirak iuwe.

---

* 23:22 Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49   * 23:23 Lev 27:30; Mai 6:8

25 **“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt kerek yinın yertei hım lo me Moses yatıp mıt em. Maain God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Han ki hırak kıre wenkepye metike kap kerek mıt nekemyetıt neke wit te hıram menmen enum mewim meke nımın hır ap nekemyetıt au. Han ki enuk keit nımın kentar menmen yi yisesim yi yetiwem yeriuwe menmen enum yi yırıkem yeriyaam yises han ki.*

26 *Yi mıt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mıt enun nanamır toto. Yi eiynın eiyses menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairıkem hıram mamre yaaim. Menmen im hıram mamre mıt nekemyet wenkepye metike kap neke nımın, neke wit.*

27 **“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt yatıp mıt han hım me Moses. Maain God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mıt newisım mekrerek. Hır namır timen meweiknıwek te mıt nanınen nanırem hır han kitet hei hırak yaaik. Te menmen enum mıre herwe hemik paan mının mekrerek.*

28 **Mar im mıt miyapır nırı hır han kitet yi mıt yaain yises hım yaaim. Te yi mıt enun. Menmen enum misawın mekre han ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike menmen ham enum enum.*

Jisas katıp God kakıwaank mıt ne Farisi netike mıt natıp mıt han hım me Moses

(Lu 11:47-51)

29 **“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt kerek yi yinın yertei hım lo me Moses yatıp mıt em. Maain God*

---

* 23:25 Mk 7:4   * 23:27 Ap 23:3   * 23:28 Lu 16:15

kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Yi yeses hei kerek mıt profet nıpaanau nau tı hır naa hemik mır mıwaai mekrerem. Hıram metike hei mei me mıt yaain nıpaanau nau hemik mır mıwaai mekrerem.

³⁰ Yi yatıp yar ik: ‘Nıpaanau haiu mepu tı wı mıt profet hır nepu netike maamrer nau, haiu ap te manıp mar ke maamrer nau nırıkem taau.’

³¹ *Te yi yeriuwe hım im yi yetpim yewepyapır yi nepenyerer ne mıt kerek nıpaanep mıt profet hır naa.

³² Hi hetpi. Yi yayises menmen enum nıpaanau maamrer nı hır nırıkem ere yi enun yayır ke hır enun.

³³ *Yi mıt enun yar ke manpen (o yenmik). Yi mıt enun nepenyerer ne mıt enun nıre manpen. Yi yarkeik yi han kitet yi ap eino si tatıkneni a? Taauye!

³⁴ *‘Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mıt profet nantike mıt nertei hım me God werek werek netike mıt nanwepyapır hım mai yaaim. Mıt han ne mıt in yi yainıp yeiwenkeki nanu nu tentarakıt. Mıt han yi yainıp yairiuwe nıpın yayıt wınak kerek yi yekine hım me Moses yekrerem. Yi yaıpırı nanınaaiwır wit ik yi yayıneyi hır nanrır nanıno nanrer wit wit.

³⁵ *Yi eırık menmen im te God kakrekıyı enum kakiwep kakrer paan ki. Hırak kakiwep kakıntar kakrer paan ki me mıt yapırwe yaain naa, me wı hemkre me mıtık yaaik Ebel mewen ere me mıtık profet Sekaraia, nıkan ke Berekaia, kerek

---

* **23:31** Ap 7:52 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23 * **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4

maamrer ni h̄r nak̄ip kaa kekre n̄m̄in ke k̄inaan metike w̄inak iuwe ke God.

³⁶ Hi hetpi werek. Menmen im enum yap̄rwe mamnen yi m̄it miyap̄r kerek yi en ek yau t̄i yayīntar menmen hi nepei hetpiyem yi yair̄akem.

*Jisas k̄ik̄it m̄it miyap̄r ne wit Jerusalem
(Lu 13:34-35)*

³⁷ * “Yi m̄it miyap̄r ne Jerusalem, wit kerek m̄it newi h̄r nenep m̄it profet. H̄r nenep m̄it kerek God keriuweti nan n̄ri. W̄i yap̄rwe hi hanhan naanm̄pri me menmen enum har ke suware naanm̄pre n̄kim m̄ire m̄in̄ik yap̄r m̄ire. Te yi au ȳnapen.

³⁸ *Yi eiȳmtewem. Maain wit ki h̄rak kaku wein̄ik m̄it miyap̄r ap nanwi au.

³⁹ *In ere maain yi m̄it miyap̄r ne Jerusalem ap p̄ike nan̄ira meiyam au ere yi eit̄ip, ‘God naanmamre kak̄ikaap M̄it̄ik ik Krais kerek kekreh̄r k̄irak h̄rak keriuwetek kan in.’ ”

24

*Jisas kat̄ip m̄it nanwep w̄inak iuwe ke God
nanw̄irek
(Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)*

¹ Jisas k̄inaaiw̄r w̄inak iuwe ke God ken witeik, m̄it n̄rak disaipel newenȳp̄irek te h̄r nan-teikn̄wek w̄inak yaaim yap̄rwe me w̄inak iuwe ke God.

* 23:37 Ap 7:59; 1Te 2:15

* 23:38 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5

* 23:39 Sam 118:26; Mt 21:9

² *Hir neteikniwekem, te hirak ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yir menmen yapirwe im a? Maain wi mamnen te nan kerek mit nime winak meriuwerem, hirak ap te mamwaai mamintereram au. Mit naninen nanwepim te hiram yapirwe maminke mamwaai ti.”

*Jisas katip menmen enum mamnen
(Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)*

³ Jisas wen kau miniu (o neiyip) mit nenewek wit Oliv, mit hirak disaipel keriyen nan nitiwekhi natip, “Ti etpai wi kerek menmen im enum mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wi im epei man te ti enen ewepyapir hirekes te menmen God kakriakem hiram epei au.”

⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre hirras ap eiwis mit han hir nanwisesiyek.

⁵ *Ap eiwis mit han hir nanwisesiyek nanintar hir yapirwe naninen nanmitipin nanikrehir kai nantip, ‘Hi kerekek hi Krais kerek God kehimitena hi anen akaap mit.’ Hir nanwis mit miyapir yapirwe nanriuwe him hir.

⁶ Maain yi eiyimtau mit neit menep hir nenepan, yi eiyimtau him me mit hir neit yanimin hir nenepan, te yi ap einapen au emit! Menmen im hiram emnen te wi hi anen awepyapir hirekes nepei man wen au.

⁷ *Mit ne weiwik miutip hir netike mit ne weiwik ham hir naninapan. Mit kerek nau ti menep in nantike mit neit yanimin hir naninapan. Mit nerer wit wit ninp mamn

---

* 24:2 Lu 19:44 * 24:5 Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18

* 24:7 2Kro 15:6; Ais 19:2

nanɪntar hɪr menmen mau ni au. Tɪ mamrer wit wit mamtanɪk.

⁸ Menmen im kerek mamnen hɪram mamre mɪte hɪre tu hɪmɪr ketnɪnɪwe iuwe te hɪre waw-ine nɪkan. Mɪt miyapɪr nau tɪ menmen im mamnen mamɪkrit mamriwaank.

⁹*“Me wɪ im mɪt nantihis yi yaino wɪnak enuk te mɪt naniwep yayi o yɪnk ki hɪr nanɪwaankem. Mɪt nanrer wit wit han enuk nanriuwɪ nanɪneini nanɪntar yi yises hɪm mai.

¹⁰ Wɪ im mamnen, mɪt yapɪrwe nanweikɪn sip nanwet hɪm mai. Hɪr nanwepyapɪran, han enuk nanɪriuwehan.

¹¹*“Me wɪ im, mɪt profet enun newisesik hɪr yapɪrwe nanɪnen nanri han ke mɪt miyapɪr yapɪrwe nanwisɪsorek nanriuwe hɪm mai.

¹² Me wɪ im mɪt miyapɪr nanises han kɪr nanriak menmen enum yapɪrwe te mɪt miyapɪr yapɪrwe hɪr ap hanhan nanriuwehan wɪsenum au, kike keremem.

¹³*Te mɪt miyapɪr kerek nanisɪsa werek werek ere hɪr nani, maain hi atorhis hɪr nanu nantikewa.

¹⁴*Mɪt miyapɪr hɪr nanwepyapɪr hɪm yaaim me God kakinɪn naanmamre mɪt, hɪr nanɪtpim nanrer wit wit te mɪt nanɪrtei menmen yaaim God kɪrɪakem. Hɪr nanwepyapɪrem epei au, maain wɪ mamnen te hi anen awepyapɪr hɪrekes te menmen God kakriakem hɪram epei au.

*Maain menmen enum mamnen tɪ ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)*

* **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2   * **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1

* **24:13** Mt 10:22   * **24:14** Mt 10:18, 28:19

15 ***“**Maain yi yayir menmen enum mam+waank winak iuwe ke God mamirp mamikre nimin kerek hiram ap te mamno ninin au kerek nipaa profet Daniel katip hiram mamnen (yi mit kerek yekine menmen im, yi han kitetim werek werek).

16 Te yi mit yapirwe kerek yi yepu provins Judia, yi yairir yaino miniu o neiyip eisawin eiyit ein.

17 ***Mit** miyapir kerek nau wepni neit witeik, hir ap pike nanino ninin winak nanit menmen mir mekrerek au emit! Hir nanrir waswas nanino.

18 Mit miyapir kerek neit ni mir, hir ap pike nanino witeik nanit menmen klos au emit! Hir nanrir waswas nanino.

19 Maain wi menmen im mamnen, miyapir naninan nikerek kike wen nau sinipau hir nan+waank nanitar hir ap te nanrir waswas au.

20 Yi eiyitehi God te yi ap eirir me hawi hitan o wi Sabat au emit eiyitar yi ap te eirir waswas au.

21 ***Me** wi im menmen enum mamnen mam+waank mit miyapir nau ti. Menmen mar im ap man nipaa God kinin kewis ti ere in. Maain menmen enum mar im ap pike mamnen taau.

22 God ap te kakremir wi menmen enum im mamu ti te mit miyapir yapirwe nani. Au, God han kitet mit miyapir kerek hirak kehimiteni hir nises him mirak te hirak kakremir wi menmen im mamu ti.

23 ***“**Maain me wi im mitik hak kakitpi, ‘Yi

---

* **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11   * **24:17** Lu 17:31   * **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14   * **24:23** Mt 24:5, 11

eiyrrek. Mitik Iuwe Kraisk hira kepu in!’ O ‘Hirak kau keit pinak ein!’ Hira kakitpi him mamir im yi ap yayisesim au emit!

24 *Hi hetpi. Maain mit enun newisesik nanino nantip hir Kraisk o hir mit profet hir nanwepyapir hiras. Hir nanriak menmen iuwe nipa mit niriakem au, te hir nanri han ke mit miyapir kerek nises him me God. Te hir ap nanisesim taau.

25 Yi eiymtau. Hi hinin etpi menmen im. Maain menmen im mamnen yi eiyrteiyem.

26 *‘‘Maain mit hir nanitpi nanir ik: ‘Yi einen eiyrrek! Hira kau wit weinik mit ap newi au!’ Te yi ap einu au emit!

27 *Yi yir nepni mewenin meke wepni kokai kan ere kewen ken. Kakir eik te maain yi eiyr hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen. Mit miyapir yapirwe nanra.

28 *‘‘Wit kerek mitik herwe kiwaairi, hore tepre mamnen mamkip mamkinenik mamik. [Marim im maain mit yapirwe nau ti hir enun enun, hi pike anen etike mit ensel hi skelim hir mit hi ahawaanki.]

*Maain Mitik Iuwe Kraisk kaknen
(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)*

29 *‘‘Maain wi menmen enun epei man mau ti, wepni kakweikin kakre witaan, wenke ap te kakir au, hir mau nepni maminkike, menmen iuwe mau nepni hiram mamtanik.

* 24:24 Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * 24:26 Lu 17:23-24

* 24:27 Mt 24:37-39 * 24:28 Lu 17:37 * 24:29 Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13

30 *Menmen im epei au, te menmen mamu nepni mamteik+n m+it hi m+it+ik ke wit ke M+it+ik luwe hi awepyap+ir h+irekes, te m+it miyap+ir ne weiw+ik yap+irwe nerer wit wit nank+it nanra hi hau hent+ir nap+ir heriuwe menmen mai iuwe metike menmen mai yaa+im merh+he hi anen.

31 *Hi anen, te God kaktenwo taur. Kaktenwo taur, hi heriuwet m+it ensel nai h+ir nan+no nanrer wit wit kerek m+it miyap+ir hi hehim+teni h+ir nises h+m mai h+ir nanwiyen, h+ir nanri nan+nen nantikewa mamu niut+p.

*Nu h+inaan k+ikaap m+it nanhim+itan w+ Krai
p+ike kaknen*

(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 “Hi eteikni menmen heriuwe nu fik. Maain w+ kerek heneik m+irak h+iram mam+nsiunen, te yi eiy+ртеi menep te wepni yaa+ik.

33 Mar im, maain yi eiy+ртеi menmen hi etpiyem h+iram epei man, te yi eiy+ртеi hi menep te hi p+ike anen.

34 *Hi hetpi werek. M+it miyap+ir kerek nepu t+ in ek, h+ir ap te nani ere menmen yap+irwe im mamnen.

35 *Nepni mamtike t+ mam+waank mam+it te h+m mai ap te mam+waank au em+it! H+iram mamu mam+it tipmain tipmain enum eik, te menmen hi nepei hetpim h+iram mamnen.

*M+it ap nertei w+ kerek Krai p+ike kaknen t+ ik
au*

(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

---

* 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7 * 24:31 Ais 27:13;
1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:34 Mt 16:28 * 24:35 Mt 5:18

36 **“Mít miyapír nau tí o ensel neit wit ke God o hi mítík iuwe ke wit ke mítík iuwe, haiu yapírwe ap mertei wí kerek God kakriuweta hi píke anen tí. God kiutíp kerek kertei.*

37 **Wí kerek hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi píke anen tí, híram menmen mamnen mamír ke nípaá wí mítík Noa kau tí ik.*

38 *Me wí hawí ap epei man mívapín tí wen au, mít miyapír nises menmen mar ke nípaá hír níriakem. Hír naam menmen, neitan, nesiuwe yenterer nantike mít han hír nanítan ere wí Noa ken kau kekre sip.*

39 **Hír mít miyapír hír ap nertei menmen enum mamnen ere típar míníu maníp meri men hír naa. Mar im maain hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi píke anen, te mít miyapír ap nanmeriyau hi anen au.*

40 *Maain wí hi píke enen, mítíkít wiketeret tatu ní mírakít. Hi ehít his mítík kiutíp kaknen, kiutíp au hi ewisík kaku kakít ní eim.*

41 *Maain miyapír wik hír nenepíp tiu, hi ehít his piutíp, peiyap hi au ewisiye wawu wawít yaank eik.*

42 **Yi naanmípre híras te yi yises God werek werek yayítar yi yepítari wí kerek hi Mítík Iuwe kí hi píke anen.*

43 **Yi han kitet menmen im. Mítík kerek kau wínak kertei wítaan kerek mítík enuk kekintíp menmen kaknen, te hírak naanmamre wínak kírak ap kakwis mítík enuk kaknen kekintíp*

---

* **24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2   * **24:37** Jen 6:5-8   * **24:39** Jen 6:13-7:24; 2Pi 3:6   * **24:42** Mt 25:13   * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15

menmen mɪrak. Te hɪrak au kepɪtari. Mar im wɪ kerek mɪt nepɪtariyem, hi pɪke anen tɪ ik.

⁴⁴ Te yi mɪt eiyses God werek werek eiɪntar hi Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk Iuwe hi pɪke anen me wɪ yi ap yerteiyem.

*Jisas katɪp hɪm tok piksa ke mɪtɪk yaaik ketike mɪtɪk enuk
(Lu 12:42-46)*

⁴⁵ “Yi mɪt keriyen yi yɪre mɪtɪk yaaik kertei menmen werek werek te mɪtɪk iuwe kɪrak kewisɪk hɪrak kɪre mɪtɪk iuwe naanmamre mɪt miyapɪr kerek nɪrɪak menmen me mɪtɪk iuwe, hɪrak kakwetɪr menmen me wɪ hɪrak kehɪmɪtanem hɪr nantɪwem.

⁴⁶ Maain mɪtɪk iuwe kɪrak nɪpaa kɪnaaiwɪr wit, hɪrak pɪke kaknen kakɪr ke mɪtɪk kɪrɪak menmen nɪpaa hɪrak kehɪmɪtenɪwekem, hɪrak han yaaik kakriuwerek te hɪrak wok mɪtɪk kɪrak kaku werek werek.

⁴⁷ *Hi hetpi werek werek. Maain hɪrak kaknen kakɪrek kises menmen yaaim, hɪrak kakɪhɪmɪtanek hɪrak naanmamre menmen mɪrak yapɪrwe.

⁴⁸ Mɪtɪk ik au, hɪrak enuk kɪnapen kises menmen me mɪtɪk iuwe, hɪrak kaktɪp hɪrekes, ‘Mɪtɪk iuwe kai ken yanɪmɪn ap pɪke kaknen waswas au.’

⁴⁹ Hɪrak kaktɪp kakɪr ik, te hɪrak kaknenp mɪt miyapɪr kerek nɪrɪak menmen me mɪtɪk iuwe kɪrak, hɪrak kakno kaktike mɪt enun netaritari naam tɪpar si enum, hɪrak kaktikeri nanɪm.

---

* 24:47 Mt 25:21, 23

50 Maain mītik iuwe kīrak kaknen me wī hīrak ap han kitet hīrak kaknen, te hīrak kemeriyīwek au.

51 *Mītik iuwe kaknen hīrak kaknep mītik ik wīsenuk kakīwaankek kaksuiuwerek kakno wit kerek mīt enun newisesik newi en. Mīt neit in hīr nine han enuk nīkīt nīnakīn yehes.

25

Jisas katīp hīm tok piksa me miyapar nīhan nar hiswiyen

1 *“Maain wī kerek hi mītik ke wit ke Mītik Iuwe pīke anen, God kakwis mīt miyapīr nanīno wit kīrak kakīr ke miyapīr nīhan nar hiswiyen (10) kerek neit lam mīr nen nemerīr mītik pīpīak kaknen kakīt his mīte pīrak.

2 Miyapīr hispīnak (5) hīr nertei menmen werek werek miyapīr hispīnak (5) au hīr netari netari menmen.

3 Miyapīr netaritari hīr neit lam neiyīm nan te hīr ap neit tīpar mei te nanwenem mamīkre lam au.

4 Miyapīr hīr nertei menmen werek werek te hīr neit lam metike tīpar mei te nanwenem mamīkre lam mīr.

5 Hīr epei nan nemerīr mītik ik kaknen te hīrak ap kan waswas au. Hīrak ap kan waswas au te hīr nanamīr menen hīr nīwaaī.

6 “Hīr nīwaaī nīnatīn, wī nīmīn hīr nemtau mītik hak kenīne katīp, ‘Mītik pīpīak kaknen kakīthis mīte pīrak, yi eino eiwenyipīrek eiwisīk yayiwe yi eitīwekhis eiyīk eīnen.’

---

* 24:51 Mt 8:12   * 25:1 Lu 12:35; Rev 19:7

⁷ Miyapir nemtau menmen im, te hir nekrit newen tipar mekre lam hir neweikn+m merhihe mir te hir neiyim nen.

⁸ Te miyapir enun netaritari natip miyapir han yaain en nar ik: ‘Yi eiwetei tipar mei mi te haiu emwenem emikre lam maiu, te haiu emtikewi emno. Lam maiu tipar epei au mesi te hiram mami.’

⁹ Te miyapir han en netpor, ‘Haiu ap metenen tipar yapirwe te haiu mamweti mei au emit! Au kike. Haiu mamweti tipar mei kike, te maain haiu lam maiu yapirwe mami. Yi eino eiyit mei eiyit winak kerek mit nansiuwerem nanwet mit em hir enweti mei.’

¹⁰ Hir netpor epei au, miyapir netaritari nen nanit tipar mei. Hir neit ein, mitik pipiak kan kiun winak eik kan kiun winak eik, hir miyapir kerek nemeriyiwek hir netikerek nen nim+n en, hir neiyepet weipir.

¹¹ *‘Maain miyapir han en pike nan nenine natip, ‘Mitik iuwe, mitik iuwe, ti ekeisiuwai weipir.’

¹² *Hir neninewek te hirak ketpor, ‘Hi hetpi werék. Hi ap hertei yi neim+n. Yi ap nai yinan au.’

¹³ *Te Jisas ketpor kar ik: ‘Yi naanempre hiras te yi eiyises God werék werék eiyintar yi yepitari wi hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi anen.

*Him tok piksa me mitikit wikak teit pewek me mitik iuwe kirakit
(Lu 19:11-27)*

---

* **25:11** Lu 13:25, 27   * **25:12** Mt 7:23   * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40

14 **“Maain menmen God kakriak mit miyapir em te hir nantikerek nanu nanit wit kirak hiram mamir ke mitik iuwe kakno yanim+n. Hirak kakno yanim+n te hirak kenine mitikit tirak wikak hirak kehimitanet hirakit naanmamre menmen mirak.*

15 **Hirak han kitet tarkeik te hirakit tirak menmen te hirak kewetiwekit menmen mar im. Mitik kiutip kertei werek, hirak kewetiwek 5,000 pewek. Mitik hak hirak kewetiwek 2,000 pewek. Mitik hak au kertei kike, hirak kewetiwek 1.000 pewek. Hirak kiriak menmen mar im epei au, hirak ken.*

16 *Hirak ken yanim+n, mitik kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas kewir pewek mirak te hirak keiyim kari pewek 5,000 meiyam man metikerem (mire kas mani).*

17 *Hirak mitik hak kerek ketenen 2,000 pewek, hirak ken kewirem keiyim kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mitik hak epei kiriakem.*

18 *Mitik hak au. Hirak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nipaa mitik iuwe kewetiwekem, hirak kisawinem mekrerek kiwapinem miwaai meit.*

19 *“Maain wenke yapirwe epei men, mitik iuwe pike kan kitiwekithi me pewek kerek hirak nipaa kewetiwekitem.*

20 *Mitik kerek nipaa keit 5,000 pewek, hirak kan kewetiwek pewek ham metikerem ketpiwek kar ik: ‘Mitik iuwe, ti nipaa eweto 5,000 pewek im, te hi hirak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’*

---

* 25:14 Mk 13:34   * 25:15 Ro 12:6

21 *Mitiik iuwe kewenhi ketp+iwek, ‘Ti hiriak menmen yaa'im, ti kai yaaik. Ti naanempre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapirwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’

22 Hirak ketp+iwek epei au, mitiik hak kerek ketenen 2,000 pewek hirak kises mitiik kerek ketenen 5,000 pewek kinin kan kir mitiik iuwe, hirak kisesik kan katip, ‘Mitiik iuwe, nipa ti eweto 2,000 pewek, te hi hiriak menmen heriuw-erem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’

23 Mitiik iuwe kewenhi katip, ‘Ti hiriak menmen yaa'im ti kai yaaik. Ti naanmipre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapirwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’

24 Hirak katip epei au, mitiik kerek ketenen 1,000 pewek hirak kkaru kan katip kar ik: ‘Mitiik iuwe, hi hertei ti mitiik enuk hatip him tokim tokim. Ti atip mit hir namir ni mit, te maain ti ehit menmen yeunim. Ti atip mit hir newen rais hir newis haas miram miwaai han, hir newis nikim miwaai han. Ti au hetiwem yeunim ewisim meit winak kit. Hir au.

25 Hi hertei ti mitiik enuk har ke hi hetpim te hi hnapen hewir pewek mit ewaankem. Hi hetiwem heiyim hen hewisim mekre hei. Ehirem. Hi epei heit menmen mit ewetitem im em.’

26 Mitiik iuwe ketp+iwek kar ik: ‘Ti mitiik enuk hau yain yain. Ti epei hertei hi hatip mit hir namir ni mai te hi ahit menmen yeunim. Ti

---

* 25:21 Mt 24:45-47; Lu 16:10

hertei hi hatip mit nanwen rais hir nanit nikim miram mamwaai, te hi atiwem yeunim ewisim emikre winak kai a?

²⁷ Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mit hir naanmipre benk te maain hi han hi pike ahit pewek mai mantike pewek meiyam kike mantikerem?

²⁸ Yi mit nai yerp menep, yi eiyit pewek me mitik ik, yi eiwet mitik kerek ketenen 5,000 pewek em.

²⁹ *Yi eiwetiwek pewek eiyintar mitik kerek kiriak menmen keriuwe menmen hirak ketenim hirak kakit meiyam mantikerem. Te hirak ketenen menmen yapirwe. Mitik kerek ap kiriak menmen keriuwe menmen kike hirak ketenim, maain hi ariyaam etiwem hirak kaku weinim.

³⁰ *Yi eiyithis mitik enuk ik eiyik eiwirek ekno wit enuk toto kerek mit nau en hir han enuk nikit ninakin yehes.'

Maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe skelim mit miyapir ne ti

³¹ *"Maain wi hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen ariuwe menmen mai iuwe merhthe mantike mit ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mitik Iuwe.

³² *Mit ensel ne God hir nanithis mit miyapir nanrer wit wit ne ti hir nanrerik nanu nantikewa menep ninaan mai. Hir nanu, te hi ahinkeri han nanino in, han nanino ein nanire mit hir nenke sipsip metike meme.

---

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18   * **25:30** Mt 8:12   * **25:31**
Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13   * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10

33 *Hi awis mît miyapîr yaain nîre sipsip hîr nanîno his yaaim mai, hi awis mît miyapîr enun nîre meme hîr nanîno his henkik mai.

34 Epei au, hi Mîtik Iuwe atîp mît miyapîr kerek nerp his yaaim mai etpor har ik: ‘Yi mît miyapîr kerek Haai kai God hîrak kerekyi yaaim, yi einen eiyît menmen yaaim mi kerek God nîpaa kime tî metike nepni wen au, hîrak kehimîteni yi eitîwem.

35 *Hi nînpî meiyô te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hîm niu enuk (o mar kewen kîkau hîm) te yi yeweto tîpar hi haam. Hi hîre mîtik ke wit hak yi yeratayi yi epei yetauhîs yerya yen wînak ki.

36 Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi hînap te yi naanmîrau ere hi hîre yaaik. Hi hen hekre wînak enuk te yi yan yîra yekepa yeriuwe menmen.’

37 “Hi atîp menmen im epei au, hîr mît miyapîr yaain hîr nanitauhi, ‘Mîtik Iuwe, nîpaa haiu ap mîrit ti nînpî mito, te haiu mewetiti menmen mei au. Nîpaa haiu ap mîrit ti hîm niu enuk (o mar kewen kîkut hîm) te haiu mewetit tîpar mei au.

38 Nîpaa haiu ap mîrit ti hîre mîtik ke wit hak au te haiu metuthîs merit men nîmîn wînak kaiu au, o haiu ap mewetit klos mei au.

39 Nîpaa haiu ap mîrit ti hînap te haiu ap mekepît ere ti yaaik au, o ti hekre wînak enuk haiu men mîrit au.’

40 *“Te hi Mîtik Iuwe ewenhi etpor, ‘Hi hetpi werek. Wî kerek yi epei yîkaap mît nai yi-

---

* 25:33 Lu 12:32 * 25:35 Ais 58:7 * 25:40 Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41

nan in kerek nises h̄im mai, h̄iram mar ke yi yerekyewem.’

⁴¹ * “Hi etpor epei au, hi eweik̄in at̄ip m̄it miyap̄ir nau his henkik mai etpor, ‘Yi m̄it miyap̄ir enun kerek God kerekyi enum yi einop̄in eikeipno, yi einu si kerek ap te mami au. H̄iram mamu mam̄t tipmain tipmain enum eik. God epei kemani si im me Seten ketike m̄it ensel n̄irak.

⁴² Yi einu si enum eiȳintar n̄ipaa hi n̄inpī meiyu yi ap yeweto menmen mei au. Hi h̄im niu enuk (o mar kewen k̄ikau h̄im) te yi ap yeweto t̄ipar mei hi hah̄im au.

⁴³ N̄ipaa hi h̄ire m̄it̄ik ke wit hak te yi ap yekepa yerya yan w̄inak ki au, o hi klos au te yi ap yeweto mei au. Hi h̄inap te yi ap yekepa hi h̄ire yaaik̄ au. Hi hen hekre w̄inak enuk te yi ap yan ȳira yekepa yeriuwe menmen mi au.’

⁴⁴ “Hi etpor epei au, te h̄ir nanitauhi nan̄itpo, ‘N̄ipaa haiu ap m̄irit ti n̄inpī mito o ti h̄im niu enuk (o mar kewen k̄ikut h̄im), o ti h̄ire m̄it̄ik ke wit hak, o ti klos au, o ti h̄inap, o ti hen hekre w̄inak enuk te haiu ap mekepit au.’

⁴⁵ “Te hi M̄it̄ik Iuwe etpor, ‘Hi hetpi werek. N̄ipaa yi ap ȳikaap m̄it nai yinan wein̄in kerek nises h̄im mai, yi yar ke yi ap yekepa au.’

⁴⁶ * “Hi etpor epei au, m̄it miyap̄ir enun hi ariuweti h̄ir nan̄ino wit enuk kerek h̄ir nan̄iwaank nan̄it tipmain tipmain enum eik.”

26

M̄it iuwe nin̄in naanm̄ipre m̄it nimen̄ip̄inan

---

* 25:41 Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10   * 25:46 Dan 12:2; Jo 5:29

*nanɪnep Jisas kaki**(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)*

¹ Jisas katɪp ketike mɪt keriyen epei au, hɪrak katɪp mɪt disaipel nɪrak.

² *Hɪrak katɪp, “Yi yertei wɪ wiketerem mepeit te wɪ me haiu mamɪm menmen me Pasova hɪram mamnen. Te mɪtɪk hak kakwepayapɪr te mɪt enun nantauhis hi Mɪtɪk ke wɪt ke Mɪtɪk Iuwe nanwenkɪke ehu nu tentarakɪt.”

³ Me wɪ im hɪr mɪt iuwe ne pris netike mɪt iuwe ne kausil nen nererik nau wɪnak ke mɪtɪk iuwe Pris niuk mɪrak Kaiafas.

⁴ Te hɪr nimenɪpɪnan menmen newen hɪm Jisas te hɪr nɪsawɪn nantenenik nanrɪak (nanɪriyaak neiyɪk) nanɪno nansiuwe hɪm enum te hɪr nankɪp kaki.

⁵ Te hɪr natɪp, “Haiu ap emrɪak im em wɪ kerek mɪt miyapɪr nererik naam menmen em, te hɪr han kekrit nanɪnepɪp nansikyaanmi nanɪntar hɪr han kitet Jisas hɪrak Mɪtɪk Iuwe profet, hɪr nɪnapen hɪrak kaki.”

*Mɪte niuk mɪre Maria wewen tɪpar sanda mɪnɪn yaaim mɪre semi yeirep mentar paan ke Jisas**(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)*

⁶ Jisas kau keit wit Betani keit wɪnak ke mɪtɪk kerek nɪpaa his hɪt mɪnwɔ niuk mɪrak Saimon.

⁷ *Hɪrak kau wɪnak ek, mɪte hap piutɪp wan wɪrek. Hɪre wetenen mɪn tɪpar me nu nad nekenpɪ mɪrak mɪnɪn yaaaim mekrerek. Hɪre wewɪr pewek iuwe mererim. Te hɪre wan wewen

---

* 26:2 Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7   * 26:7 Lu 7:37-38

tɨpar im mɨnɨn yaaim mentar paan ke Jisas kerek hɨrak wen kaam menmen kau yeno kerek mɨt naam menmen menterim.

⁸ Hɨr mɨt disaipel nɨr menmen im, te hɨr han enuk. Hɨr natɨpan, “Wenmak te mɨte ip wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar Jisas men weinɨm?”

⁹ Te haiu emsiuwe tɨpar mɨnɨn yaaim im emno mɨt han enwɨr pewek emrim emtɨwem te haiu emɨt pewek yapɨrwe emwet mɨt enun ap netenen menmen em.”

¹⁰ Jisas kertei hɨm hɨr netpim, te hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi yene mɨte ip einipɨye yɨnk enuk. Hire epei werekyo menmen yaaim.

¹¹ *Wɨ yapɨrwe mɨt enun netenen menmen au hɨr nanu nantikewi te yi eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wɨ yapɨrwe.

¹² Mɨte ip hire wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar yɨnk kai, hire wɨrɨak menmen im weses yɨnk mai me hi eno ekre herwe hei.

¹³ Hi hetpi hɨm werek. Nerer wit wit kerek mɨt nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp mɨtem, hɨr nantɨp menmen mɨte ip werekyewem te hɨr han kitetim han tewenɨnep.”

Judas kewenhi katɨp kaksuuwe Jisas kakno his me mɨt iuwe ne pris

(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

¹⁴ *Me wɨ im keremem, mɨtɨk hak ke hɨr mɨt 12 disaipel niuk mɨrak Judas ke wit Iskeriot, hɨrak ken kɨr mɨt iuwe ne pris.

---

* 26:11 Diu 15:11   * 26:14 Jo 11:57

15 *Te h̄rak kat̄p, “Yi eiweto mekam te hi awepyap̄r Jisas asiuwerek aknen his mi?” H̄rak ketpor epei au, h̄r newet̄wek 30 kina.

16 Me w̄i im, h̄rak han kitet w̄i meiyam te h̄rak kakwepyap̄r Jisas kakno his m̄r.

Jisas kaam menmen me w̄i Pasova ketike m̄t disaipel n̄rak

(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

17 *Me w̄i im mekrit min̄n te m̄t nererik nan̄m bret me w̄i Pasova me yis ap mekrerem au (mentar h̄r han tewen̄n n̄paa God kenep m̄t ne Isip), h̄r m̄t disaipel nan n̄r Jisas netp̄wek, “Ti hanhan neinan te haiu mam̄mani menmen te haiu mam̄m me Pasova?”

18 *Jisas kat̄p, “Yi einu wit iuwe Jerusalem te yi einu m̄t̄ik hak kiut̄p te yi eiȳtp̄wek, ‘M̄t̄ik Iuwe kaiu kat̄p: W̄i mai hi hahi epei man menep. Hi hah̄m menmen me pasova atike m̄t disaipel nai mamu w̄inak kit.’ ”

19 H̄rak kat̄p epei au, m̄t disaipel n̄r̄iakem nar ke Jisas epei ketp̄wek̄tem, te h̄rak̄it temani menmen me Pasova.

20 H̄nkew̄i Jisas kan kau yeno ketike m̄t disaipel n̄rak nar hiswiyen wik (12).

21 H̄r naam menmen nau, h̄rak kat̄p, “Hi hetpi h̄m werek, m̄t̄ik hak kiut̄p ke yi m̄t in en, h̄rak kakwepayap̄r kakriuweta hi ano his me m̄t enun.”

22 H̄rak kat̄p epei au, h̄r han enuk te m̄t̄ik kiut̄p m̄t̄ik kiut̄p h̄r nit̄wekhi, “Kai Iuwe hi a?”

---

* 26:15 Sek 11:12   * 26:17 Eks 12:14-20   * 26:18 Mt 21:3

23 *Jisas katip, “Mitik ik ek kerek ketikewa waam menmen mekre tikenup im hirak kakwepayapir.

24 Hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe, hi ano hahi apar ke nipaa twei me God epei matip ek. Te mitik ik kerek kakwepayapir hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe hirak kakine han enuk kakiwaank. Te miye pirak ap winaak au, hirak yaaik. Te hirak ap kakiwaank hirekes kakriuwe menmen im.”

25 Hirak katip epei au, Judas mitik kerek kakwepyapirek, hirak kitehi Jisas, “Mitik Iuwe kai, hi a?” Jisas ketpivek, “Ti hirekes kerek ek.”

Jisas kewet mit disaipel narak niu bret metike wain hir naam me han etweninek

(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 *Hir wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God katip hirak yaaik. Epei au, hirak kewepik kewet mit disaipel narak em hir nanim, te hirak katip, “Yi yetiwem yayim hiram mamir ke yink kai.”

27 Hirak katip epei au, hirak kekin tipar wain mekre hesnu hak, te hirak kitehi God keriuw-erem, te hirak kewetirem katip, “Yi yapirwe eiyim im em.

28 *Im em hiram hemkre mai mamwen te God kakises him mirak te kakisak menmen enum me mit miyapir yapirwe.

29 Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hahim tipar wain taau ere maain hi ektikewi mamim wain petep mamit wit ke Haai kai God.”

---

* 26:23 Sam 41:9   * 26:26 Mt 14:19   * 26:28 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20

30 *Hir naam menmen epei au, hir nine henye ham. Epei au, hir nen witeik nen ere niu niun m+niu (o neiy+p) niuk m+rak wit Oliv.

Jisas katip Pita hirak kakweik+n sip kakwetiwek

(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

31 *Hir n+piun m+niu (o neiy+p niuk m+rak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek yises h+m mai yi yainaiw+ra me w+taan im em. Tiwei me God mat+p, ‘Hi anep m+ik kerek naanm+pre sipsip em te h+ram em+r+ em+nke asin asin o heriyai heriyai.

32 *Hi hahi, te maain hi p+ke akrit hi ahin+ni ano provins Galili.”

33 Pita ketp+wek, “Hir yap+rwe nan+naiw+rit nan+r+ nan+ntar m+it han nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!”

34 *Jisas ketp+wek, “Hi hetput h+m im werek. Me w+taan im em Suware ap mat+p wen au, ti eraupak+n wikak et+p m+it ti epratari hises h+m mai au.”

35 *Pita ketp+wek, “Hi hahi atikewit, te hi ap aritpak+n taau!” Hirak katip te m+it disaipel yap+rwe natip nep+r kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani

(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

36 *Hir natip epei au, Jisas ken ketikeri nen t+ hak m+it nenewek wit Getsemani. Hir niun en,

* 26:30 Lu 22:39; Jo 18:1   * 26:31 Sek 13:7; Jo 16:32   * 26:32

Mt 28:7, 16   * 26:34 Mt 26:69-75   * 26:35 Mt 26:56; Jo 11:16

* 26:36 Jo 18:1

h̄rak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano p̄nak ein ehitehi God menmen.”

³⁷ H̄rak keithis Pita ketike n̄kerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon tariyak̄t ten. In ek, h̄rak han k̄rak enuk kekrit kekrit.

³⁸ *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewen̄na.”

³⁹ *Te h̄rak ken kike kenke k̄waai t̄ kitehi God, “Haai kai, h̄ram werek ti eh̄t menmen enum mamnen h̄ram emnop̄n emkeipno. Hi ap ehises han kai au, em̄t! Hi ehises han kit.”

⁴⁰ H̄rak kitehi God epei au, Jisas kan k̄r m̄t̄ik̄t disaipel. H̄rak k̄ret t̄waai. H̄rak kekot̄it̄ kat̄ip Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei kike han tewen̄na a?

⁴¹ *Yi naanmamre h̄ras eiyitehi God kak̄kepi te menmen enum me mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me God te ȳnk ki au k̄napen menmen enum.”

⁴² H̄rak ketp̄wek̄t epei au, Jisas p̄ke ken keteipim kitehi God menmen kat̄ip, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnop̄n mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerekek.”

⁴³ Jisas p̄ke kan k̄ret t̄waai teit. H̄rak̄t nanam̄r mekses te h̄rak̄t t̄waai.

⁴⁴ *Jisas p̄ke k̄naw̄ret, h̄rak ken kitehi God wikak. H̄rak kitehi God me menmen h̄rak epei kit̄wek̄hiyem.

⁴⁵ Maain h̄rak p̄ke kan k̄r m̄t̄ik̄t disaipel t̄rak h̄rak kekot̄tet kit̄wek̄thi, “Yi wen ȳwaai a? Eiȳmtau! W̄ epei man te m̄t̄ik̄ kakwepyap̄r

---

* **26:38** Jo 12:27   * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8   * **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15   * **26:44** 2Ko 12:8

hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi ano his me mít enun nises menmen enum.

⁴⁶ *Yi eiyíkrit. Haiu emno. Yi eiyír mítik kerek kewepyayapír epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me mít enun nepan nírak

(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴⁷ Jisas wen katíp kerp, Judas mítik hak ke mít 12 disaipel nírak, hírak kan. Mít yapírwe netikerek nan netenen nu mír paap yoki metike híne me his. Hír mít iuwe ne pris netike mít iuwe ne kaunsil ne Isrel hír neriuweti nan.

⁴⁸ Mítik Judas kerek kakwepyapír ek nepei katíp mít enun hím im: “Yi yaira hi heiyewewik emíwek tekep mírak em, hírak kerekek mítik yi hanhan eitenenik. Yi eitíwekhis.”

⁴⁹ Hírak kiun en, hírak kan Jisas wasenum katíp, “Hi epei han Mítik Iuwe.” Te hírak kemíwek tekep.

⁵⁰ Jisas ketpíwek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem wasenum.” Te hír nan menep hír newis his netenenik.

⁵¹ *Hír netenínek, te mítik hak kiutíp kerp ketike Jisas hírak keiyím kari híne ke his kírak, keiyík kenep mítik kírak menmen me mítik iuwe ke pris keremíríwek níkip mírak mínatin.

⁵² *Te Jisas ketpíwek, “Ti píke ewis híne ke his ekíkri nírak keriyen ekít! Mít yapírwe nenepan neriuwe híne me his te mít han naníníp nanriuwe híne me his mír hír nani.

---

* 26:46 Jo 14:31   * 26:51 Jo 18:26   * 26:52 Jen 9:6; Rev 13:10

⁵³ Ti ap hertei hi te enine haai kai God, Te wasenum hirak kakweto mit ensel yapirwe naninin 70,000 mit ne ami a?

⁵⁴ Te hi erakem mamir im keremem, te him me God mamnen mamirkeim a? Taauye! Tiwei ke God katip menmen mamnen te hiram mamnen mampar keremem.”

⁵⁵ *Hirak katip Pita epei au, Jisas katip mit yapirwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi yetenen hine metike nu mar ke yi yaitenen mitik enuk kekintip menmen enum yaisenkekik a? Wi yapirwe hi hau hekre winak iuwe ke God hi hatip mit miyapir him me God te yi ap yetenina au.

⁵⁶ *Menmen im epei man te him me nipa mit profet newisim mau tiwei, hiram mamnen.” Hirak katip epei au, te mit disaipel nirak ninaaiwir Jisas nirir nen.

*Hir nenke Jisas kerp ninaan me mit ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14,
19-24)*

⁵⁷ Hir mit netenen Jisas, te hir netiwek his neiyik nen winak ke mitik hak hetpris Kaiapas. Mit han ninin nertei him lo me Moses hir netike mit iuwe ne kausil hir nererik nau neit en.

⁵⁸ Pita kisesik ken, te hirak au keit yanimin. Hirak epei ken kekere niwa keweikin ti ke mitik hetpris winak kirak kiwaairiyen. Hirak kinik ken kau ketike mit naanmipre wit. Hirak hanhan kakir menmen mei mamnen.

⁵⁹ Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ninatin mitik keyyak te kakmitopin Jisas

* 26:55 Lu 19:47, 21:37 * 26:56 Mt 26:31; Jo 16:32

me menmen enum hirak kiriakem te hir nankip kaki.

⁶⁰ Mit yapirwe nan neweniwek him netpiwek enum. Te hir ap epei ninapin mekam enum hirak kiriakem te hir nankip kaki. Maain mitikik wiketeret tan,

⁶¹ *te hirakit tatip, “Mitik ik nipaa katip hirak kakwep winak iuwe ke God te pike kakimaak me wı wikak keremem.”

⁶² Mitik iuwe ke pris kerp katip Jisas, “Ti ap ewenhi hatip him mei au a? Tenmak te hirakit tewenut him me menmen enum a?”

⁶³ *Te Jisas ap katip him mei au. Te mitik iuwe hetpris ketpiwek, “Hi hituthi hekrehir ke Mitik Iuwe God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik, ti etpeiyem. Ti Mitik Iuwe Kraıs Nıkan ke God o au?”

⁶⁴ *Jisas ketpiwek, “Ti hirekes kerekek epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere maain yi eiyir hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi ahu his yaaim me God Iuwe kerek mit iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni pike anen in.”

⁶⁵ *Jisas katip kar ik te mitik iuwe hetpris kewep laplap mirak keteikin mit God han enuk te hirak katip, “Hirak katip enum ketawın God kerekyiwek yink enuk. Haiu ap te emnine mit neiyen naninen nanwepyapir him ham nipaa hirak ketpim au emit! Hirak epei katip enum ketawın God. Yi epei yemtewem.

---

* **26:61** Jo 2:19-21   * **26:63** Aıs 53:7; Mt 27:12   * **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30   * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14

66 *Te yi han kitet mekam?” Hır newenhi netpıwek, “Hırak kırık menmen enum te hırak eki.”

67 *Hır natıp epei au hır nenikın tımank men ninaan me Jisas hır nakıp. Mıt han newis laplap nisawın nanamır kırak nakıp nesiuwek tekep,

68 hır nitıwekhi natıp, “Ti Mıtık Iuwe, ti atıp hım me profet in ek. Ti ewepyapır keimın kitep.”

*Pita kepakın Jisas kiune katıp hi au hepıtariyek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)*

69 Pita kau wit eik kekre nıwa ke wınak. Te mıt hap kerek wırık menmen em wan wırek watıp, “Ti ik ek nıpaa hau hetike Jisas ke provins Galili.”

70 Te Pita kiune katıp kerp menep ninaan me mıt yapırwe en, “Ti henmak te ti etpo menmen im? Hi hepıtariyek.”

71 Hırak ketpaan ken witeik kau wınak hınp ek. Te mıt hap wırek hıre watıp mıt miyapır yapırwe en kerek nerp menep en war ik: “Mıtık ik ek nıpaa kau ketike Jisas ke Nasaret.”

72 Te Pita kiune katıp hım manp, “Hi hetpi hitehi God kehımıtan hım mai mıtık ik ek hi au hepıtariyek.”

73 Maain kike, mıt han nerp en nan natıp Pita, “Hıre watıp werek. Ti mıtık kiutıp ke mıt kerek nises Jisas. Teruk kit keweputyapır merp yaain ti mıtık ke Galili.”

74 Te in ek Pita katıp hım iuwe, “God kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek. Hıram werek te hi ap hertei mıtık ek ek au.” Hırak katıp epei au, suware katıp.

---

* 26:66 Lev 24:16; Jo 19:7   * 26:67 Ais 50:6, 53:5

75 *Suware katip epei au, Pita han kitet him kerek nipa Jisas ketpim em kar ik: “Suware ap katip wen au, te ti hatip wikak ti ap herteiya.” Te Pita ken witeik hirak kikit wisenum kentar hirak yink enuk hirak katip hirak kepitari Jisas.

27

Hir neithis Jisas neiyik nen mitik iuwe ke gavman Pailat

(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

¹ Epei wanewik, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne mit miyapir ne Isrel hir nimenipin natip te naninep Jisas kaki.

² Te hir nesenkekik keriuwe waai neiyik nan nanwet mitik iuwe gavman ke Rom Pailat ek.

Mitik Judas kikiap hirekes kaa

(Ap 1:18-19)

³ *Maain Judas kerek kewepyapirek, hirak kertei mit iuwe neiyik nen newet Gavman ek, hirak yink enuk keriuwe menmen hirak kiriakem te hirak pike ken kewet mit iuwe pris netike mit iuwe ne kaunsil 30 pewek me silva im.

⁴ Hirak kewetirem, hirak katip, “Hi epei hises menmen enum hi hewepyapir mitik ap kiriak enum au yaaik, te hirak kaki.” Te hir natip, “Hiram ap menmen maiu au. Hiram menmen mit ti hiriakem.”

⁵ Te mitik Judas kewir 30 pewek silva im men miwaai winak iuwe ke God eik, te hirak kinaiwiri ken keit waai keiyik kikiap hirekes kau teruk hirak kaa.

---

* 26:75 Mt 26:34   * 27:3 Mt 26:14-15

6 Hír mıt̄ iuwe ne pris nekin pewek im kere-mem, hır nat̄p, “Im em hıram pewek me mam-nep mıt̄k kaki. Haiu ap emwisim emtike pewek me wınak iuwe ke God au emıt̄!”

7 Te hır nat̄p nitet han kiut̄p me pewek kere-mem. Hır neiyim nat̄n tı ke mıt̄k kerek kime mın kewiyen. Hır neit tı keremem nehimtanek me hır nanwis herwe miwaairi en me mıt̄ ne yanımın kerek nan nanır Jerusalem.

8 Mar keremem te in hır newep niuk me tı kerek nenewek ‘Tı hemkre kerekek.’

9 *Mar im hım ham nıpaa God ketpim mıt̄k profet Jeremaia kewisim mau tıwei epei man. Hıram mat̄p, “Hır neit 30 pewek me silva, hır Is-rel nıpaa nehimtanem nat̄p pewek me nanıthis mıt̄k ik ek.

10 Mıt̄ pris nesiuwe pewek me silva im hır neiyim nat̄n tı ke mıt̄ newi nime mın mar ke nıpaa kai iuwe God ketpowem.”

*Hır newis Jisas kerp ninaan me mıt̄k iuwe gavman ke Rom niuk mirak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)*

11 Hır newis Jisas kerp ninaan me mıt̄k iuwe gavman ke Rom. Te mıt̄k iuwe gavman kit̄wekhi, “Ti Mıt̄k Iuwe King kır ke Isrel?” Te Jisas kat̄p, “Ti hirekes hat̄p har kerekek.”

12 *Hır mıt̄ iuwe ne pris netike mıt̄ iuwe ne kaunsil ne Isrel newenıwek hım nat̄p hırak kırıak menmen enum. Hırak ap kırıak menmen im enum au te hırak ap pıke kat̄p hım mei kike au. Hırak kekint̄p wıre wıre kau keit.

* 27:9 Sek 11:12-13; Jer 32:6-9   * 27:12 Ais 53:7; Mt 26:63

13 Mar keremem te Pailat ketpɨwek, “Ti ap hertei hɨm yapɨrwe kerek hɨr netputem em a?”

14 *Te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp men pailat au. Mar keremem te mɨtɨk iuwe gavman ke Rom han kitetim.

Pailat kewenhi katɨp mɨt nɨrak enwenkek Jisas eku nu tentarakɨt

(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

15 Wɨ yapɨrwe me tito miutɨp miutɨp mɨtɨk iuwe gavman kesiupan mɨtɨk kekre wɨnak enuk ken. Mɨtɨk kerekek kaksiuwerek kakno witeik.

16 Me wɨ im mɨtɨk hak enuk kau en keit wɨnak enuk niuk mɨrak Barabas.

17 Hɨr mɨt miyapɨr nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, “Yi hanhan hi asiupan keimɨn ekno his mi? Hi esɨwi Barabas o Jisas hɨr newek Krai a?”

18 *Hɨrak Pailat kertei hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mɨt miyapɨr hanhanek, te hɨr newepyapɨrek nar kerekek kerp ninaan mɨrak kakɨkɨp kaki.

19 Pailat kau yeno me mɨtɨk masistret kerek hɨrak skelim mɨt nerp ninaan mɨrak em, te mɨte pɨrak wesiuwek hɨm mau tɨwei watɨp, “Ti ap eriak menmeiyam me mɨtɨk eik kerekek. Hɨrak ap kɨrɨak menmei enum au. Wɨtaan hi hɨtyak hɨrek te hi hɨwaai enum henterik.”

20 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne Isrel nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr enɨnap entɨp Pailat kaksipuan Barabas, te hɨr enɨnep Jisas kaki.

---

* 27:14 Jo 19:9   * 27:18 Jo 11:47-48, 12:19

21 *Te mitik iuwe gavman pike kitorhi ketpor keteipim, “Mitikit it et yi hanhan hi enaairwir keim+n ekno yi mit?” Hir natip, “Barabas.”

22 Pailat kitorhi kar ik: “Te hi hirak Jisas mekam, kerek mit nenewek Krais?” Te hir yapirwe natip, “Yi eiwenkekik eku nu tentarakit.”

23 Pailat kitorhi katip, “Hirak kenmak? Hirak kirak mekam enum a?” Te hir au ninap nenine him iuwe, “Eiwenkekik eku nu tentarakit.”

24 *Mitik Pailat kertei in ek hirak kakitpim au, te mit en nesikayaanmi naninepan naniriuwerek. Te hirak kekin tipar keyim kekemeyet his mirak keit ninaan me mit miyapir yapirwe keteiknor hirak kinapen kakikip. Te hirak katip, “Hi ap hertei mekam enum hirak kirakem, te hi anep mitik ik kaki. Hiram menmen mi keremem.”

25 *Te mit miyapir newenhi netpiwek, “Ti akip kaki. Hiram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maaïn hirak han enuk kakriuwai haiu mite metike nikerek nau.”

26 Hir natip menmen im nepei au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mir. Te hirak katip mit narak niwaai nipin nenep Jisas te hirak kesiuwerek ken his me mit ne ami te hir enwenkekik eku nu tentarakit.

*Mit ne ami hir natip enum nitetnaan Jisas
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)*

27 Pailat kesiuwe Jisas ken his me mit ne ami ne gavman, hir neithis Jisas neiyik nen winak ke

---

* 27:21 Ap 3:14 * 27:24 Diu 21:6-9; Mt 27:4 * 27:25 Mt 23:35; Ap 5:28

gavman, te h̄ir m̄it soldia keriyen nan nererik h̄ir yap̄irwe neweikn̄iwek en.

28 *Te h̄ir nenemt̄in laplap m̄irak, te h̄ir nemr̄iwek laplap ham m̄ire nin̄im.

29 H̄ir nime waai wiw̄ir t̄ikt̄ik mewik ek k̄ire teperiye, te h̄ir nankiun̄iwek kaku paan. Te h̄ir newet̄iwek niyen nun k̄irak ketenenik ken his yaa'im m̄irak nemit̄ep̄in nat̄ip h̄irak m̄it̄ik iuwe. Te h̄ir newen nin̄ip menep h̄it m̄irak netp̄iwek enum nit̄it̄iweknaan nat̄ip, "Ti yaaik M̄it̄ik Iuwe King ke m̄it ne Isrel."

30 *Te h̄ir nenik̄in t̄imank menterik, h̄ir nekin niȳin kerekek neiȳik nenep paan k̄irak yap̄irwe.

31 H̄ir netp̄iwek nitet̄iweknaan enum epei werek, te h̄ir nenke laplap mekeipn̄iwek. Te h̄ir p̄ike nemir̄iwek laplap m̄irak h̄irekes, te h̄ir net̄iwek his neiȳik nen nanwenkekik kaku nu tentarak̄it.

H̄ir newenkek Jisas kau nu tentarak̄it

(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

32 H̄ir nitet yayiwe nen, te h̄ir n̄ir m̄it̄ik ke Sairini niuk m̄irak Saimon. Te h̄ir nat̄ip h̄im iuwe h̄irak nenipek kaknan nu tentarak̄it ke Jisas kak̄ikepik.

33 H̄ir nan niun wit hak niuk m̄irak Golgota kerek haiu meweik̄in h̄im haiu menewek 'Wit Paan Hesnu.'

34 *H̄ir n̄ipiun ein h̄ir newet Jisas t̄ipar wain epei neweikn̄im metike marasin enum me wek-wai te h̄irak kak̄im. H̄irak k̄in̄inem, te ap kaam au k̄inapen.

---

* 27:28 Lu 23:11   * 27:30 Ais 50:6   * 27:34 Sam 69:21

35 *Hir epei newenkekik kau nu tentarakit, hir neretit satu me nein nanit saket mirak me hir hiras.

36 Hir neretit satu epei au, hir nau ti naanmiprewek.

37 Mau niu merp paan kirak hir newis him im em kerek nipaa hir nenkerek kerp ninaan me mitik iuwe em. Hir newisim mar im: IK EK HIRAK JISAS MITIK IUWE KING KE MIT MIYAPIR NE ISREL.

38 *Menep Jisas hir newenkek mitikit wiketeret enukit raskel tekintip menmen. Hir newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik.

39 *Hir nepu en, hir mit miyapir nan nen hir netpiwek enum neweikn+wek nenwesisek, hir netpiwek nar ik:

40 *"Ti mitik kerek ewep winak tempel iuwe ke God ek te ti pike eimaak me wi wikak keremem, ti ekaap hirekes! Ti atip ti Nikan ke God te ti enaaiwir nu tentarakit te ti enatin enen ti."

41 Mar im hir mit iuwe ne pris netike mit ninin nertei him lo me Moses netike mit iuwe ne Isrel hir netpiwek enum nitetiweknaan. Hir natip,

42 *"Hirak nipaa kikaap mit han, te hirak ap kikaap hirekes. Hirak mitik iuwe ke Isrel a? Hirak eknaaiwir nu tentarakit te haiu emises him mirak.

43 *Hirak katip, 'Hi hises him me God hi Nikan ke God.' Te God hanhan keriuwerek te ekikepik in ek."

---

* 27:35 Sam 22:18 * 27:38 Ais 53:12 * 27:39 Sam 22:7, 109:25

* 27:40 Mt 26:61; Jo 2:19 * 27:42 Jo 11:50 * 27:43 Sam 22:8; Jo 5:18

44 Mar im mitikit wiketeret kerek enukit raskel kerek tekintip menmen em newenkekikit tau nu tentarakit tetike Jisas tau menep hirakit tatip Jisas enum.

Jisas epei kaa keit

(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

45 *Wepni kau nimin, witaan toto man miwapin ti eik ek ere hinkewi.

46 *Menep hinkewi, Jisas kinap kenine him iuwe kar ik: “Eli, Eli, lema Sabaktani?” Hiram him Hibru mar im em: “Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nepei heweikin sip eweto hinairwira?”

47 Te mit han nerp menep hir nemtewek te hir ap nerteiyek werék au, te hir natip, “Mitik ik ek hirak kenine Ilaija.”

48 *Wasenum mitik hak kesiukin ken keit mosong o nik me wan eik, te hirak kewisim mekre wain epei mesine, hirak kewisim mau niyen nun kesiuwe Jisas em ekim.

49 Te mit han natip, “Ti ewetiwekem wen au emit! Haiu mamir te hirak Ilaija kaknen kakikepik o au!”

50 Jisas pike kinap kenine hisiuwe te hirak keriuwet himin kirak ken kekeipniwek, hirak kaa.

51 *Hirak kaa, te laplap iuwe mau winak iuwe ke God (tempel) ek mewep pinam pinam mau niu ein en ere miun ti eik, mire wiketerem. Te God keteikin mit Jisas kewep yayiwe keriuwe yink

* 27:45 Emo 8:9   * 27:46 Sam 22:1   * 27:48 Sam 69:21

* 27:51 Eks 26:31-33; Hi 10:19-20

kirak te mit nanitiwekhi menmen. Ti kitantik nan iuwe mewep,

⁵² te herwe hei mikaisiu te mit miyapir yapirwe kerek nises God nipaa epei naa, in ek hir pike nekrit.

⁵³ Hir ninaaiwir herwe hei maain, Jisas pike kekrit epei au, te hir nen wit yaaik iuwe Jerusalem. Te mit yapirwe hir niri.

⁵⁴ Mitik iuwe ke ami ketike mit narak nau netikerek nau naanmipre Jisas hir nir ti kitantik, te hir nir menmen yapirwe man, hir ninapen wisenum hir natip, "Hiram werek. Mitik ik ek hirak Nikan ke God."

⁵⁵ *Miyapir yapirwe nepu, hir nipaa nises Jisas ninaaiwir provins Galili nan nankepik neriuwe menmen. Hir miyapir keriyen nerp yanimin kike hir nirek.

⁵⁶ *Mite hap pe hir miyapir en hire Maria pe Magdala. Hap ep hire Maria, miye pe Jems wetike Josep. Hire wetike Miye pe nikerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon.

Mit newis Jisas herwe yink kirak kekre hei ke nan

(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁵⁷ Maain hinkewi, mitik hak kiutip ketenen nan yapirwe ke wit Arimatia, kerek niuk mirak Josep, hirak kan wit kerek Jisas kaa. Hirak nipaa kire mitik disaipel ke Jisas kises him mirak.

⁵⁸ *Hirak ken kir pailat te hirak kitiwekhi hirak kakit herwe yink ke Jisas. Te Pailat katip mit narak hir newetiwek Jisas yink kirak.

---

* ^{27:55} Lu 8:2-3   * ^{27:56} Mt 20:20   * ^{27:58} Diu 21:22-23

59 Josep h̄irak keit Jisas ȳink k̄irak kesenkekik keriuwe laplap yaaim me hike.

60 *H̄irak kesenkekik keriuwe laplap me hike, h̄irak kewis̄ik kekre han kerek m̄it epei nekup̄in hei m̄in̄ik nan me Josep. H̄irak kewis̄ik kekre han nepei au, h̄irak kat̄ip m̄it h̄ir neweiknen nan wis̄enuk k̄iwap̄in h̄im k̄irak. H̄ir newis̄ik k̄iwap̄in h̄im ke hei epei au, h̄ir nen.

61 M̄it n̄ir̄iak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, h̄ir nau t̄i neit en menep hei.

M̄it ne ami nan naanm̄ipre hei kerek Jisas ȳink k̄irak k̄iwaai kekrerek.

62 Teipmen, w̄i kerek mises w̄i m̄it nemani menmen me Pasova, m̄it iuwe ne pris netike m̄it ne Farisi h̄ir nen nan̄r Pailat.

63 *H̄ir nen nan̄r Pailat h̄ir nit̄iwekhi netp̄iwek nar ik: “M̄it̄ik iuwe, haiu m̄it han kitet h̄im ham im n̄ipaa m̄it̄ik enuk kewen̄in h̄im h̄irak ket̄ipim. H̄irak kat̄ip, ‘W̄i wikak epei au, hi p̄ike ekrit ehu.’

64 Te haiu hanhan ti at̄ip m̄it han nit̄ h̄ir naanmamre h̄im ke hei kerek Jisas ȳink m̄irak m̄iwaai mekrerek, me w̄i wikak. Te m̄it n̄ir̄ak disaipel h̄ir ap nan̄nen nanri ȳink k̄irak nant̄ip m̄it h̄irak epei kekrit. H̄ir nan̄riak menmen im, te h̄iram min̄in h̄im enum n̄ipaa h̄irak ket̄ipim me h̄irak M̄it̄ik kerek God kehimit̄anek kaknen kak̄ikaap m̄it.”

65 Pailat kewenhi ket̄por kar ik, “Yi eiȳit his m̄it han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem.”

---

* 27:60 Ais 53:9 * 27:63 Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20

66 *Hirak katip epei au, hir nen newis waai neriuwesis hei. Nepei au, hir newis mit han ne ami hir nerp en naanmire herwe hei im.

28

Jisas kekrit kinaaiwir herwe hei

(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

¹ Maain wi Sabat epei au, menep kakre wanewik me wi Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hir nen nanir hei kerek mit newis Jisas kekrerek.

² Hir nen nanir hei waswas ti kitanik kentar ensel ke Mitik Iuwe God kinaaiwir wit kirak kekiuwe kan ti keweikin nan kenkerek kerek kiwapin him ke hei. Hirak keweikin nan kenkerek epei au, hirak kau kenterik.

³ *Ninaan mirak merhihe mire nepni mewenin, klos mirak hiram mire hike mar ke surp wepni yaaik hirak kewep.

⁴ Ensel hirak kau kenterik, mit han ne ami kerek naanmipre hei ke herwe kekrerek, hir nirek hir nepirpir wisenum nenkewin niwaai ti nar ke herwe epei maa.

⁵ Te ensel katip miyapir wik kar ik: “Yi ap einapen au emit! Hi hertei yi yinyatin Jisas kerek mit newenkekik kau nu tentarakit hirak kaa.

⁶ *Hirak ap kaa kiwaai in au. Hirak epei kekrit kar ke nipaa hirak ketpim. Yi einen in eiyir wit kerek nipaa hir newisik hirak kiwaairi.

⁷ *In ek yi einu waswas eitip mit nirak disaipel hirak nepei kekrit kinini kakno provins Galili. Yi

* 27:66 Dan 6:17 * 28:3 Mt 17:2; Ap 1:10 * 28:6 Mt 12:40,

16:21 * 28:7 Mt 26:32

eino en te yi eiy+rek ek+it en. In ek hi nepei hetpi h+im mai,”

⁸ H+irak ketpor epei au, miyap+ir in n+inaaiw+ir hei ik nep+irp+ir h+ir han yaaik nesiuknen nen nant+ip m+it n+irak disaipel.

⁹ H+ir wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyip+iri kewis+ik yayiwe h+irak ketpor, “Yi nepei yan?” H+irak ketpor nepei au, h+ir nan menep neiyewo h+it m+irak newen+ipiyek.

¹⁰ *H+ir neiyewewik epei au, h+irak ketpor kar ik: “Yi ap einapen au em+it! Yi eino eit+ip nai yinan h+ir en+ino provins Galili, te h+ir nan+ira nan+it en.”

M+it ne ami nen nat+ip menmen h+ir n+irem

¹¹ Miyap+ir wen nitet yayiwe nepno, m+it han ne ami kerek naanm+ipre herwe hei, h+ir nen wit Jerusalem nat+ip m+it iuwe ne pris menmen epei man.

¹²⁻¹³ *H+ir netpor epei au, m+it iuwe ne pris netike m+it iuwe ne kaunsil h+ir nimen+ip+n nat+ip. Epei au, h+ir newet m+it ne ami pewek nari han k+ir neriuerem netpor nar ik: “M+it han nan+nen nanitihi me Jisas herwe y+ink k+irak yi eimitorp+n eiy+tpor w+i n+m+n yi y+waai, m+it disaipel nan nekin y+ink k+irak neiy+ik nen.

¹⁴ Maain h+im im mamno m+it+ik iuwe gavman te h+irak kerteiyem, haiu mamno mam+tp+iw+ek te h+irak ap han enuk au, te h+irak ap kakrek+yi enum kak+interim.”

¹⁵ H+ir netpor epei au, m+it ne ami nen nises h+im m+ir nat+ip m+it yap+irwe h+im im. Te n+ipaa ein ere in m+it yap+irwe ne Isrel h+ir han kitet h+im im.

* **28:10** Hi 2:11   * **28:12-13** Mt 27:64

Jisas katip mit disaipel narak menmen hirak hanhan hir enisesim

(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapir wik nen natip disaipel nar hiswiyen kiutip (11) menmen Jisas ketpor epei au, hir nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hir enino enirek.

17 Hir nen ein nir Jisas, hir newenipiyek. Te mit han ap han kitet hirak Jisas hirekes au. Hir han kitet hirak herwe kerekek.

18 *Hir newenipiyek, hirak kan menep ketpor menmen. Hirak katip kar ik: “God epei keweto menmen mirak iuwe te hi hinin naanmamre menmen yapirwe meit wit kirak ketike menmen yapirwe me ti metike nepni.

19 *Te yi einno eirer wit wit eiri han ke mit miyapir yapirwe hir enises him mai. Yi eikiri enriuwe tipar me niuk me God Haai, hi God Nikan wetike God Himin Yaaik.

20 *Yi eiteiknor hir enises him yapirwe hi nepei hetpiyem. Yi eiyimtau. Wi im ere wi maain God kakawaank ti im mamit, hekrit hekrit hi ahu atikewi.”

Mepir keremem

---

* **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10

Ef 1:20-22

* **28:19** Ap 1:8

* **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3;

* **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a